

การอนุรักษ์ชุมชนลี้เก กรณีสึกษาชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องจังหวัดนครราชสีมา



นายปราโมทย์ เต็มทรัพย์

# สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

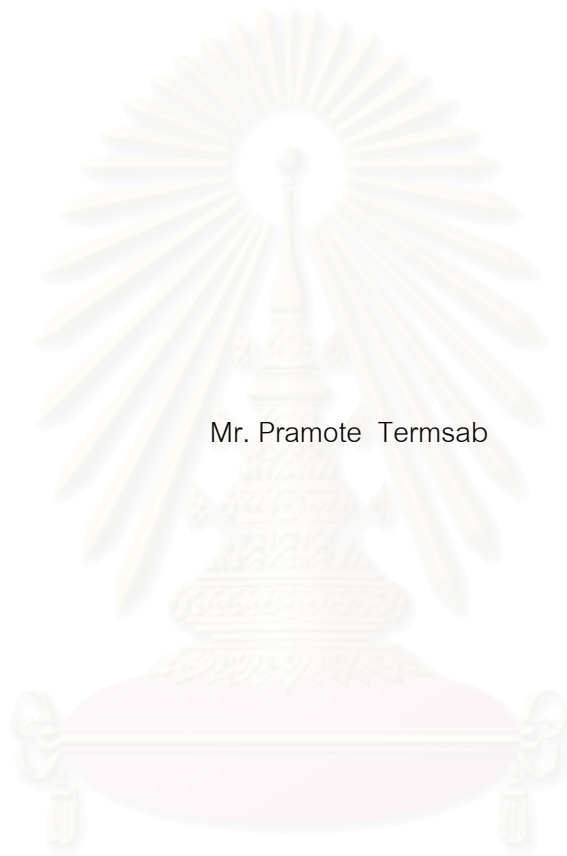
สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2549

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE CONSERVATION OF LIKAY COMMUNITY: A CASE STUDY OF SURAWICHAH  
COMMUNITY AND ADJACENT AREAS, NAKHON RATCHASIMA



Mr. Pramote Termsab

สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย  
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements  
for the Degree of Master of Architecture Program in Urban Design

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2006

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การอนุรักษ์ชุมชนลึเก กรณีศึกษาชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่อง  
จังหวัดนครราชสีมา

โดย นายปราโมทย์ เต็มทรัพย์

สาขาวิชา การออกแบบชุมชนเมือง

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. บรรณโคภิชฐ์ เมฆวิชัย

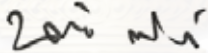
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธีระ วรรณะปกรณ์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น  
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

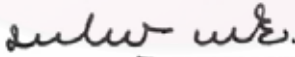


..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์  
(รองศาสตราจารย์ เลอสม สถาปิตานนท์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์



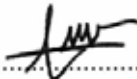
.....ประธานกรรมการ  
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นพนัท ตาปานานท์)



.....อาจารย์ที่ปรึกษา  
(รองศาสตราจารย์ ดร. บรรณโคภิชฐ์ เมฆวิชัย)



.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม  
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธีระ วรรณะปกรณ์)



.....กรรมการ  
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์จิตติศักดิ์ ธรรมาภรณ์พิลาศ)



.....กรรมการ  
(อาจารย์สุนทร ภิรมย์ธิน)



# # 4674142325: MAJOR URBAN DESIGN

KEY WORD : URBAN DESIGN/ CONSERVATION/ LIKAY COMMUNITY

PRAMOTE TERMSAB: THE CONSERVATION OF LIKAY COMMUNITY: A CASE STUDY OF SURAWICHAH COMMUNITY AND ADJACENT AREAS, NAKHON RATCHASIMA. THESIS ADVISOR: ASSOC.PROF. BANASOPIT MEKVICHAH, Ph.D., THESIS COADVISOR: ASST. PROF. THEERA WATTANAPAKORN, 135 pp.

The purpose of this research is to conserve the Likay community: Surawichai community in Nakhon Ratchasima province. The especially goals are to examine potential and problem into 1) Physical, Economic, Social and Representation of activities 2) Conceptual design for Likay community 3) Potentials and identities analysis to understand the need of community and the suitable of development in the future 4) Design guideline for physical with most potential in the future.

The research methods used are the survey and questionnaires to interview people in the Likay community. The findings reveal that the surface was suitable to locate for Likay's occupation, Likay's profession and Likay's household in Nakhon Ratchasima province, with most of activities are relevant to Likay's culture such as the office of performance practice, beauty salons, Likay's dressing shops and Likay's screen shops.

The suggestion to design planning for conservation and development of Likay's community are: 1) Land-use planning to be appropriate for Likay's community in the future such as Likay's amphitheatres, Likay's Learning center, Likay's associations, residential area, nursery and community park 2) Making the linkage circulations such as main roads, major roads and minor roads 3) Making the linkage of open space in the area, such as footpath system, parking lot and open spaces for recreation 4) Design the special identity and sense of place for Likay community such as Likay's amphitheatres area, open space for performance and Likay's association area.

To achieve the program, this research proposes an implementation plan with conservation and development priorities for relevant responsible parties. Future more, potential plans for future development of urban design conservation and development of Surawichai community in Nakhon Ratchasima province are recommended.

Field of study	URBAN DESIGN	Student's signature	
Academic Year	2006	Advisor's signature	
		Co - Advisor's signature	

## กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความสำเร็จจากรองศาสตราจารย์ ดร. บรรณศิริภิชฐ์ เมฆวิชัย อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ระ วรรณะปรกรณ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่กรุณาผลักดันและดูแลเอาใจใส่ด้านการให้คำปรึกษา รวมทั้ง การชี้แนะ และให้ความกระจ่างในหลักการและวิธีคิดแก่ผู้วิจัย โดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยแก่ ผู้วิจัยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ทั้งสอง ท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์จิตติศักดิ์ ธรรมมาภรณ์พิลาศ รองศาสตราจารย์ ดร.ไชศรี ภักดีสุขเจริญ และรองศาสตราจารย์ ดร.วีระ สัจจุกุล ในการให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ ต่อการทำการวิจัย

ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพนันท์ ตาปนานนท์ และอาจารย์สุนทร ภิรมย์ริน ที่เสียสละเวลาร่วมรับฟังการเสนอผลงานวิทยานิพนธ์ ในครั้งนี้ ตลอดจนกรุณาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนครราชสีมา สำนักงาน เทศบาลนครนครราชสีมา รวมถึงชาวชุมชนสุระวิชัยที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล และ ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัยในครั้งนี้ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์สำหรับการ วิเคราะห์และออกแบบปรับปรุงชุมชนสุระวิชัยในอนาคต

ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ และอาจารย์ผำเพียง ชูสกุล ที่ทำให้มีกำลังใจในการ ทำวิทยานิพนธ์ และช่วยเหลือในด้านต่างๆ อย่างเต็มความสามารถ

ขอขอบคุณ คุณวัฒนา สำหรับการช่วยเหลือด้านการศึกษาและวิจัย ตลอดระยะเวลาใน การเรียนระดับปริญญาโทมาบัดนี้

ขอขอบคุณน้องสาว น้องชาย และเพื่อนๆ ในสาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง รุ่นที่ 4 ได้แก่ สมยศ ทวีศักดิ์ ชัชวาลิต กานน ทิพวรรณ และสุชาดา ที่เป็นกำลังใจด้วยดีเสมอมา รวมถึง เพื่อนๆ อีกหลายคนที่ไม่สามารถกล่าวถึงได้หมดในที่นี้ ที่ให้ข้อคิดในการทำงาน อีกทั้งการให้ กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ด้วยดีตลอดมา

# สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญแผนที่.....	ฎ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฐ
สารบัญตาราง.....	ฑ
สารบัญภาพ.....	ฒ
<b>บทที่ 1 บทนำ</b>	<b>1</b>
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
1.3 ขอบเขตในการศึกษา.....	3
1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่.....	3
1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	4
1.4 ข้อตกลงเบื้องต้นและข้อจำกัดของการศึกษา.....	4
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
1.6 วิธีการดำเนินการศึกษา.....	5
1.6.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น.....	5
1.6.2 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	6
1.7 การสังเคราะห์ข้อมูล.....	6
1.8 การกำหนดแนวคิดในการพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่.....	6
1.9 เสนอแนวทางในพัฒนาพื้นที่.....	6
1.10 การนำเสนอขั้นตอนการนำไปปฏิบัติจริง.....	7
1.11 ขั้นตอนการดำเนินการศึกษา.....	7

	หน้า
<b>บทที่ 2 แนวและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง</b>	8
2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชน.....	8
2.1.1 ความหมายขององค์ประกอบของชุมชน.....	8
2.1.2 รูปแบบของชุมชน.....	9
2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชน.....	11
2.2.1 แนวคิดในการอนุรักษ์ชุมชน.....	11
2.2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการพัฒนา.....	12
2.3 ชุมชนลึเก.....	12
2.3.1 ความหมายของชุมชนลึเก.....	12
2.3.2 องค์ประกอบของชุมชนลึเก.....	12
2.4 เหตุผลในการอนุรักษ์.....	16
2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับการฟื้นฟูชุมชน.....	17
2.6 แนวคิดเมืองและชุมชนน่าอยู่.....	17
2.7 แนวความคิดการสร้างสภาพแวดล้อมของการเดินเท้า.....	18
2.8 แนวความคิดในการออกแบบโรงละคร.....	19
2.9 สรุปแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	20
<b>บทที่ 3 ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา</b>	24
3.1 ประวัติความเป็นมาและที่ตั้งของชุมชนสุระวิชัย.....	24
3.2 สภาพทางด้านกายภาพของพื้นที่บริเวณชุมชนลึเกสุระวิชัย.....	25
3.2.1 การใช้ประโยชน์ที่ดิน.....	25
3.2.2 โครงสร้างพื้นฐาน.....	29
3.2.3 กรรมสิทธิ์ที่ดิน.....	35
3.2.4 พื้นที่ว่าง.....	35
3.2.5 สภาพทั่วไปของอาคารและสิ่งก่อสร้าง.....	36
3.2.6 สภาพภูมิทัศน์.....	42
3.3 สรุปสภาพปัญหาโดยรวมทางภูมิสถาปัตยกรรม.....	43
3.4 สภาพด้านเศรษฐกิจและสังคม.....	45



	หน้า
3.4.1 โครงสร้างด้านเศรษฐกิจ.....	45
3.4.2 โครงสร้างด้านสังคม.....	46
<b>บทที่ 4 การวิเคราะห์เพื่อกำหนดแนวทางการอนุรักษ์พื้นที่ศึกษา</b>	<b>50</b>
4.1 การวิเคราะห์เนื้อหาด้านการอนุรักษ์ชุมชนลิกะสูระวิชัย.....	50
4.2 การวิเคราะห์ประโยชน์ใช้สอยพื้นที่ในปัจจุบัน.....	52
4.2.1 สำนักงานคณะลิเก.....	52
4.2.2 พาณิชยกรรมภายในชุมชน.....	56
4.2.3 การพักอาศัยของครอบครัวคณะลิเก.....	54
4.2.4 การสัญจรและจุดเปลี่ยนถ่ายการสัญจร.....	59
4.2.5 พื้นที่เปิดโล่งและการนันทนาการ.....	59
4.3 สรุปการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการใช้พื้นที่ภายในชุมชน.....	60
4.4 สรุปการวิเคราะห์พื้นที่ด้านกายภาพและแนวคิดในการวางผัง.....	63
4.4.1 แนวคิดด้านการใช้ที่ดิน.....	63
4.4.2 แนวคิดด้านการสัญจร.....	65
4.4.3 แนวคิดด้านการเชื่อมต่อกิจกรรมของทางเดินเท้า.....	67
4.4.4 แนวคิดด้านการเชื่อมต่อกิจกรรมกับการใช้พื้นที่.....	67
4.4.5 แนวคิดด้านภูมิทัศน์เมือง.....	70
4.5 สรุปการวิเคราะห์พื้นที่ด้านเศรษฐกิจ สังคมและแนวคิดในการวางผัง.....	70
4.6 การคาดการณ์จำนวนผู้ใช้โครงการและการวิเคราะห์หาพื้นที่ใช้สอยโครงการ.....	73
4.6.1 การคาดการณ์พื้นที่ใช้สอยโครงการ.....	73
4.6.2 กลุ่มผู้ใช้โครงการ.....	75
4.7 สรุปแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนในอนาคต.....	75
<b>บทที่ 5 แนวทางการอนุรักษ์พื้นที่และการออกแบบโครงการ</b>	<b>80</b>
5.1 ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์การออกแบบ.....	80
5.2 กรอบแนวคิดในการวางผังและออกแบบพื้นที่ชุมชน.....	80
5.2.1 แนวความคิดด้านการวางผังระบบการใช้ที่ดิน.....	80

	หน้า
5.2.2 แนวความคิดด้านการวางผังระบบการสัญจร.....	94
5.2.3 แนวคิดด้านการเชื่อมต่อระบบพื้นที่เปิดโล่ง.....	94
5.2.4 แนวความคิดด้านการออกแบบพื้นที่ให้มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว.....	102
5.3 แนวคิดในการวางผังเส้นทางเพื่อรองรับการท่องเที่ยวและศึกษาชุมชน.....	105
<b>บทที่ 6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ</b>	<b>107</b>
6.1 สรุปผลการศึกษา.....	107
6.2 ข้อเสนอแนะแนวทางการนำไปปฏิบัติ.....	109
6.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป.....	111
รายการอ้างอิง.....	112
ภาคผนวก.....	115
ภาคผนวก ก ประวัติของลิเกในนครราชสีมา.....	116
ภาคผนวก ข องค์ประกอบของการแสดงลิเก.....	119
ภาคผนวก ค แนวความคิดจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่.....	123
ภาคผนวก ง แบบสัมภาษณ์คณะลิเกในชุมชนสุระวิชัย.....	131
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	135



แผนที่	หน้า
แผนที่ 5.2 ตำแหน่งและรายละเอียดของการปรับปรุงกลุ่มกิจกรรมและการใช้ที่ดิน.....	85
แผนที่ 5.3 รายละเอียดกลุ่มกิจกรรมวิถีกีฬาและศูนย์การเรียนรู้ด้านการแสดงลิเก.....	86
แผนที่ 5.4 รายละเอียดกลุ่มกิจกรรมคุ้มลิเก.....	87
แผนที่ 5.5 รายละเอียดกลุ่มกิจกรรมการพักอาศัยประเภทบ้านเดี่ยว.....	88
แผนที่ 5.6 รายละเอียดกลุ่มกิจกรรมการพักอาศัยประเภทบ้านเดี่ยวและบ้านแถว.....	89
แผนที่ 5.7 รายละเอียดกลุ่มกิจกรรมนันทนาการศูนย์กลางชุมชน.....	90
แผนที่ 5.8 รายละเอียดกลุ่มกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน.....	91
แผนที่ 5.9 แนวทางการวางระบบการสัญจรในพื้นที่ชุมชนสุระวิชัย.....	95
แผนที่ 5.10 การเชื่อมต่อพื้นที่เปิดโล่ง.....	99
แผนที่ 6.1 ผังรายละเอียดการนำแผนผังไปปฏิบัติ.....	108

สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

## สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
แผนภูมิ 1.1 ขั้นตอนการดำเนินการศึกษา.....	7
แผนภูมิ 4.1 ความสัมพันธ์ของกิจกรรมและกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการแสดงลิเก.....	51
แผนภูมิ 4.2 พื้นที่กิจกรรมที่เสนอแนะในอนาคต.....	74
แผนภูมิ 4.3 การเสนอแนะประโยชน์ใช้สอยในวิกิเิกสำหรับชุมชนสุระวิชัย.....	74



สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

## สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า	
ตาราง 4.1	รายละเอียดของคณะลิเกในชุมชนสุระวิชัย.....	54
ตาราง 4.2	จำนวนพาณิชยกรรมภายในชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่อง.....	57
ตาราง 4.3	จำนวนอาคารภายในชุมชนสุระวิชัย.....	58
ตาราง 4.4	สรุปการวิเคราะห์ภาพรวมของปัญหา.....	61
ตาราง 4.5	สัดส่วนการรับงานแสดงลิเก.....	71
ตาราง 4.6	กิจกรรมของกลุ่มอาชีพลิเก.....	72
ตาราง 4.7	พื้นที่ใช้สอยโครงการ.....	73
ตาราง 4.8	รายละเอียดของผู้ใช้โครงการและยานพาหนะ.....	75
ตาราง 6.1	แสดงการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆในการปรับปรุงพื้นที่.....	110

สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

## สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
ภาพที่ 2.1	13
ภาพที่ 2.2	14
ภาพที่ 2.3	14
ภาพที่ 2.4	15
ภาพที่ 3.1	29
ภาพที่ 3.2	29
ภาพที่ 3.3	29
ภาพที่ 3.4	29
ภาพที่ 3.5	31
ภาพที่ 3.6	36
ภาพที่ 3.7	36
ภาพที่ 3.8	41
ภาพที่ 3.9	41
ภาพที่ 3.10	41
ภาพที่ 3.11	42
ภาพที่ 3.12	42
ภาพที่ 3.13	42
ภาพที่ 3.14	43
ภาพที่ 3.15	43
ภาพที่ 3.16	44
ภาพที่ 3.17	44
ภาพที่ 3.18	45
ภาพที่ 3.19	46
ภาพที่ 3.20	47

ภาพที่		
ภาพที่ 3.21	บริเวณสวนภูมิรักษ์จัดงานลอยกระทง.....	47
ภาพที่ 3.22	พิธีไหว้ครูลิกเก ซึ่งเป็นการบูชาครูของศิลปิน และลูกหลานผู้ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพลิกเก.....	47
ภาพที่ 4.1	การเกาะกลุ่มของคนลิกเกภายในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่ต่อเนื่อง.....	55
ภาพที่ 4.2	การใช้พื้นที่สำหรับซ่อมลิกเกภายในสำนักงาน ในกรณีขาดแคลนพื้นที่ซ่อมนอกอาคาร.....	55
ภาพที่ 4.3	ตัวอย่างแผนผังที่ดีของการพักอาศัยของคนลิกเกต่อสัปดาห์ ที่มีพื้นที่อเนกประสงค์สำหรับการซ่อมลิกเก.....	56
ภาพที่ 4.4	ตัวอย่างเวทีแสดงลิกเกในปัจจุบัน.....	56
ภาพที่ 4.5	ตำแหน่งที่ตั้งของพาณิชยกรรมด้านการตัดชุดลิกเกและเช่าเครื่องดนตรี.....	57
ภาพที่ 4.6	ตำแหน่งที่ตั้งของร้านเขียนป้ายโฆษณา เขียนฉากลิกเก และร้านเสริมสวย.....	58
ภาพที่ 4.7	การสัญจรภายในชุมชน.....	59
ภาพที่ 4.8	ความสัมพันธ์ของการใช้พื้นที่ชุมชนสุระวิชัย.....	60
ภาพที่ 5.1	ภาพรวมการออกแบบปรับปรุงชุมชนสุระวิชัย.....	83
ภาพที่ 5.2	รูปตัดแสดงความสัมพันธ์ของระบบการใช้ที่ดินบริเวณวิกิลิกเก.....	92
ภาพที่ 5.3	รูปตัดแสดงความสัมพันธ์ของระบบการใช้ที่ดินบริเวณคุ่มลิกเก.....	93
ภาพที่ 5.4	ภาพตัดก่อนและหลังการปรับปรุงถนนริมทางรถไฟ.....	96
ภาพที่ 5.5	ตัดก่อนและหลังการปรับปรุงถนนชุมชนตรี.....	96
ภาพที่ 5.6	ภาพตัดก่อนและหลังการปรับปรุงถนนชุมชนตรี ซอย 1.....	97
ภาพที่ 5.7	ภาพตัดก่อนและหลังการปรับปรุงถนนทั่วไปภายในชุมชน.....	98
ภาพที่ 5.8	ทัศนียภาพทางเดินหลักในชุมชน.....	98
ภาพที่ 5.9	ทัศนียภาพบริเวณสนามเด็กเล่นและศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน.....	100
ภาพที่ 5.10	ทัศนียภาพบริเวณสวนชุมชน.....	101



ภาพที่	หน้า
ภาพที่ 5.11 ทศนียภาพบริเวณวิกลิเกและลานแสดงกลางแจ้ง.....	103
ภาพที่ 5.12 ทศนียภาพบริเวณคุ้มลิเกและลานซุ้มลิเก.....	104
ภาพที่ 5.13 เส้นทางการท่องเที่ยวจากการโดยสารรถไฟ.....	105
ภาพที่ 5.14 เส้นทางการท่องเที่ยวจากการโดยสารรถโดยสารประจำทาง.....	105
ภาพที่ 5.15 เส้นทางการท่องเที่ยวจากการโดยสารรถยนต์ส่วนตัว.....	106



สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

# บทที่ 1

## บทนำ

### 1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การแสดงลิเกเป็นศิลปะการแสดงที่สำคัญอย่างหนึ่งของจังหวัดนครราชสีมา ตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยการเกาะกลุ่มด้านที่ตั้งของคณะลิเกในจังหวัดนครราชสีมา มีจุดเริ่มต้นจากชุมชนย่านห้วยรถไฟ<sup>1</sup> ซึ่งทางรถไฟสายกรุงเทพมหานคร-แก่งคอย-สระบุรี-นครราชสีมา เปิดทำการครั้งแรกใน พ.ศ.2443 ในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยระบบของรถไฟไม่เพียงแต่ช่วยลำเลียงสินค้าและแรงงานเท่านั้น หากยังเป็นเส้นทางคมนาคมที่ลำเลียงเอาคณะลิเกจากกรุงเทพมหานครและจังหวัดต่างๆ ในภาคกลางเข้ามาทำมาหากินในเมืองโคราชด้วย ดังนั้น สถานีรถไฟและย่านที่ชาวโคราชเรียกว่า “ย่านห้วยรถไฟ” จึงเป็นทั้งศูนย์กลางการค้าและการคมนาคมที่สำคัญมาตั้งแต่ทศวรรษที่ 2460-2470 จนถือเป็นพื้นที่ที่มีความคึกคักของธุรกิจการค้า มีการเคลื่อนไหวของกิจกรรมและการสัญจรอยู่ตลอดเวลา โดยพื้นที่ย่านห้วยรถไฟที่ทอดยาวเข้าสู่ใจกลางเมือง ได้เต็มไปด้วยร้านค้าและตลาดขายของ จนกล่าวได้ว่าในอดีตเส้นทางรถไฟเป็นเสมือนเส้นเลือดสำคัญที่หล่อเลี้ยงตัวเมืองโคราช ดังนั้น พื้นที่ย่านห้วยรถไฟจึงกลายเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทั้งด้านการค้าและการคมนาคม (ดูรายละเอียดของประวัติลิเกในจังหวัดนครราชสีมาเพิ่มเติม ในภาคผนวก ก)

ในราว พ.ศ. 2490-2500 คณะลิเกและชุมชนลิเกเริ่มก่อตัวขึ้นบริเวณห้วยรถไฟ ก่อนจะขยายตัวตามริมถนนมุขมนตรีไปยังย่านตลาดสวายเรียงในช่วงเวลาต่อมา โดยสภาพบ้านเรือนบริเวณย่านห้วยรถไฟเป็นห้องแถวไม้และบ้านเช่าราคาถูก จนบริเวณดังกล่าวนี้ ได้กลายเป็นบริเวณที่คณะลิเกจากกรุงเทพมหานครและจากจังหวัดต่างๆ เข้ามาพักอาศัยและเป็นที่ตั้งของสำนักงานคณะลิเกหลายคน เนื่องจากมีศักยภาพด้านที่ตั้งคือ อยู่ใกล้สถานีรถไฟ ใกล้แหล่งน้ำ และอยู่ติดถนนมุขมนตรี โดยคณะลิเกแต่ละคณะได้มีป้ายโฆษณาเพื่อประชาสัมพันธ์และดึงดูดความสนใจจากคนเดินทางผ่านไปมา อีกทั้งเจ้าภาพนิยมเดินทางโดยรถไฟเพื่อมาจ้างลิเก จึงมีความสะดวกในการติดต่อประสานงาน ส่งผลให้พื้นที่บริเวณถนนมุขมนตรีย่านห้วยรถไฟกลายเป็นตลาดลิเกที่ชาวเมืองโคราชและเจ้าภาพรู้จักเป็นอย่างดี โดยลูกหลานที่แยกออกมาตั้งคณะลิเกใหม่ ก็จะต้องอยู่ในบริเวณนี้ เนื่องจากหากคณะลิเกย้ายไปอยู่บริเวณอื่น ก็จะไม่สะดวกต่อเจ้าภาพในการมาจ้างลิเก และคณะลิเกก็จะไม่ค่อยมีงานจนขาดรายได้ ดังนั้นการตั้งรกรากและการเกาะกลุ่ม

---

<sup>1</sup> สุริยา สมุทคุปต์, แต่งองค์ทรงเครื่อง: “ลิเก” ในวัฒนธรรมประเทศไทย, (นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยสุรนารี, 2541). หน้า 125.

ของคณะลิเกในพื้นที่บริเวณนี้จึงยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากการรวมกลุ่มในลักษณะนี้ ได้เอื้อประโยชน์ในแง่ของการรับงานเมื่อมีเจ้าภาพมาติดต่อ อีกทั้งคณะลิเกต้องพึ่งพาอาศัยกัน เช่น หากบางคณะมีงานเต็มเวลาจนไม่สามารถรับงานจากเจ้าภาพเพิ่มได้ จะมีการแนะนำและสนับสนุนคณะอื่นที่สนิทสนมกันหรือเป็นญาติกันรับงานแทน เป็นต้น

ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ทำให้รับรู้ได้ว่า ชุมชนลิเกที่มีการเกาะกลุ่มกันของอาชีพนักแสดงลิเกและเป็นที่ตั้งของคณะลิเกมากที่สุด คือ ชุมชนสุระวิชัย จนส่งผลให้ชุมชนมีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ของศิลปวัฒนธรรมการแสดงลิเกของเมืองโคราช แต่ในปัจจุบัน เนื่องจากการขยายตัวของประชากรภายในชุมชน และประชากรในชุมชนสุระวิชัยส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นเจ้าของที่ดิน จึงขาดการดูแลและพัฒนาพื้นที่ชุมชน ส่งผลให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ทรุดโทรมและแออัด ขาดแคลนพื้นที่ว่างในการทำกิจกรรมร่วมกัน ขาดความสะดวกด้านการสัญจรจนเกิดความไม่สอดคล้องต่อพฤติกรรมการใช้พื้นที่ของอาชีพลิเก เช่น ลิเกต้องอาศัยพื้นที่ในการซ้อมและฝึกฝนการแสดง การทำฉาก การขนถ่ายอุปกรณ์ในการแสดง เป็นต้น ดังนั้นปัญหาดังกล่าวข้างต้น ได้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนสุระวิชัย ซึ่งถือเป็นชุมชนที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อการสืบทอดมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญระดับชาติ

ชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องชุมชน ถือเป็นศูนย์รวมของคณะลิเกจำนวนมากในปัจจุบัน โดยมีคณะลิเกจำนวน 40 คณะ (ดูแผนที่ 1.1 ประกอบ) ซึ่งจากการสัมภาษณ์คนในชุมชนและประชาชนในเทศบาลเมืองนครราชสีมา พบว่า ศิลปะการแสดงลิเกยังได้รับความนิยมจากประชาชนมาตลอดตั้งแต่ปี พ.ศ.2480 จนถึงปัจจุบัน แต่ในปัจจุบัน มาตรฐานและคุณภาพการแสดงลิเกได้ลดลง ต่างจากในอดีตซึ่งมีมาตรฐานการแสดงที่มีคุณภาพ ซึ่งมาตรฐานการแสดงที่ลดลงนั้น มีสาเหตุมาจากขาดการอนุรักษ์และส่งเสริมการแสดงลิเกอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นการศึกษาพื้นที่เพื่อวางแผนและออกแบบชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนสำหรับกลุ่มอาชีพลิเก เพื่อสืบทอดมรดกทางศิลปะด้านการแสดงให้คงอยู่ จึงเป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากลิเกเป็นสื่อทางศิลปะบันเทิงที่สืบทอดมาจากสมัยอดีตโดยผ่านกระบวนการสืบทอดจากนักแสดงที่มีความสามารถมาสู่คนรุ่นหลังที่มีความมุ่งมั่นในการเรียนรู้และฝึกฝน หากละเลยด้านการอนุรักษ์ จะส่งผลให้มาตรฐานของการแสดงลิเกลดลงเรื่อยๆ จนอาจเสื่อมคลายความนิยมลงในอนาคต

โดยการจะคงไว้ซึ่งศิลปะการแสดงที่มีมาตรฐานนั้น จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่างในการสนับสนุน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พื้นที่ชุมชนสำหรับรองรับกลุ่มคนดังกล่าว ซึ่งหมายถึงชุมชนสุระวิชัย จะต้องมีการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการให้มีมาตรฐานเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และต้องจัดเตรียมพื้นที่ที่สามารถสนับสนุนการแสดงลิเกให้มีคุณภาพมากขึ้น ได้แก่ พื้นที่ซ้อมการแสดงที่มีมาตรฐาน พื้นที่รองรับการเรียนการสอนลิเกจาก

ผู้เชี่ยวชาญภายในชุมชน เป็นต้น เพื่ออนุรักษ์พื้นที่ให้เป็นจุดศูนย์กลางของคณะลิเกในจังหวัด นครราชสีมา และให้มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวจนสามารถเป็นตัวแทนและเป็นศูนย์กลาง ทางด้านการประชาสัมพันธ์ศิลปะการแสดงไปสู่ประชาชนและลูกหลาน เพื่อคงไว้ซึ่งมรดกทาง ศิลปะด้านการแสดงที่มีคุณค่าประจำชาติต่อไปอย่างยั่งยืน



แผนที่ 1.1 ตำแหน่งคณะลิเก ถนนมุขมนตรี จังหวัดนครราชสีมา (10 ธันวาคม พ.ศ. 2540)

## 1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาองค์ประกอบทางกายภาพและรูปแบบกิจกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน ลิเก บริเวณชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่อง
2. วิเคราะห์ถึงศักยภาพและสภาพปัญหาของพื้นที่เพื่อแนวทางในพัฒนาเพื่อการ อนุรักษ์ชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่อง
3. เสนอแนวทางการอนุรักษ์ให้มีรูปแบบทางกายภาพที่เหมาะสมเพื่อสร้างคุณค่า ความสำคัญให้กับพื้นที่และการปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่ชุมชนสุระวิชัยในอนาคต

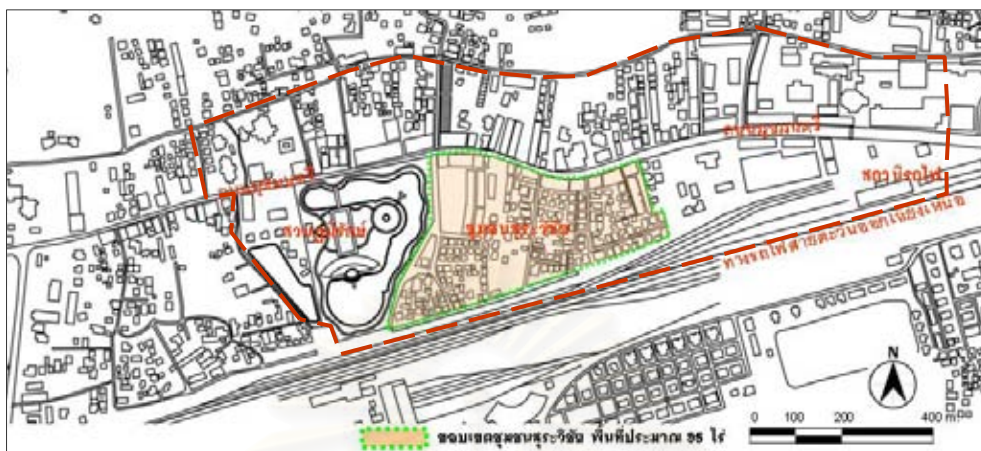
## 1.3 ขอบเขตของการศึกษา

### 1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ชุมชน ได้แก่ พื้นที่ชุมชนสุระวิชัย อ.เมือง จ.นครราชสีมา โดยมีพื้นที่ประมาณ 90 ไร่ และมีพื้นที่ต่อเนื่อง คือพื้นที่ฝั่งตรงข้ามชุมชนสุระวิชัยติดกับถนนมุขมนตรี และบริเวณสวนสาธารณะภูมิรักษ์ (แผนที่ 1.2) ซึ่งพื้นที่ศึกษา มีอาณาเขตติดต่อดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	พื้นที่ติดริมถนนมุขมนตรี จังหวัดนครราชสีมา
ทิศใต้	พื้นที่ติดเขตทางรถไฟ จังหวัดนครราชสีมา

ทิศตะวันออก พื้นที่ติดเขตทางรถไฟ จังหวัดนครราชสีมา  
 ทิศตะวันตก พื้นที่ติดสวนสาธารณะภูมิรักษ์ 2



แผนที่ 1.2 แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา และพื้นที่ต่อเนื่อง

### 1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตของเนื้อหา พิจารณาจากทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รูปแบบของการอนุรักษ์ชุมชน ความมีเอกลักษณ์ของพื้นที่ การใช้ประโยชน์ที่ดิน ระบบการสัญจรและการคมนาคม ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ เป็นต้น เพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชนเพื่อนำมาวิเคราะห์หารูปแบบที่เหมาะสมในการออกแบบพื้นที่ชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่อง ให้ความน่าอยู่อย่างยั่งยืน
2. สภาพปัจจุบันทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงรูปแบบของกิจกรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ในชุมชนสุระวิชัย และภาพรวมด้านองค์ประกอบของเมืองในเขตเทศบาลนครนครราชสีมาเพื่อนำมาวิเคราะห์หาบทบาท ศักยภาพและสภาพปัญหาของพื้นที่
3. แนวทางการออกแบบทางกายภาพเพื่อส่งเสริมศักยภาพภายในชุมชนรวมถึงการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ให้มีการใช้พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับรูปแบบของกิจกรรมโดยเป็นแนวทางในการสร้างความสำคัญให้กับพื้นที่ต่อไปในอนาคต

### 1.4 ข้อตกลงเบื้องต้นและข้อจำกัดของการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ให้ความสำคัญกับการศึกษาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องเพื่อนำมาเสนอรูปแบบในการแก้ปัญหาโดยการใช้งบประมาณทางด้านกายภาพเป็นหลัก ในรูปแบบการอนุรักษ์ชุมชนลึเก กรณีศึกษาชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่อง ให้มีการใช้พื้นที่อย่าง

มีประสิทธิภาพและสร้างความสำเร็จให้กับพื้นที่เป็นประเด็นหลัก ทั้งนี้วิธีการออกแบบที่ใช้ปฏิบัติ จะมีแนวทางการนำเสนอแนะเบื้องต้นเท่านั้น เนื่องด้วยประเด็นปัญหาในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีความ หลากหลายประเด็นทำให้ไม่สามารถศึกษาได้ครอบคลุมอย่างละเอียดทุกประเด็นเนื่องด้วยมี ข้อจำกัดด้านเวลา

### 1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงลักษณะของกิจกรรมในชุมชนและแนวทางแก้ปัญหาทางกายภาพที่เกิดขึ้น เพื่อรองรับการขยายตัวของชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องในปัจจุบันและอนาคต
2. ทราบถึงแนวทางการปรับปรุงระบบการสัญจรให้มีความสะดวก ปลอดภัยสำหรับ ประชาชนทั้งในและนอกชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่อง
3. ทราบถึงแนวทางในการพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์ให้มีความเหมาะสมและเพิ่มคุณค่า ของชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่อง
4. ทราบถึงแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ เพื่อนันทนาการในการทำกิจกรรมร่วมกันของ ชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่อง
5. ผลของการศึกษาเป็นข้อมูลที่ทางหน่วยงานภาครัฐบาลและเอกชนสามารถนำไปเป็น แนวทางในการศึกษาและแนวทางพัฒนาชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องต่อไป

### 1.6 วิธีการดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้มีขั้นตอนในการศึกษาโดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเบื้องต้นจาก เอกสารทาง ราชการ ทฤษฎี งานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ภาพถ่ายทางอากาศ แผนที่ต่าง ๆ ตลอดจนการเก็บ ข้อมูลภาคสนาม โดยการสังเกตการณ์ แบบสอบถาม สัมภาษณ์จากคณะลูก และประชาชนใน พื้นที่ รวมถึงเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยมีขั้นตอนในการศึกษาดังนี้

#### 1.6.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น

การเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น แบ่งเป็นข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลปฐมภูมิ ดังนี้

- 1) ข้อมูลทุติยภูมิประกอบด้วย
  - ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของพื้นที่ศึกษา
  - ข้อมูลด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม
  - นโยบายและแผนพัฒนาของภาครัฐบาล
  - ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา
  - กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา
  - ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

## 2) ข้อมูลปฐมภูมิประกอบด้วย

- การสำรวจเก็บข้อมูลปัจจุบันของพื้นที่ศึกษา และการสังเกตการณ์ในพื้นที่ศึกษา
- การสอบถาม และสัมภาษณ์คณะลูกเรือ รวมถึงประชาชนในพื้นที่ศึกษา
- สอบถาม สัมภาษณ์จากเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ศึกษา
- ลักษณะของรูปแบบของสถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรมในพื้นที่ศึกษา
- ลักษณะระบบการสัญจร และการเข้าถึงพื้นที่ศึกษา

### 1.6.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาประมวลและแยกลักษณะของความสัมพัทธ์ต่าง ๆ ของแต่ละส่วนในพื้นที่โดยประเด็นหลักของการวิเคราะห์ข้อมูลคือ

- วิเคราะห์รูปแบบทางกายภาพที่เหมาะสมกับพื้นที่ศึกษา
- วิเคราะห์รูปแบบของสถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์ที่เหมาะสมกับพื้นที่ศึกษา
- วิเคราะห์ลักษณะระบบการสัญจร และการเข้าถึงที่เหมาะสมกับพื้นที่ศึกษา
- วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของพื้นที่ศึกษา
- วิเคราะห์ศักยภาพและโอกาสในการพัฒนาพื้นที่ศึกษา
- วิเคราะห์ถึงอุปสรรคและข้อจำกัดในพื้นที่ศึกษา

### 1.7 การสังเคราะห์ข้อมูล

เป็นการสรุปประเด็นปัญหา ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องของปัญหา ความเป็นไปได้ และโอกาสในการพัฒนาเพื่อเป็นแนวทางในการนำไปสู่การกำหนดเป้าหมายรวมถึงแนวความคิดในการอนุรักษ์ชุมชนลูกเรือ ทัศนศึกษาชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่อง

### 1.8 การกำหนดแนวคิดในการพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่

การกำหนดแนวคิดในการพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่ เป็นการนำแนวความคิดในการออกแบบชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่อง โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาทางเลือกในการออกแบบ โดยการใช้กระบวนการในการออกแบบชุมชนเมือง (Urban Design)

### 1.9 เสนอแนวทางในการพัฒนาพื้นที่

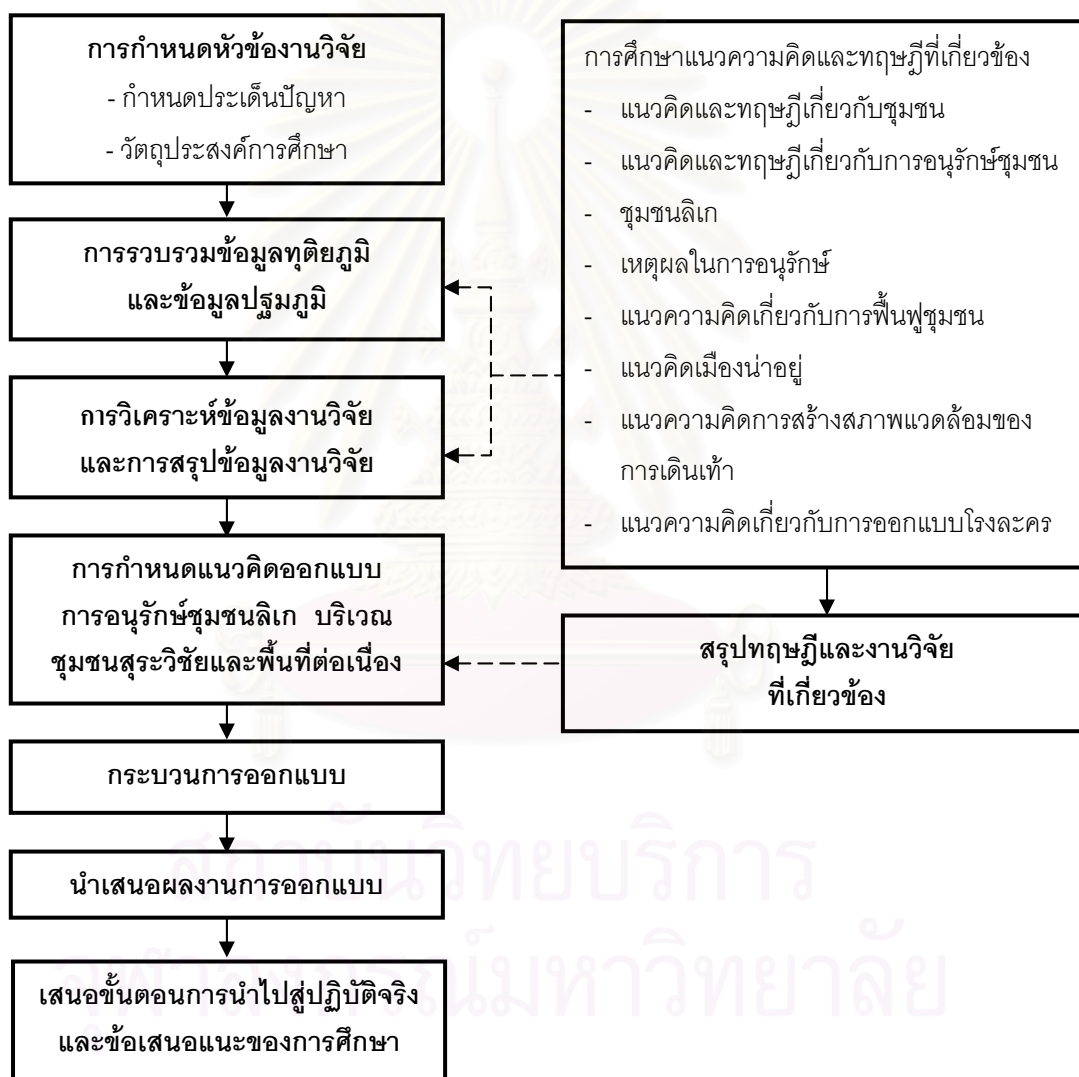
เสนอในรูปแบบของผลงานการวางผังบริเวณ การจัดระบบการสัญจร รูปแบบของการออกแบบ ทัศนียภาพ รวมถึงรายละเอียดของแต่ละจุดของพื้นที่ที่มีการอนุรักษ์ ในบริเวณชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่อง

### 1.10 การนำเสนอขั้นตอนการนำไปปฏิบัติจริง

คือการเสนอการพัฒนาพื้นที่เพื่อนำไปปฏิบัติให้เป็นนโยบาย และกำหนดแผนแม่บทในการนำไปปฏิบัติงานต่าง ๆ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชนรวมถึงประชาชนในพื้นที่เพื่อนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่ให้เกิดขึ้นได้จริงตามแผนงานที่กำหนดไว้

### 1.11 ขั้นตอนการดำเนินการศึกษา

ขั้นตอนในการดำเนินการศึกษา มีดังต่อไปนี้



แผนภูมิ 1.1 ขั้นตอนการดำเนินการศึกษา



## บทที่ 2

### แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทางการอนุรักษ์ชุมชนลึเกในชุมชนสุระวิชัย และพื้นที่ต่อเนื่อง ได้รวมแนวความคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของเมือง เพื่อใช้ในการประกอบการศึกษา วิเคราะห์ เพื่อทราบแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ให้มีความเหมาะสม โดยใช้พื้นฐานของแนวความคิดและทฤษฎีดังนี้

- 2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชน
- 2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชน
- 2.3 ชุมชนลึเก
- 2.4 เหตุผลในการอนุรักษ์
- 2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับการฟื้นฟูชุมชน
- 2.6 แนวคิดเมืองและชุมชนน่าอยู่
- 2.7 แนวความคิดการสร้างสภาพแวดล้อมของการเดินเท้า
- 2.8 แนวความคิดในการออกแบบโรงละคร
- 2.9 สรุปแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวข้อง

#### 2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชน

##### 2.1.1 ความหมายขององค์ประกอบของชุมชน

ชุมชน (Community) จากพจนานุกรม ฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530<sup>1</sup> หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคม

Webster's New Dictionary of America language ได้ให้ความหมายของคำว่าชุมชนว่า "กลุ่มคนที่อยู่ในท้องที่หรือเมืองเดียวกัน มีอาณาบริเวณหรือเมืองที่มีกลุ่มคนที่อยู่รวมกันและมีความสนใจในเรื่องต่าง ๆ คล้ายคลึงกัน"

ศรีศักร วัลลิโภดม ได้ให้ความหมายของชุมชนว่า ชุมชนเป็นกลุ่มของครัวเรือนที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน มีความสัมพันธ์กัน วัตถุประสงค์เป็นแหล่งรวมทางความเชื่อ และการประกอบพิธี

---

<sup>1</sup>ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530. (กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช, 2531 ), หน้า 174.

หรือเป็นสถานที่ทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน รวมถึงสถานที่อื่น ๆ เช่น ศาลเจ้า หรือตลาด ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนด้านสังคม และเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากคนในชุมชน เช่น ประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น หรือชุมชนที่รวมกันในพื้นที่ที่มีการปรับตัว

ชุมชน หรือ ประชาชน ตามความหมายทางสังคมวิทยา ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลุ่มย่อยที่มีลักษณะหลายประการที่เหมือนกับลักษณะทางสังคม แต่มีขนาดเล็กกว่า และมีความสนใจร่วมกันที่จะประสานกันในวงแคบ ชุมชน ซึ่งหมายถึงเขตพื้นที่ ระดับความคุ้นเคยและการติดต่อระหว่างบุคคล ตลอดจนพื้นฐานของความยึดเหนี่ยวเฉพาะบางอย่าง ที่ทำให้ชุมชนแตกต่างจากเพื่อนบ้าน มีเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตนเอง คือมีการทำอาชีพที่รายได้หมุนเวียนใช้ในครอบครัวมากกว่าเป็นการค้าขาย และมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันมากกว่า

ชุมชนมีความจำกัดความในลักษณะต่าง ๆ กัน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์หรือแนวทางการศึกษาของแต่ละคน ซึ่งโดยรวมจะมีความหมายร่วมกันคือ บริเวณหรือสถานที่หนึ่งใด ที่ผู้คนอาศัยอยู่ ซึ่งกลุ่มคนนั้นมีการตั้งถิ่นฐานร่วมกัน เพราะมีสิ่งร่วมกันคือ ความต้องการ ความผูกพัน และพึ่งพาอาศัยกัน ตามความหมายของ Norberg schulz กล่าวถึง “สิ่งร่วม” ว่าเป็น “ความสัมพันธ์”<sup>2</sup> ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดรูปร่างและขนาดของชุมชน โดยไม่มีปัจจัยอื่นมาเกี่ยวข้อง ในแง่ของทางสังคมวิทยาชุมชนมีองค์ประกอบ 3 ประการ<sup>3</sup> หลัก ๆ ได้แก่

1. พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ (Geographical)
2. การปะทะสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interacting)
3. ความผูกพันร่วมกัน (Common Ties)

### 2.1.2 รูปแบบของชุมชน

องค์ประกอบทางกายภาพที่สำคัญของคนในชุมชน คือ พื้นที่อาศัยและสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งที่มนุษย์มีการพัฒนาเพื่อให้พื้นที่เหล่านั้นสามารถตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน ภายใต้องค์ประกอบที่กำหนดขึ้นได้ และเกิดเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละชุมชน ทำให้เกิดการครอบครองหรือครอบคลุมนพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง (Boundary) โดยเกิดทั้งการขยายตัวและการหดตัวของพื้นที่ เรียกว่า “การตั้งถิ่นฐาน หรือ Settlement” ภายใต้ความสัมพันธ์ จะก่อให้เกิดรูปแบบต่าง ๆ ของชุมชนขึ้นมา

<sup>2</sup> Schulz, Norberg, *Existence Space and Architecture*. (New York: Praeger, 1971), page 18.

<sup>3</sup> บุษบง ชัยเจริญวัฒน์, *การศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาจังหวัดสงขลา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตภาควิชาการวางแผนภาคเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 11.



ได้ เพราะกายภาพปัจจุบันที่ปรากฏให้เห็นเป็นเพียงผลพวงของการดำเนินชีวิตภายใต้กรอบที่กล่าวมา

## 2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชน

### 2.2.1 แนวความคิดในการอนุรักษ์ชุมชน

หลักทั่วไปของการอนุรักษ์ คือการป้องกันมิให้เกิดการเสื่อมสภาพ และยืดอายุการใช้งานให้ได้มากที่สุดเพื่อให้สิ่งเหล่านั้นแสดงออกถึงสาระหรือความสำคัญเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของมนุษย์ ซึ่งการอนุรักษ์ (Conservation) ตามความหมายที่ Bernal M. Feilden ให้ไว้ว่า “การกระทำใด ๆ เพื่อป้องกันการเสื่อมลงรวมถึงการยืดอายุของมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงต่อผู้คนถึงความมหัศจรรย์ในงานศิลปะและสืบทอดอารยธรรมของมนุษย์ที่มีอยู่ในเหล่านั้น”<sup>5</sup>

การอนุรักษ์ชุมชน จึงรวมหมายถึงการอนุรักษ์ พื้นที่ที่มีความหมายและความสำคัญทางประวัติศาสตร์การอยู่อาศัย ประเพณีวัฒนธรรม ที่มีการสืบทอดมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน และมีสิ่งซึ่งแสดงถึงภูมิปัญญาของคนในชุมชนนั้น ๆ ให้มีชีวิตอยู่ได้ กระบวนการอนุรักษ์จะต้องมีความสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมให้ดำเนินไปด้วยกันทั้ง 2 ปัจจัยอย่างสอดคล้องกัน จึงจะทำให้พื้นที่เหล่านั้นมีคุณค่า และเกิดความหมายหรือ “Sense of place” ขึ้นได้ ซึ่งตรงกับความหมายของคำว่า “ย่านประวัติศาสตร์ชนบท (Rural District)”<sup>6</sup> คือ พื้นที่ชนบทที่ยังรักษาไว้ซึ่งรูปแบบทางประวัติศาสตร์ของการดำเนินชีวิตในชนบท ประกอบด้วย บ้านเรือนในท้องถิ่น รูปแบบของพื้นที่ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมหรือกสิกรรม

การอนุรักษ์ ตามพจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530<sup>7</sup> ได้ให้ความหมายไว้ว่าการอนุรักษ์ คือ การรักษาให้คงเดิม

หลักการทั่วไปของการอนุรักษ์ชุมชน จึงเป็นการอนุรักษ์ที่คำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ประกอบกันจนกลายเป็นชุมชน ไม่จำกัดเฉพาะกายภาพของชุมชนเท่านั้น ปันรัชฎ์ กาญจนนัชชฐิติ ได้กล่าวว่า “การอนุรักษ์ชุมชนต้องมีการคำนึงถึงชุมชนและเมืองโดยรอบโดยรวมซึ่งจะต้องมี

<sup>5</sup> Bernard M. Feilden, Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites. (Rome: ICCROM, 1993), page 14.

<sup>6</sup> สุวัฒนา ธานีนิติ, ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ การอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี. (กรุงเทพฯ: บ.วิญญูพัฒน จำกัด, 2533), หน้า 148-150.

<sup>7</sup> ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530. (กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช, 2531), หน้า 589.

สภาพน่าอยู่ และมีความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่ย้ายอยู่กับโลกแวดล้อมที่ผู้คนได้สร้างขึ้น นับได้ว่าเป็นแนวความคิดที่เปลี่ยนไปจากเดิม”<sup>8</sup> สอดคล้องกับความคิดของ ศรีศักร วัลลิโภดม ที่ว่า “การปรับตัวเข้าสู่สมัยใหม่ (Modernization) คือการปรับเอาสิ่งที่ดีอยู่แล้วในอดีตมาผสมผสานเข้ากับสิ่งที่เหมาะสมที่เลือกเฟ้นจากภายนอกเพื่อปรับให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกนั่นเอง”<sup>9</sup> และชุมชนในความหมายของดารณี ถวิลพิพัฒกุล กล่าวว่า “ชุมชนไม่ได้หมายถึงกายภาพเท่านั้น แต่เป็นการผสมผสานของ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ (Geographic Area) การปะทะสัมพันธ์กันทางสังคม (Social interaction) และความผูกพันร่วมกัน (Common Ties)”<sup>10</sup>

การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน เป็นแนวคิดในการป้องกันพื้นที่ซึ่งมีร่องรอยแห่งอดีตสถาปัตยกรรม หรือประวัติศาสตร์สำคัญที่มีความพิเศษเนื่องจากเป็นกลุ่มอาคาร ทำให้ไม่สามารถอนุรักษ์อาคารเหล่านั้นโดยแยกจากกันได้ วิธีการที่ดีที่สุด คือการอนุรักษ์อาคารเหล่านั้นรวมกัน เนื่องจากคุณค่าของความเป็นกลุ่มอาคารนั่นเอง

## 2.3 ชุมชนลึเก

### 2.3.1 ความหมายของชุมชนลึเก

จากการศึกษาเอกสารอ้างอิงของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ<sup>11</sup> สามารถสรุปเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้ดังต่อไปนี้

ชุมชนลึเก หมายถึง กลุ่มของคนะลึเกที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตพื้นที่เดียวกันมีการจัดระบบต่างๆ ในชุมชนทำให้คนะลึเกมีการติดต่อสัมพันธ์กันสะดวกทั่วถึง มีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการต่างๆ ร่วมกันมีความรู้สึกต่อชุมชนร่วมกัน และมีความรู้สึกผูกพันต่อชุมชนนั้นร่วมกัน

### 2.3.2 องค์ประกอบของชุมชนลึเก

ลึเกจะก่อเกิดเป็นชุมชนได้นั้นจะต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบ ดังนี้

<sup>8</sup> ปิ่นรัชฎ์ กาญจนรัชฎี, การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน. ใน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ. 23-26 เมษายน 2540 ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร.

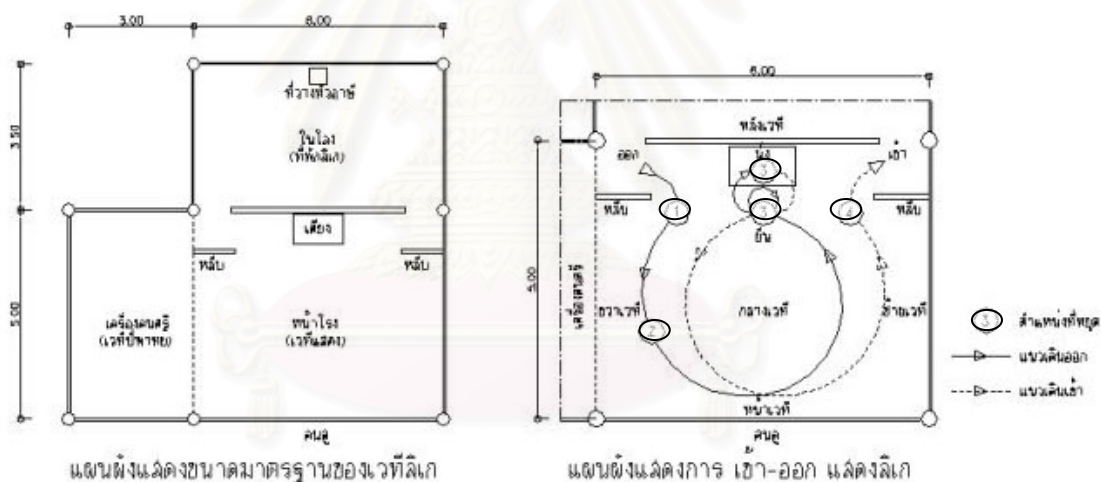
<sup>9</sup> ศรีศักร วัลลิโภดม, ความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย: ท้องถิ่นวัฒนา. ใน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ. ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร.

<sup>10</sup> ดารณี ถวิลพิพัฒกุล, กระบวนการเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539).

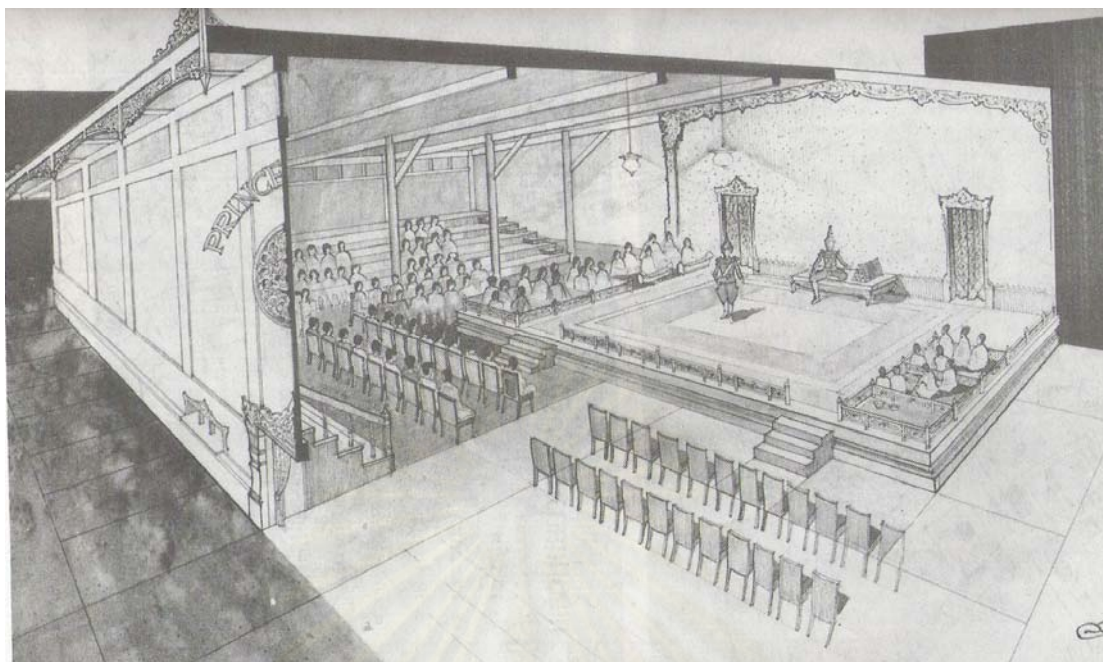
<sup>11</sup> สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ลึเก. (กรุงเทพฯ: ศูนย์สาธิตพักร้าว, 2539), หน้า 81-127.

1. **คณะลูกที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตพื้นที่เดียวกัน** มีการจัดระบบต่างๆ ในชุมชนทำให้คณะลูกมีการติดต่อสัมพันธ์กันสะดวกทั่วถึง มีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการต่างๆ ร่วมกัน มีความรู้สึกต่อชุมชนร่วมกัน และมีความรู้สึกผูกพันต่อชุมชนนั้นร่วมกัน

2. **วิกและเวทีการแสดงของคณะลูกแต่ละคณะ** เวทีขนาดมาตรฐานได้ถูกกำหนดโดยขนาดของฉากลูก ซึ่งมีความยาวตัว เวทีมาตรฐานจึงมีด้านหน้ากว้าง 6 เมตร ลึก 6 เมตร หลังคาหน้าเวทีสูงจากระดับพื้น 4.5 เมตร ตรงส่วนที่ผูกฉากสูง 3.5 เมตร ด้านหลังโรงมีความยาวน้อยกว่าเวทีเล็กน้อย เวทีที่แพทย์มักอยู่ด้านขวาของเวทีการแสดงจะเป็นปีกยื่นออกไปมีขนาดกว้าง 6 เมตร และลึก 3 เมตร หันด้านกว้างไปยังด้านหน้าเวทีใหญ่หรือด้านซ้ายเวทีใหญ่ ซึ่งไม่เหมาะสมเพราะลูกออกโรงทางด้านขวาของเวที ทำให้การส่งสัญญาณเพลงทำได้ไม่สะดวก เวทีลูกถ้ายกพื้นก็จะสูงจากพื้นดินประมาณ 1 เมตร พื้นเวทีลูกนั้นจะโล่งปูด้วยเสื่อหรือพรม มีเตียง 1 ตัว ตั้งอยู่กลางเวทีชิดமானอาจมีเก้าอี้ 1 – 2 ตัว (ดูภาพที่ 2.1 ถึง 2.4 ประกอบ)



ภาพที่ 2.1 มาตรฐานของเวทีลูกและแผนผังการ เข้า-ออก แสดงลูก (ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2539)



ภาพที่ 2.2 ทักษะถ่ายภาพภายนอกและภายในของวิกหม่อมสุภาพ  
จากคำบอกเล่าของขุนวิจิตรมาตรา  
(ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2539)



ภาพที่ 2.3 ลักษณะของพื้นที่สำหรับการแสดงลิเกบนเวที  
(ที่มา: กระทรวงศึกษาธิการ, 2523)



ภาพที่ 2.4 ลักษณะของพื้นที่สำหรับการแสดงลิเกและการชมลิเก  
(ที่มา: กระทรวงศึกษาธิการ, 2523)

### 3. องค์ประกอบของการแสดงลิเก ได้แก่

- 1) **การออกแขก** เป็นการแสดงเบิกโรงของลิเกก่อนที่จะเริ่มแสดงเป็นเรื่อง
- 2) **การขอขมา** โดยผู้ที่อาวุโสที่สุดจะเป็นผู้ทำพิธีไหว้ครู ซึ่งกระทำระหว่างปีพาทย์ ทำเพลงสาธุการตอนเริ่มใหม่โรง เมื่อจบเพลงสาธุการแล้วจะไชโยขึ้น 3 ครั้งเป็นการเอาฤกษ์เอาชัย
- 3) **การหัดลิเก** ลิเกส่วนใหญ่ต้องหัดรำและหัดร้องก่อนต่อจากนั้นจึงจะหัดด้นกลอนสด การหัดร้องและหัดรำนี้ส่วนใหญ่หัดไปพร้อมๆ กัน
- 4) **การร้องและการเจรจา** ลักษณะพิเศษอีกอย่างหนึ่งของการร้องลิเก คือ การร้องสลับปีพาทย์ เป็นการร้องเพลงสองชั้นที่ลิเกร้องคำหนึ่งแล้วปีพาทย์บรรเลงรับท่อนหนึ่งสลับกันไปจนกว่าจะหมดคำร้อง
- 5) **การรำ**
- 6) **การด้นกลอนสด** กลอนสดโดยปกติเป็นกลอนหกซึ่งเหมาะสมที่สุด
- 7) **เพลง** ได้แก่ เพลงตามจารีต เพลงตามแม่บท เพลงตามใจ

โดยรายละเอียดต่างๆ ขององค์ประกอบด้านการแสดงลิเก สามารถดูได้จาก  
ภาคผนวก ข



## 2.4 เหตุผลในการอนุรักษ์

Henry Sanoff<sup>12</sup> ได้ให้เหตุผลในการอนุรักษ์ไว้ 4 ประการ คือ

1. เพื่อความทรงจำทางวัฒนธรรม (Culture Memory) เนื่องจากการรักษาอาคารเก่า คือการรักษาหลักฐานทางกายภาพในเชิงประวัติศาสตร์ที่ถ่ายทอดคุณค่าและความสามารถของบรรพบุรุษให้คนรุ่นหลังได้ภาคภูมิใจและเพื่อการศึกษา

2. เพื่อรักษาการปฏิสัมพันธ์ในชุมชน (Successful Proxemics) คือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เห็นได้จากกิจกรรมที่ทำร่วมกัน ณ สถานที่หนึ่ง ความสัมพันธ์นี้จะเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์เมื่อมีความสมดุลระหว่าง คน กิจกรรมและสภาพแวดล้อม แต่เดิมความสัมพันธ์ของชุมชนจะแน่นแฟ้นชัดเจน แต่เมื่อมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การตัดถนนผ่านกลางชุมชนหรือการแยกที่ดินด้วยกฎหมายแยกชัด ทำให้ความสัมพันธ์ดังกล่าวหายไป เนื่องจากการพัฒนาดังกล่าวไปรบกวนสมดุลของคน กิจกรรมและสภาพแวดล้อม การอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของชุมชนจะช่วยป้องกันปัญหานี้ได้และคงไว้ซึ่งการปฏิสัมพันธ์ในสังคม

3. เพื่อคงความหลากหลายทางสภาพแวดล้อม (Environment Diversity) การพัฒนาสมัยใหม่ ทำให้สังคมมีความหลากหลายในสภาพแวดล้อม สังคมที่เคยมีเอกลักษณ์ต่าง ๆ กันไปตามลักษณะของพื้นที่นั้น ได้รับการเปลี่ยนแปลงให้มีลักษณะคล้ายคลึงกันมากขึ้น ทั้งนี้เพราะวัสดุสมัยใหม่มีการผลิตที่เป็นอุตสาหกรรมและมีราคาถูก ได้เข้ามาแทนที่ฝีมือช่างท้องถิ่น การอนุรักษ์จะช่วยให้สามารถคงลักษณะพื้นถิ่นและช่วยรักษาฝีมือช่างเอาไว้ได้และทำให้ชุมชนไม่จำเป็นต้องพึ่งพาลักษณะการผลิตและเทคโนโลยีระดับสูงมากนัก ทำให้การไหลออกของทรัพยากรอื่น ๆ มีน้อยลง

4. เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (Gain Economics) การอนุรักษ์จะยังคำนึงถึงประโยชน์ในทางเศรษฐกิจได้สองประการ คือ เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในการสร้างอาคารขึ้นใหม่ หากอาคารเก่ายังมีสภาพดีอยู่เป็นการรักษาทรัพยากรได้ทางหนึ่ง และชุมชนเก่าที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้จะเป็นสถานที่ที่น่าสนใจแก่ผู้มาเยี่ยมชม โดยส่วนใหญ่จะมีการเพิ่มพูนรายได้จากการที่นักท่องเที่ยวเข้ามา ถือว่าเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หาค่าไม่ได้

<sup>12</sup> Sanoff, Henry, Designing with community participation. (New York: Mc Graw Hill, 1978), pp. 44-45.

## 2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับการฟื้นฟูชุมชน

ความหมายของการฟื้นฟูชุมชน<sup>13</sup> คือ การรวบรวมและผสมผสานมุมมองและนำไปปฏิบัติการแก้ปัญหาของเมืองและสิ่งที่ค้นหาได้ เพื่อนำไปปรับปรุงในทางเศรษฐกิจ ทางกายภาพ ทางสังคม และสภาพแวดล้อม ตามลักษณะเงื่อนไขของพื้นที่เป็นประเด็นของการเปลี่ยนแปลง โดยสรุปเป็นภาพรวมที่ได้จากการฟื้นฟูชุมชน มี 5 ลักษณะคือ

1. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างเงื่อนไขทางด้านกายภาพ โดยพื้นที่ในชุมชนและลักษณะสภาพทางสังคมและนโยบายที่รับผิดชอบ
2. ให้ความสำคัญกับที่อยู่อาศัยและเอกลักษณ์ของพื้นที่ในชุมชน
3. ทำการเชื่อมโยง ปรับปรุง ทางสังคมด้วยกระบวนการทางเศรษฐกิจ
4. ควบคุมการเจริญเติบโตของเมือง
5. การเปลี่ยนแปลง ด้านบทบาทและนโยบายของเมือง

## 2.6 แนวคิดเมืองและชุมชนน่าอยู่

โครงการจัดทำเครื่องชี้วัดการพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่ โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเมืองแห่งชาติ<sup>14</sup> ได้สรุปแนวคิดเมืองและชุมชนน่าอยู่ไว้ว่า

“เมืองและชุมชนน่าอยู่ หมายถึง เมืองและชุมชนที่มีการให้บริการพื้นฐาน สาธารณูปโภค สาธารณูปการ อย่างเหมาะสมกับขนาดของเมืองและชุมชน ทำให้ เกิดความสะดวกสบายในการอยู่อาศัยและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันอย่างมีความสุข มีสิ่งแวดล้อมที่ปราศจากมลพิษ มีทรัพยากรธรรมชาติเพียงพอ ประชาชน มีโอกาสทางเศรษฐกิจ มีสังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญา พื้นดินที่ดีงาม ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมีการบริหารจัดการเมืองและชุมชนที่มีประสิทธิภาพ น่าเชื่อถือและโปร่งใส ประชาชนใส่ใจในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเมืองและชุมชน”

สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

<sup>13</sup> Robert, Perter, Sykes, Hugh, *Urban Regeneration A Handbook*. (London: SAGE Rublication, 2000), pp. 40 – 50.

<sup>14</sup> จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, *โครงการจัดทำเครื่องชี้วัดการพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่*. (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), หน้า 27.

## 2.7 แนวความคิดการสร้างสภาพแวดล้อมของการเดินเท้า

Jacobs (1961) กล่าวถึงทฤษฎีชีวิตสังคมเมือง โดยอ้างว่า การสร้างสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ผ่านๆ มาไม่สอดคล้องหรือตอบสนองพฤติกรรมของผู้ใช้ เนื่องจากขาดการศึกษาและความรู้ความเข้าใจในสังคมเดิมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง สังคมเมืองใหญ่ ซึ่งอาจสรุปเป็นทฤษฎีชีวิตสังคมเมือง ที่เน้นเรื่องถนนและความหลากหลาย<sup>15</sup> ดังต่อไปนี้

1. ถนนและทางเท้าคือ ดัชนีวัดคุณภาพของเมือง เมืองใดมีถนนและทางเท้าที่มีชีวิตชีวา เมืองนั้นก็จะมี ความน่าสนใจ แต่ในทางตรงกันข้ามเมืองที่มีถนนเรียบเหงาจะรู้สึกน่าเบื่อหน่ายและไม่ปลอดภัย
2. การออกแบบถนนให้มีชีวิตชีวา ทำได้โดยการดึงดูดให้มีผู้คนเดินผ่านไปมาอยู่ตลอดเวลา เช่น มีร้านรวงที่หลากหลาย จำหน่ายสินค้าพิเศษ หรือให้บริการซึ่งที่อื่นๆไม่มี ถนนและทางเท้าที่มีผู้เดินทางผ่านจำนวนมากจะเกิดความน่าสนใจ เพราะผู้คนมักชอบดูผู้คนด้วยกัน ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงไม่ควรออกแบบถนนสายต่างๆให้มีลักษณะเหมือนกันไปหมด
3. การออกแบบถนนให้มีความปลอดภัยจะต้องสร้างแนวอาณาเขต (Territory) ส่วนบุคคล-ส่วนสาธารณะ ให้แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด อาคารชั้นบนที่ชิดขอบทางเท้าก็ควรออกแบบให้มีส่วนที่ยื่นล้ำออกไปในลักษณะ Bay Window เพื่อให้ผู้ที่อยู่อาศัยภายในอาคารสามารถกวาดสายตามองเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นบนถนนทั้งทางซ้ายทางขวาได้มากที่สุด อนึ่ง ถนนที่ยาวเกินไปก็ควรตัดลงครึ่งหนึ่งเพื่อสร้างเส้นทางลัดให้เดินสั้นลงและเพิ่มร้านหัวมุมถนนให้มากขึ้น ถนนซึ่งไม่ค่อยมีผู้คนเดินผ่านหรือสายตาคอยเฝ้าระวัง มักจะกลายเป็นแหล่งอาชญากรรมของแก๊งวัยรุ่นและพวกมิจฉาชีพ
4. ความหลากหลาย
  - ในย่านใจกลางเมือง ควรใช้ที่ดินแบบผสมผสาน ทั้งที่อยู่อาศัย ที่ทำงาน ร้านค้า และแม้กระทั่งอุตสาหกรรมที่ปราศจากมลภาวะ ทั้งนี้เพื่อให้มีผู้คนผ่านไปผ่านมาเป็นจำนวนมากๆตลอดเวลา
  - ควรอนุรักษ์อาคารเดิมๆไว้ให้มีสัดส่วนมากกว่าอาคารใหม่เพื่อป้องกันภัยจากห้ำหั่นขนาดใหญ่ที่จะเข้ามาทำลายเศรษฐกิจระดับท้องถิ่น และความสัมพันธ์ที่ดีของร้านค้าย่อยและลูกค้าที่ก่อให้เกิดชีวิตชีวาและความหลากหลายในเมือง

<sup>15</sup> กักร กุลชล, การออกแบบชุมชนเมืองคืออะไร การติดตามหาคำตอบในรอบ 40 ปี. (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2545), หน้า 223-229.

- เพื่อความมีชีวิตชีวาและความหลากหลายในย่านใจกลางเมือง โดยเฉพาะเมืองใหญ่ จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างความหนาแน่นทั้งอาคารและผู้คน แต่ไม่ใช่การสร้างความแออัด โดยค่าความหนาแน่นที่เหมาะสมในย่านใจกลางเมืองนั้นไม่ควรน้อยกว่า 40ครอบครัวต่อไร่ หากมี 50-80 ครอบครัวต่อไร่ ก็จะมีดีมากกว่า เพราะจะทำให้เกิดอาคารหลายรูปแบบ เกิดบรรยากาศที่มีชีวิตชีวา ผู้คนก็จะได้พบปะสังสรรค์และช่วยกันสอดส่องดูแลความปลอดภัย

สิ่งที่เป็นจุดเด่นของแนวคิดนี้คือ

1. การคำนึงถึงความต้องการของผู้ใช้งาน ไม่ใช่ของผู้ออกแบบ
2. การใช้ที่ดินอย่างผสมผสาน ไม่แบ่งแยกย่านโดยเด็ดขาด
3. การออกแบบให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของสังคม

## 2.8 แนวความคิดในการออกแบบโรงละคร

จากเอกสารอ้างอิงด้านแนวคิดในการออกแบบโรงละคร ของสุรพล วิรุฬห์รักษ์ ได้กล่าวถึงความหมายและรายละเอียดของโรงละครไว้ดังต่อไปนี้

โรงละคร<sup>16</sup> คือ อาคารที่ใช้แสดงละครและมหรสพอื่นๆ ทั้งไทยและเทศ เช่น โขน ละคร ฟ้อนรำ ดนตรี วิพิธทัศน์ และบัลเลต์ โดยการแสดงแต่ละชนิดมีบัญญัตินิยมหรือระเบียบธรรมเนียมทางการแสดงเป็นของตนเองโดยเฉพาะ จึงทำให้เวทีมีรูปแบบและขนาดแตกต่างกัน ซึ่งมีผลกระทบต่อการจัดผังและจำนวนที่นั่ง รวมไปถึงพื้นที่ใช้สอยหลังโรง ตัวอย่างเช่น โรงละครสำหรับละครพูด ซึ่งต้องการให้คนดูได้ยินคำพูดและสีหน้าอารมณ์ของตัวละคร เวทีจึงมีขนาดเล็ก โรงละครก็จุคนดูได้ประมาณ 500-700 คน ในขณะที่การแสดงโขนหรือบัลเลต์ ต้องการเวทีขนาดใหญ่ สำหรับการเดินและการยกทัพ ต้องมีที่ตั้งวงดนตรีประกอบการแสดงซึ่งใช้เนื้อที่มาก คนดูแต่ละครั้งก็มากกว่าละครพูด

นอกจากนี้ โรงละครยังมีทั้งที่เป็นโรงละครในร่ม มีหลังคาและฝ้ามิดชิด มิให้แสง เสียง จากภายนอกมารบกวน และโรงละครกลางแจ้งที่เป็นแบบเปิดโล่ง ไม่มีหลังคา ฝ้ากั้น มีเพียงเวทีและที่นั่งคนดู โรงละครทั้งสองประเภทนี้ เหมาะสำหรับการแสดงต่างประเภทกัน

ดังนั้น การออกแบบโรงละคร เพื่อการแสดงละครประเภทหนึ่ง จึงไม่อาจตอบสนองการใช้สอยของการแสดงละครประเภทอื่นๆ ได้อย่างสมบูรณ์ และถ้าผู้ออกแบบพยายามจะให้โรงละครหนึ่งสามารถใช้งานได้มากชนิดเพียงใด ก็จะทำให้โรงละครนั้นใช้แสดงละครแต่ละชนิดได้สมบูรณ์น้อยลงเพียงนั้น

<sup>16</sup> สุรพล วิรุฬห์รักษ์, โรงละคร: แนวคิดในการออกแบบ. (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 1-6.

นอกจากนี้ สุรพล ยังกล่าวถึงกลุ่มคนที่มาใช้โรงละคร โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่มหลัก คือ

1. คนดูละคร
2. คนทำละคร
3. คนบริหารจัดการโรงละคร
4. คนมีภารกิจเกี่ยวเนื่องกับโรงละคร

โดยคนดูละครจะใช้พื้นที่ของโรงละคร 2 ส่วน คือ หน้าโรงกับในโรง โดยมีรายละเอียด คือ

1. หน้าโรง ได้แก่ พื้นที่ลาดจอดรถ โถงทางเข้า ห้องสุขา ห้องอาหาร ห้องขายของที่ระลึก ห้องแสดงนิทรรศการ ห้องพิพิธภัณฑน์ ห้องของฝาก ทางเดินบังแดดฝน ที่เรียกรถ-เทียบรถ ที่ขึ้นรถบัส ที่ขึ้นรถแท็กซี่ สวน เป็นต้น
2. ในโรง ได้แก่ พื้นที่ทางเดิน เก้าอี้นั่งภายในโรงละคร

## 2.9 สรุปแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวข้อง

จากการศึกษาข้อมูลในเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปความหมายของชุมชนสุระวิชัย เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและขอบเขตของการศึกษา ได้ว่า

**ชุมชนลิกสุระวิชัย** หมายถึง กลุ่มของคณะลิกที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตพื้นที่เดียวกัน ภายในชุมชนสุระวิชัย ซึ่งมีการจัดระบบต่างๆ ในชุมชนทำให้คณะลิกมีการติดต่อสัมพันธ์กัน สะดวกทั่วถึง มีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการต่างๆ ร่วมกัน และมีความรู้สึกต่อชุมชนร่วมกัน และมีความรู้สึกผูกพันต่อชุมชนนั้นร่วมกันเช่น ประเพณี และวัฒนธรรมที่ใช้กับชีวิตของกลุ่มชนหรือชุมชนนั้น ๆ สืบต่อมา โดยเฉพาะอาชีพลิกที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

โดยรายละเอียดของขอบเขตชุมชนสุระวิชัยที่สอดคล้องตามการให้ความหมายจากเอกสารอ้างอิงทั้งหมดดังกล่าวข้างต้นมี 3 ประการ คือ

1. ด้านกายภาพ เป็นปัจจัยที่รองรับกิจกรรมในการดำรงชีวิตของคนในชุมชนสุระวิชัย ได้แก่ พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ด้านที่ตั้งของชุมชนในบริเวณเดียวกัน คือ บริเวณริมถนนมุขมนตรี ระหว่างสถานีรถไฟและสวนสาธารณะภูมิรักษ์ โดยมีลักษณะการเกาะกลุ่มของอาคารบ้านเรือนเพื่อการค้าและการพักอาศัยภายในที่ตั้งดังกล่าว รวมถึงถนนสำหรับรองรับการสัญจรภายในชุมชนและเชื่อมต่อกับภายนอกชุมชน และพื้นที่โล่งสำหรับการนั่งทานอาหารของคนในชุมชน
2. ด้านเศรษฐกิจ คือ การประกอบอาชีพและกิจกรรมทางซึ่งนำรายได้มาสู่ชุมชน คือ การแสดงลิเกตามงานมหรสพสมโภชต่างๆ การให้เช่าเครื่องดนตรี การค้าขาย ร้านเสริมสวย เป็นต้น

3. ด้านสังคมวัฒนธรรม เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้สังคมอยู่ได้อย่างสงบสุข ได้แก่ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน อาชีพ และกิจกรรมในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเพณี และวัฒนธรรม ของคนในชุมชน โดยการศึกษาครั้งนี้ สามารถระบุได้ว่า ชุมชนสุระวิชัยมีขอบเขตทางด้านสังคมจากประเพณีและวัฒนธรรมที่เด่นชัดในด้านอาชีพนักแสดงลิเกที่ได้สืบทอดบรรพบุรุษจนมาถึงรุ่นปัจจุบัน

การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความหมายของการอนุรักษ์ สามารถสรุปได้ว่า การอนุรักษ์ คือ การป้องกันมิให้เกิดการเสื่อมสภาพ และยืดอายุการใช้งานให้ได้มากที่สุด เพื่อให้สิ่งเหล่านั้นแสดงออกถึงสาระหรือความสำคัญเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของมนุษย์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงต่อผู้คนถึงความมหัศจรรย์ในงานศิลปะและสืบทอดอารยธรรมของมนุษย์ที่มีอยู่ ดังนั้น การอนุรักษ์ชุมชนลิเกจึงหมายถึง การอนุรักษ์พื้นที่ที่มีความหมายและมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์การอยู่อาศัย ประเพณี วัฒนธรรม ที่มีการสืบทอดมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน และมีสิ่งซึ่งแสดงถึงภูมิปัญญาของคนในชุมชนนั้น ๆ ให้มีชีวิตอยู่ได้ ซึ่งจะทำให้พื้นที่ชุมชนสุระวิชัยมีคุณค่าและเกิดความหมายหรือเรียกอีกอย่างว่า “Sense of place” หรือ ความเป็นพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวด้านการแสดงลิเก จนนำมาสู่ความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่เมืองนครราชสีมา และเป็นมรดกทางประเพณีและวัฒนธรรมของชาติสืบต่อไป

โดยเหตุผลในการอนุรักษ์ชุมชนลิเกสุระวิชัย ได้ข้อสรุปจากแนวคิดด้านการอนุรักษ์ของ Henry Sanoff ซึ่งมีความสอดคล้องกับพื้นที่ 3 ประการ ได้แก่

1. เพื่อความทรงจำทางวัฒนธรรม เป็นการรักษาลักษณะทางกายภาพในเชิงประวัติศาสตร์ที่ถ่ายทอดคุณค่าและความสามารถของบรรพบุรุษให้คนรุ่นหลังได้ภาคภูมิใจและเพื่อการศึกษา ได้แก่ การตั้งถิ่นฐานและรูปแบบการเกาะกลุ่มกันของสำนักงานคณะลิเกและครอบครัวของคณะลิเกในชุมชนสุระวิชัย พื้นที่ในการรวมกลุ่มเพื่อกิจกรรมการซ้อมลิเกซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ชุมชนอื่นๆ ไม่มี เป็นต้น ซึ่งพื้นที่กิจกรรมดังกล่าว จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าของคนรุ่นหลังต่อไป
2. เพื่อรักษาการปฏิสัมพันธ์ในชุมชน คือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เห็นได้จากกิจกรรมที่ทำร่วมกัน ณ สถานที่หนึ่ง ซึ่งจากการศึกษาในครั้งนี้ ก็คือกิจกรรมของกลุ่มอาชีพนักแสดงลิเกในด้านการแสดงและการซ้อมลิเก ที่มีคุณค่าต่อการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมของชาติ โดยความสัมพันธ์นี้จะเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์เมื่อมีความสมดุลระหว่าง คน กิจกรรมและสภาพแวดล้อม เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ของชุมชน

ให้แน่นแฟ้น ในกรณีของชุมชนสุราษฎร์ธานี จำเป็นต้องส่งเสริมพื้นที่ให้มีมาตรฐานด้านการใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

3. เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การส่งเสริมกลุ่มอาชีพให้มีความได้เปรียบอย่างอื่น ซึ่งเป็นผลมาจากแนวคิดของชุมชนเก่าที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้จะเป็นสถานที่ที่น่าสนใจแก่ผู้มาเยี่ยมชมเยือน โดยส่วนใหญ่จะมีการเพิ่มพูนรายได้จากการที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามา ถือว่าเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หาค่าไม่ได้

โดยการอนุรักษ์และการพัฒนาเป็นสิ่งที่ต้องทำควบคู่กันไปตลอดเวลา เพราะการอนุรักษ์เพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงการพัฒนาจะทำให้เกิดการหยุดนิ่งหรือเรียกว่าไม่พัฒนา และหากการพัฒนากระทำโดยไม่คำนึงถึงการอนุรักษ์จะทำให้เกิดการสูญเสียมรดกทางวัฒนธรรม หรือสิ่งที่มีคุณค่าทางด้านจิตใจและประวัติศาสตร์ของชุมชนไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์

ในปัจจุบันไม่มีกฎเกณฑ์ในการอนุรักษ์และพัฒนาใด ๆ ที่กำหนดไว้ว่าจะต้องอนุรักษ์เท่าใดจึงจะเหมาะสมกับการพัฒนานั้น ๆ ขึ้นอยู่กับแต่ละกรณีและปัจจัยทางสภาพแวดล้อมที่จะทำให้พื้นที่หรืออาคารเหล่านั้นมีชีวิตอยู่ได้ โดยส่วนที่ช่วยในการตัดสินใจอนุรักษ์และพัฒนา ได้แก่

- การให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ให้ทั่วถึง และมีความเข้าใจที่ตรงกัน
- ระดับของการอนุรักษ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทย ที่การกำหนดความหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ยังไม่มีชัดเจนเพียงพอ สามารถตีความหมายได้หลายอย่าง ทำให้มีผลกระทบต่อการพัฒนาที่จะทำควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ คือ เกิดความเข้าใจที่ไม่ตรงกันคิดว่าการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ เป็นการทำลายไปทั้งหมด เช่น การปรับปรุงสภาพอาคารเก่าเพื่อที่จะใช้สอยใหม่ หรือการรื้อบางส่วนอาคารเก่า เพื่อให้เกิดภาพรวมที่ดีขึ้นในการที่จะรองรับกิจกรรมใหม่ ที่จะเกิดขึ้นภายในพื้นที่
- กฎหมายจะต้องมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์และการพัฒนาที่ไปด้วยกัน

การพัฒนาเชิงอนุรักษ์ชุมชนอาศัยปัจจัย 2 ปัจจัย คือแนวคิดทางด้านการพัฒนากายภาพของชุมชนร่วมกับแนวคิดทางทฤษฎีการอนุรักษ์ ซึ่งเป็นการอนุรักษ์เพื่อการพัฒนาในอนาคต เพื่อสงวนรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชุมชน ที่ประกอบด้วย ภูมิปัญญาที่แสดงออกมาในรูปแบบของบ้านพักอาศัย การดำเนินชีวิต และขนบประเพณี วัฒนธรรม สืบทอดมาจากอดีตสู่ปัจจุบัน ให้มีการดำเนินต่อไปในทิศทางที่เหมาะสมรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่เกิดขึ้นใหม่ ก็ถูกควบคุมภายใต้การอนุรักษ์บนพื้นฐานเดิมของชุมชน ร่วมกับการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์ชุมชน

การศึกษาครั้งนี้ ชุมชนจะมีบทบาทในแต่ละขั้นตอนของการพัฒนา การดำเนินการอนุรักษ์ชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับ “ชุมชนสุระวิชัย อ.เมือง จ. นครราชสีมา” เพราะชุมชนจะได้มีส่วนร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนา การปฏิบัติ และการพัฒนาชุมชน เพื่อวัตถุประสงค์ให้ชุมชนเป็นชุมชนอยู่อาศัยและฟื้นฟูรูปแบบการดำเนินชีวิตดั้งเดิม ประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ให้มีความเด่นชัดยิ่งขึ้น ร่วมกับการดำเนินการขององค์กรภายในจังหวัดนครราชสีมา โดยชุมชนจะรวมกลุ่มกันตั้งตัวแทนเพื่อเป็นกลุ่มคนที่ประสานความร่วมมือกับองค์กรของจังหวัดนครราชสีมา

ทั้งนี้ แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนสุระวิชัยให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่นั้น จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลเพิ่มเติมจากการสำรวจพื้นที่ชุมชนและการสัมภาษณ์คนภายในชุมชน ก่อนนำข้อมูลทั้งหมด มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อหาข้อสรุปในการกำหนดแนวความคิดและแนวทางการออกแบบ ซึ่งจะแสดงรายละเอียดในบทต่อไป



สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



## บทที่ 3

### ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา

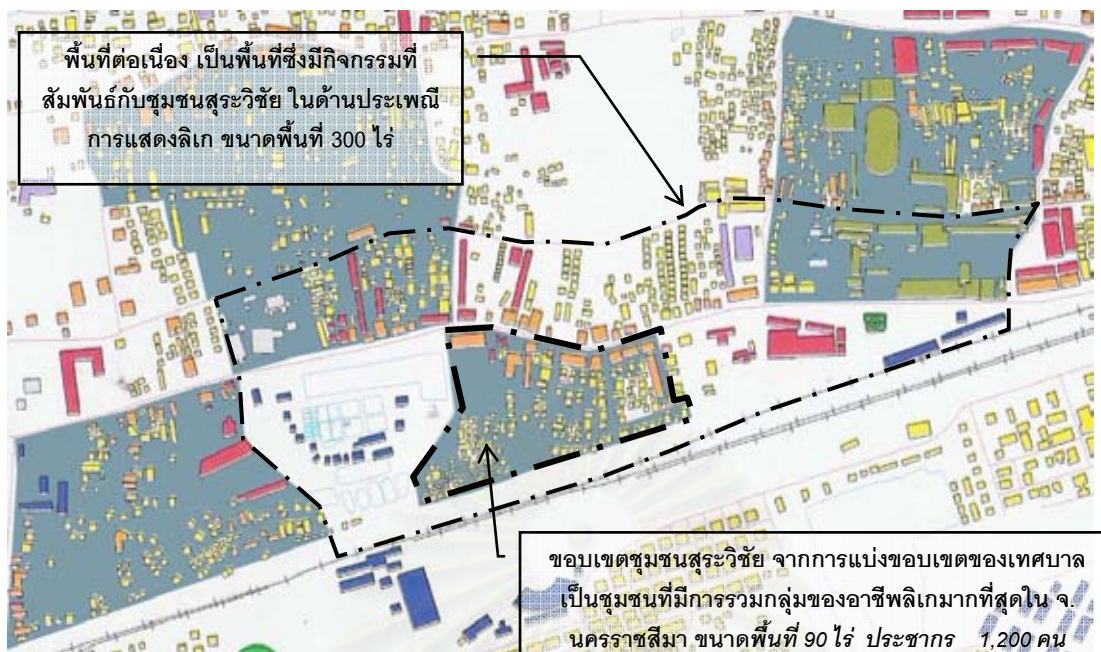
#### 3.1 ประวัติความเป็นมาและที่ตั้งของชุมชนสุระวิชัย

จังหวัดนครราชสีมาตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เป็นเมืองประตูสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีความสำคัญทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม จากตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ทำให้จังหวัดนครราชสีมา มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ของคนเชื้อสายจากอยุธยา เชื้อสายมอญ เชื้อสายเขมร (อิสานใต้) จนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของคนนครราชสีมา โดยมีภาษาพูด การละเล่นเป็นลักษณะเฉพาะเป็นของตนเองที่มีความแตกต่างจากจังหวัดอื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เพลงโคราช ที่มีการละเล่นพื้นบ้านประจำจังหวัด และการละเล่นอีกแบบหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลจากภาคกลางที่มีอยู่ในจังหวัดนครราชสีมา ก็คือลิเก การแสดงลิเกในชุมชนนครราชสีมาเป็นการแสดงอย่างหนึ่งที่มีมาตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันก็ยังได้รับความนิยมอยู่เพราะลิเกเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่จะบ่งบอกถึงความเป็นไทยของคนนครราชสีมา

ลิเกในนครราชสีมาได้ปรากฏเด่นชัดขึ้นจากการจุดประกายของการประกวดการแข่งขันการแสดงลิเกขึ้นปี พ.ศ.2480 โดยสมัย ๗พณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีคณะลิเกเข้าแข่งขันกันเป็นจำนวนมาก ปรากฏว่าคณะลิเกจากกรุงเทพมหานครของครูเต็ก เสือสง่า ชนะเลิศแล้วคณะลิเกของครูเต็ก เสือสง่า ก็ได้ย้ายมาอยู่ที่จังหวัดนครราชสีมาจึงเป็นจุดเริ่มต้นของของความรู้เรื่องของลิเกเมืองนครราชสีมา ได้มีการตั้งคณะลิเกของคนในพื้นที่ รวมถึงคณะลิเกที่โยกย้ายมาจากทางภาคกลางจำนวนมาก มาอยู่บริเวณริมถนนมุขมนตรีบริเวณสถานีรถไฟ จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งก็คือชุมชนสุระวิชัยในปัจจุบัน จนถือได้ว่าชุมชนสุระวิชัยเป็นจุดศูนย์รวมของคณะลิเกของภาคกลางตอนบน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

จากสภาพปัจจุบันของชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่อง ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครนครราชสีมาที่มีการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการเจริญเติบโตของเมือง ซึ่งก็คือ สวนสาธารณะภูมิรักษ์ และแผนการพัฒนาสถานีรถไฟจังหวัดนครราชสีมา (หัวรถไฟ) เป็นพื้นที่พาณิชยกรรมเพื่อรองรับระบบรถไฟความเร็วสูงที่มีพื้นที่ติดต่อกับชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่อง สภาพทั่วไปของชุมชนในปัจจุบันเป็นชุมชนเก่าที่รองรับการพักอาศัยผสมกับพาณิชยกรรม และที่สำคัญเป็นที่ตั้งของคณะลิเกหลายคณะ รวมถึงครอบครัวของอาชีพลิเกที่เข้าบ้านเพื่อการพักอาศัยภายในชุมชนมาเป็นเวลานาน

ขอบเขตของชุมชนสุระวิชัย จากการกำหนดของเทศบาลเมืองนครราชสีมา คือประมาณ 90 ไร่ (ดูแผนที่ 3.1 ประกอบ) ซึ่งรายละเอียดต่างๆ ภายในชุมชน มีดังต่อไปนี้



แผนที่ 3.1 ที่ตั้งและขอบเขตของชุมชนสุโขทัย

## 3.2 สภาพทางด้านกายภาพของพื้นที่บริเวณชุมชนลิกสุโขทัย

### 3.2.1 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

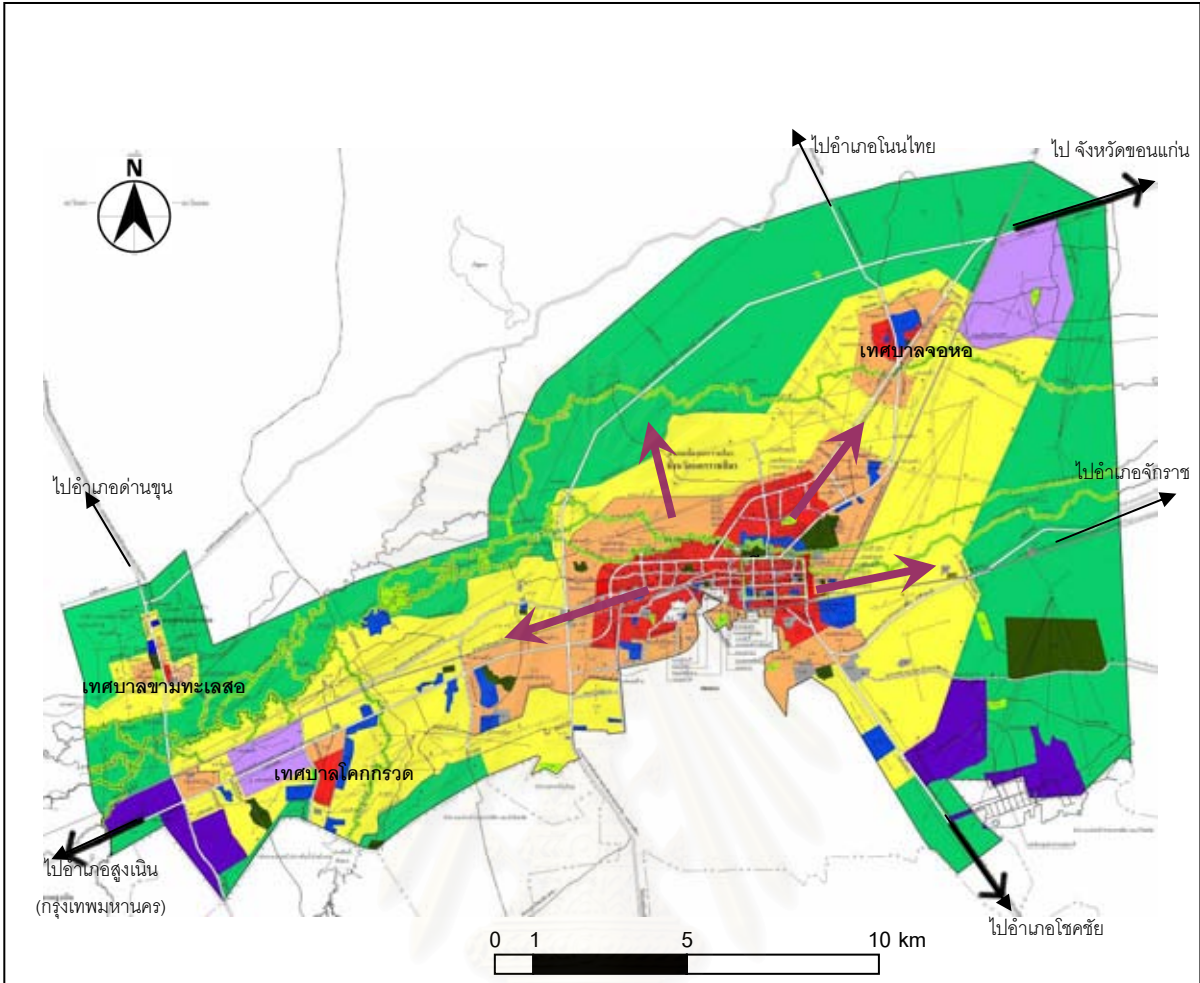
ในเขตพื้นที่ศึกษาสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนครราชสีมา ได้กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินปี พ.ศ.2547 ให้เป็นพื้นที่ 3 ประเภท (ดูแผนที่ 3.2 และ 3.3 ประกอบ) ได้แก่

1. เขตสีแดง (ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก)
2. เขตสีเทาอ่อน (ที่ดินประเภทสถาบันศาสนา)
3. เขตสีน้ำเงิน (ที่ดินประเภทสถาบันราชการและสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ)

ในเขตพื้นที่ศึกษามีลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินที่สามารถแบ่งเป็นประเภทได้ดังนี้

- 1) การใช้ที่ดินประเภทเพื่อการอยู่อาศัยเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ในพื้นที่ศึกษากระจายดังตามเส้นทางคมนาคมสายหลักคือ ถนนมุขมนตรี และถนนซอยที่เชื่อมต่อระหว่างถนนมุขมนตรีกับถนนมิตรภาพหลายซอย เช่น ซอยสวายเรียง ซอยสมอราย ตรอกเสารง เป็นต้น ซึ่งบริเวณระหว่างถนนซอยดังกล่าวมีการขยายตัวและปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ที่ดินค่อนข้างมากเพราะมีการเชื่อมต่อกับส่วนพาณิชยกรรมขนาดใหญ่ของเมืองคือห้างสรรพสินค้า เดอะมอลล์ โลตัส ตลาดยาโม รวมถึงบริเวณที่อยู่ระหว่างถนนมุขมนตรีกับทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นพื้นที่ที่ไม่สามารถที่จะผ่านไปส่วนต่าง ๆ ได้เพราะติดพื้นที่รถไฟเป็นถนนปลายตัน

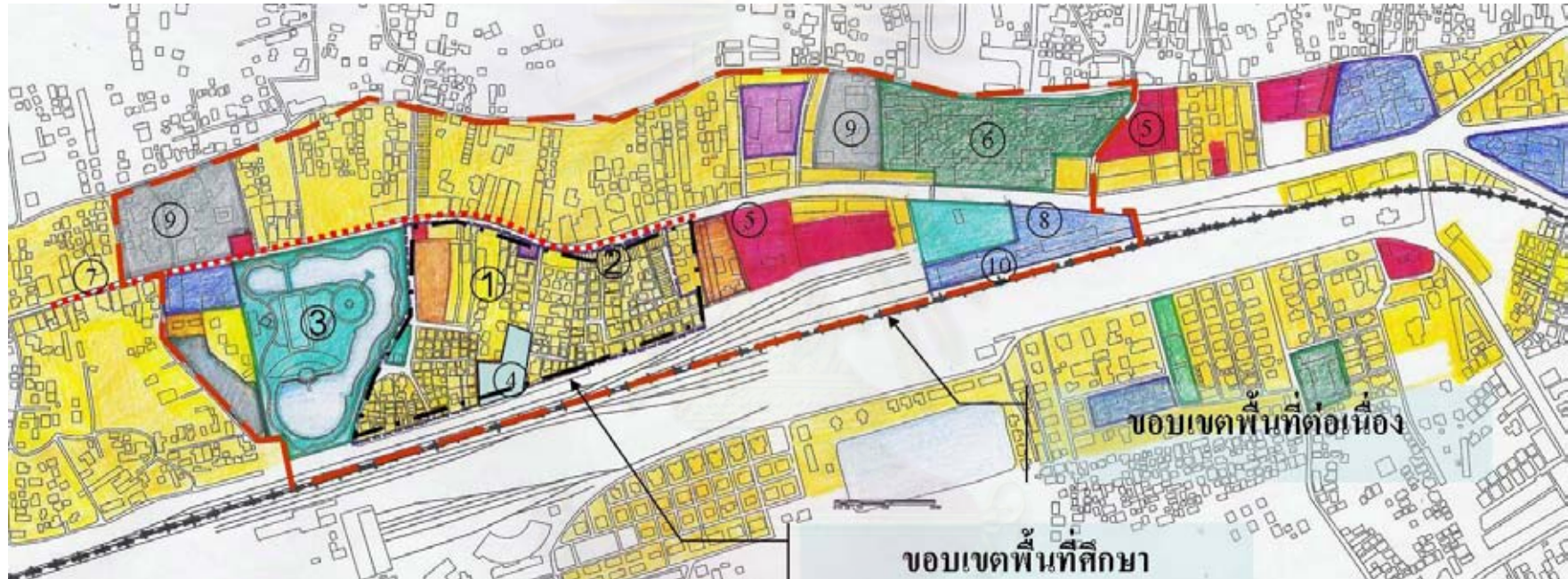
- 2) การใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม ส่วนมากอยู่บริเวณริมถนนมุขมนตรีบริเวณโดยรอบสถานีรถไฟนครราชสีมา (หัวรถไฟ) เช่น ตลาดหัวรถไฟ ซุปเปอร์มาร์เกตขนาดกลางในพื้นที่ของการรถไฟ, ตลาดสวายเรียง ปั่นน้ำมันต่าง ๆ
- 3) การใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมพักอาศัย ส่วนมากอยู่บริเวณริมถนนมุขมนตรีและริมถนนซอยต่าง ๆ สามารถเชื่อมต่อกับถนนมิตรภาพ เชิงซอยสวายเรียง ตรอกสมอราย ตรอกสวายเรียง เป็นต้น ใช้สอยในกิจวัตรประจำวัน ได้แก่ ร้านค้าขายสินค้าจำเป็นในชีวิตประจำวัน เช่น ร้านค้าของชำ ร้านขายอาหาร ร้านตัดผม ฯลฯ และสำนักงานของคณะใดก็ในพื้นที่ศึกษาบริเวณริมถนนมุขมนตรี ที่เป็นลักษณะพาณิชยกรรมใดก็ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งในพื้นที่ศึกษา
- 4) การใช้ที่ดินประเภทสถาบันราชการและรัฐวิสาหกิจ ส่วนใหญ่อยู่ริมถนนมุขมนตรี และบริเวณห้าแยกหัวรถไฟ ประกอบด้วย สถานีประมงนครราชสีมา สถานีรถไฟนครราชสีมา (หัวรถไฟ) การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค จ.นครราชสีมา
- 5) การใช้ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา อยู่ริมถนนมุขมนตรีบริเวณตรงข้ามกับสถานีรถไฟ จ.นครราชสีมา มีสถาบันการศึกษา 2 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนมารีย์วิทยา โรงเรียนเทศบาล 2 (วัดสมอราย) ซึ่งโรงเรียนมารีย์วิทยาเป็นโรงเรียนมีชื่อเสียงและมีนักเรียนมาศึกษาเป็นจำนวนมาก
- 6) การใช้ที่ดินประเภทสถาบันศาสนา อยู่บริเวณริมถนนมุขมนตรี มีวัดอยู่ในพื้นที่ศึกษาจำนวน 3 วัด คือ วัดสมอราย วัดหนองจะบก วัดใหม่อัมพวัน ซึ่งวัดสมอราย ได้มีการแบ่งพื้นที่บริเวณติดถนนมุขมนตรีสร้างอาคารพาณิชยกรรมเพื่อให้เอกชนเช่าทำธุรกิจและพักอาศัย
- 7) การใช้ประโยชน์ที่ดินอุตสาหกรรม อยู่บริเวณริมถนนมุขมนตรี และปากซอยสุดดีเป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็ก คือ โรงงานทำขนมปัง และรวมถึงร้านรับซื้อของเก่า บริเวณตรงข้ามสวนสาธารณะภูมิรักษ์
- 8) การใช้ที่ดินประเภทนันทนาการและที่โล่งว่าง ที่ดินเพื่อนันทนาการอยู่บริเวณริมถนนมุขมนตรี บริเวณติดกับกรมประมง เป็นสวนสาธารณะระดับชุมชน คือ สวนภูมิรักษ์ ซึ่งมีการมาใช้งานของประชาชนในบริเวณพื้นที่ศึกษา รวมถึงพื้นที่ว่าง บริเวณสถานีราชการของกรมประมง สถานีรถไฟ รวมถึงบริเวณลานวัดในพื้นที่ศึกษา ซึ่งปัจจุบันประชาชนนิยมมาในสวนภูมิรักษ์ในเวลาช่วง เช้า – เย็น และบริเวณหน้าสถานีรถไฟก็มีการใช้ในเวลาช่วงเย็นเป็นการใช้ของนักเรียนและผู้ปกครองที่มารับนักเรียน



**สัญลักษณ์**

- |  |  |
|--|--|
| 1 ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย              | 7 ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการและรักษาสิ่งแวดล้อม |
| 2 ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง           | 8 ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา                           |
| 3 ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม                           | 9 ที่ดินประเภทสถาบันศาสนา                              |
| 4 ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมเฉพาะกิจ                   | 10 ที่ดินประเภทสถาบันราชการ                            |
| 5 ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย | 11 ที่ดินประเภทโครงการคมนาคมขนส่ง                      |
| 6 ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม                     | แนวโน้มการขยายตัว                                      |

	<p><b>แผนที่ 3.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตเทศบาลและแนวโน้มการขยายตัว</b> ที่มา : กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2547</p>	
	<p>การอนุรักษ์ชุมชนลี้เก กรณีสึกษาชุมชนสระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องจังหวัดนครราชสีมา</p>	



**แผนที่ 3.3 การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่ต่อเนื่อง**

ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่, 2548

การอนุรักษ์ชุมชนลเก กรณีศึกษาชุมชนสระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องจังหวัดนครราชสีมา



**สัญลักษณ์**

- |                                |               |
|--------------------------------|---------------|
| พักอาศัยของคนในชุมชนสระวิชัย   | สถานศึกษา     |
| ผสมผสานพาณิชยกรรมเพื่อพักอาศัย | ที่จอดรถ      |
| นันทนาการ                      | สถานที่ราชการ |
| พื้นที่ว่าง และพื้นที่รกร้าง   | ศาสนสถาน      |
| พาณิชยกรรม                     |               |

### 3.2.2 โครงสร้างพื้นฐาน

#### 1. ระบบเส้นทางสัญจร

รูปแบบการสัญจรในเทศบาลเมืองนครราชสีมา (ดูแผนที่ 3.4 แผนที่ 3.5 และแผนที่ 3.6 ประกอบ) สามารถแบ่งประเภทได้ตามระดับศักดิ์ของถนนได้ดังนี้

1) **ถนนสายประธาน** คือ ถนนมิตรภาพ (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 6) เป็นถนนคอนกรีต กว้าง 40 เมตร ขนาด 8 ช่องจราจร มีเกาะกลางถนนกว้าง 4 เมตร มีปริมาณรถยนต์มากตลอดทั้งวัน เพราะเป็นถนนสายผ่านเมืองนครราชสีมาเป็นเส้นทางที่สัญจรหลักของรถยนต์โดยสารประจำทาง ระหว่างเมืองในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวนมาก และเป็นถนนที่มีการเจริญเติบโตของชุมชนริมถนนมิตรภาพโดยเฉพาะอาคารประเภทพาณิชยกรรม เช่น เดอะมอลล์ โลตัส ตลาดย่าโม เป็นถนนที่เชื่อมต่อกับถนนชุมชนตรีและถนนซอยต่าง ๆ ที่มุ่งเข้าสู่พื้นที่ศึกษา



ภาพที่ 3.1 ถนนมิตรภาพ บริเวณแยกอัมพวัน ภาพที่ 3.2 ถนนมิตรภาพ บริเวณหน้าเดอะมอลล์

#### 2) ถนนสายหลัก เป็นถนนตัดผ่านพื้นที่ศึกษา

- ถนนชุมชนตรีเป็นถนนที่ตัดเชื่อมต่อกับถนนมิตรภาพย่านสถานีรถไฟนครราชสีมา และเชื่อมต่อกับชุมชน ถนน 3 สาย คือ ถนนสุรนารี ถนนโพธิ์กลาง ถนนจอมสุรางค์ยาตร์ เพื่อมุ่งสู่ชุมชนพาณิชยกรรมเดิมของเมืองและมุ่งตรงไปยังอนุสาวรีย์ท้าวสุระนารี เป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็กกว้าง 12 เมตร และขนาด 2 ช่องจราจร ไม่มีเกาะกลางถนน มีทางเท้ากว้างข้างละ 2 เมตรและเป็นถนนสายหลักที่ผ่านพื้นที่ชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่อง เป็นเส้นทางที่สัญจรเข้าสู่พื้นที่ศึกษาโดยตรง



ภาพที่ 3.3 ถนนชุมชนตรีบริเวณหน้าโรงเรียนมารีย์วิทยา ภาพที่ 3.4 ถนนชุมชนตรีบริเวณหน้าสวนภูมิรักษ์

และมีถนนอื่นๆที่สำคัญดังนี้

- ถนนสุนทรารี เป็นถนนที่เชื่อมต่อจากถนนมุขมนตรี เพื่อจะติดต่อกับพื้นที่พาณิชยกรรมของเมืองผ่านสถานีขนส่งเดิมและตลาดแม่กิมเฮงที่เป็นตลาดสดที่ใหญ่ และมีการใช้งานจำนวนมากของเมืองตลอดเวลา
  - ถนนโพธิ์กลาง เป็นถนนที่เชื่อมต่อจากถนนมุขมนตรี เพื่อติดต่อกับพื้นที่พาณิชยกรรมของเมืองและผ่านตลาดแม่กิมเฮง ด้านหลังและเข้าถึงอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี โดยตรงมีการใช้งานจำนวนมากของเมืองตลอดเวลา
  - ถนนจอมสุรางค์ยาร์ด เป็นถนนที่เชื่อมต่อกับถนนมุขมนตรีเพื่อติดต่อกับพื้นที่พาณิชยกรรมของเมืองผ่านพื้นที่พาณิชยกรรมขนาดใหญ่ของเมือง คือ ห้างสรรพสินค้าคลังปลาซ่า 2 และติดต่อกับศูนย์ราชการของเมืองนครราชสีมา มีการใช้ตลอดเวลาโดยเฉพาะเวลาช่วงเย็นถึงกลางคืน เพราะมีถนนสายบันเทิงสายหนึ่งของเมือง
  - ถนนสี่ปศิริ เป็นถนนที่แยกจากถนนมุขมนตรี เพื่อที่สามารถติดต่อกับสวนสำคัญของเมือง คือ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี และอำเภอบักรังชัย และมีธุรกิจเกี่ยวกับร้านอาหารอยู่จำนวนมาก
  - ถนนพิบูลละเอียด เป็นถนนที่แยกจากถนนมุขมนตรีบริเวณแยกหัวรถไฟเป็นถนนที่ติดต่อกับชุมชนทางด้านทิศใต้ของเมือง ซึ่งเป็นค่ายทหารคือ ค่ายสุรนารี และค่ายทหารอากาศ (กองบินที่ 1) ที่มีชุมชนอาศัยอยู่จำนวนมาก
- 3) **ถนนสายรอง** เป็นถนนที่แยกต่อจากถนนสายหลักเพื่อที่จะเชื่อมต่อนพื้นที่อื่น ๆ ได้แก่
- ซอยลำปรุ เป็นซอยที่ตัดขนาดกกับถนนมุขมนตรี เพื่อเป็นการกระจายการจราจรออกจากเมืองแต่ไม่เป็นที่นิยมใช้ เพราะถนนแคบ ถนนขนาด 2 ช่องทางเดินรถสวนทางกัน กว้างประมาณ 6 เมตรและผ่านพื้นที่พักอาศัย โดยมีการจอดรถยนต์ริมถนน
  - ซอยกิ่งสวายเรียง เป็นซอยที่ตัดขนานกับถนนมุขมนตรีกับถนนมิตรภาพเป็นถนนขนาด 2 ช่องทางเดินรถสวนทางกัน กว้างประมาณ 6 เมตร เพื่อเชื่อมต่อกับชุมชนพักอาศัยและการกระจายการจราจรของเมือง และผ่านตลาดสดขนาดใหญ่ของเมือง คือ ตลาดย่าโม ซึ่งมีการใช้พื้นที่ของประชาชนจำนวนมาก บริเวณสวนภูมิรักษ์ ซอยสวายเรียง เป็นถนนซอยที่เชื่อมต่อระหว่างถนนมุขมนตรีกับถนนมิตรภาพผ่านชุมชนพักอาศัยและเป็นถนนที่คนในชุมชนใช้ติดต่อกับห้างสรรพสินค้าโลตัส และ เดอะมอลล์ริมถนนมิตรภาพ
  - ตรอกสมอราย เป็นถนนสายที่เชื่อมต่อระหว่างถนนมุขมนตรี บริเวณสถานีรถไฟนครราชสีมา กับถนนมิตรภาพเป็นถนนขนาด 2 ช่องทางเดินรถสวนทางกัน กว้างประมาณ 6 เมตร ผ่านชุมชนพักอาศัย ผ่านตลาดย่าโมที่เป็นตลาดสดขนาดใหญ่ที่มีการใช้งานเอากิจกรรมจำนวนมาก

- ตรอกเสาช้าง เป็นถนนซอยที่เชื่อมต่อระหว่างถนนมุขมนตรีบริเวณสถานีรถไฟนครราชสีมา กับถนนมิตรภาพเป็นถนนขนาด 2 ช่องทางเดินรถสวนทางกัน กว้างประมาณ 6 เมตร ผ่านตลาดสด 2 ตลาด คือ ตลาดหัวรถไฟ ตลาดยาโม และสามารถที่จะสามารถติดต่อกับพื้นที่ต่าง ๆ ริมนถนนมิตรภาพที่จะเชื่อมต่อกับสถานีขนส่งแห่งใหม่

#### 4) ถนนสายย่อย เป็นถนนเชื่อมต่อกับส่วนต่าง ๆ ภายในชุมชน

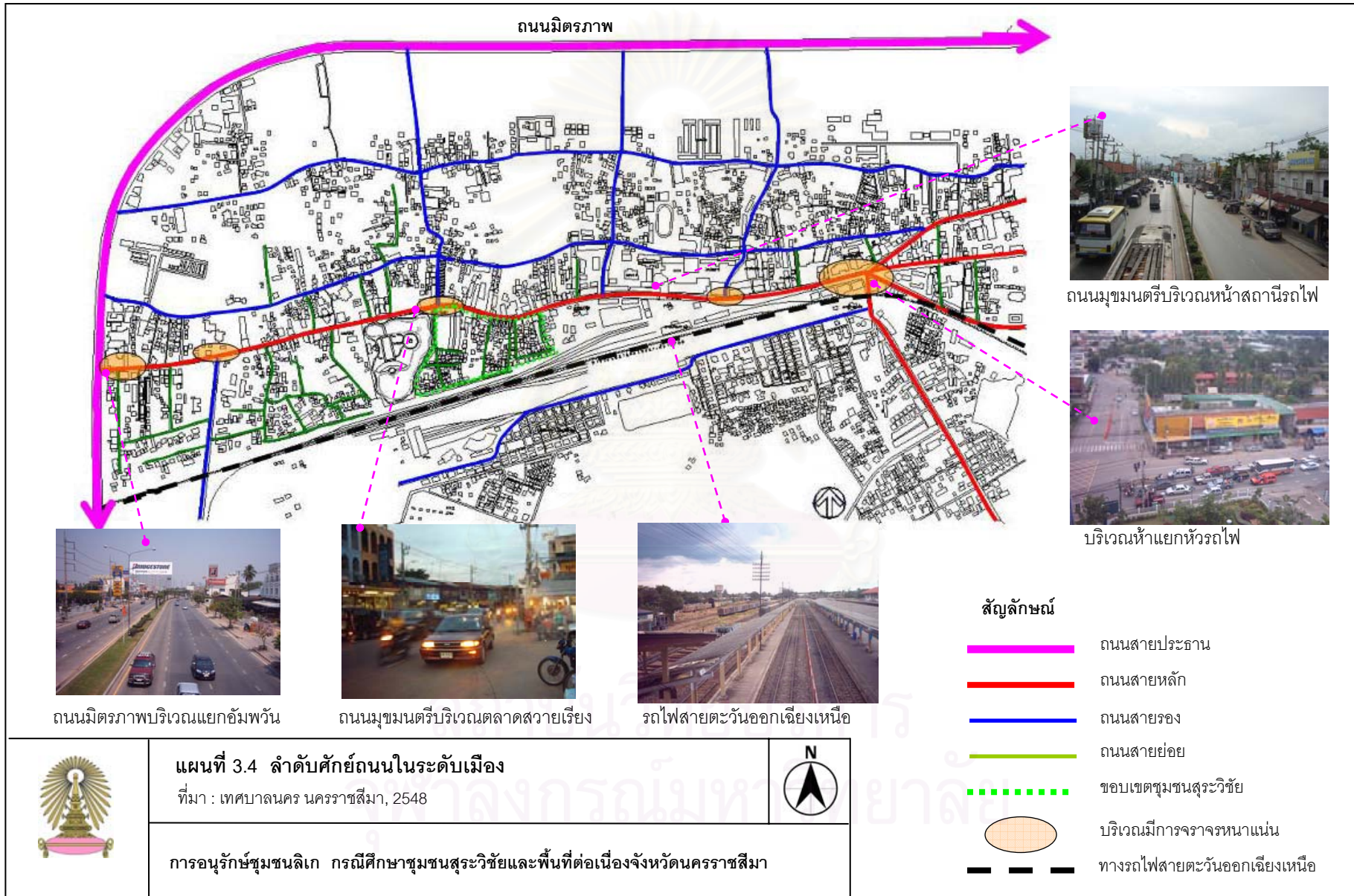
- มุขมนตรีซอย 1 เป็นถนนทางเข้าหลักของชุมชนสุระวิชัย ระหว่างชุมชนสุระวิชัยและสวนภูมิรักษ์เป็นถนนขนาด 2 ช่องทางเดินรถสวนทางกัน กว้างประมาณ 6 – 8 เมตร เป็นถนนปลายตัน แต่ปัจจุบัน (2549) บุกรุกพื้นที่ของการรถไฟสามารถเชื่อมกับซอยมุขมนตรีได้
- ซอยมุขมนตรี เป็นถนนทางเข้าชุมชนสุระวิชัยบริเวณกลางชุมชน เป็นถนนขนาด 2 ช่องทางเดินรถ กว้างประมาณ 5 – 6 เมตร รถสวนทางกับถนนปลายตันแต่ปัจจุบัน (2549) บุกรุกพื้นที่ของการรถไฟสามารถเชื่อมกับมุขมนตรีซอย 1 ได้
- ถนนซอยย่อยภายในชุมชนสุระวิชัย เป็นถนนที่ติดต่อกันภายในชุมชนเป็นถนนขนาด 1 ช่องจราจร กว้างประมาณ 3 – 4 เมตร รถสวนทางกันถนนปลายตัน

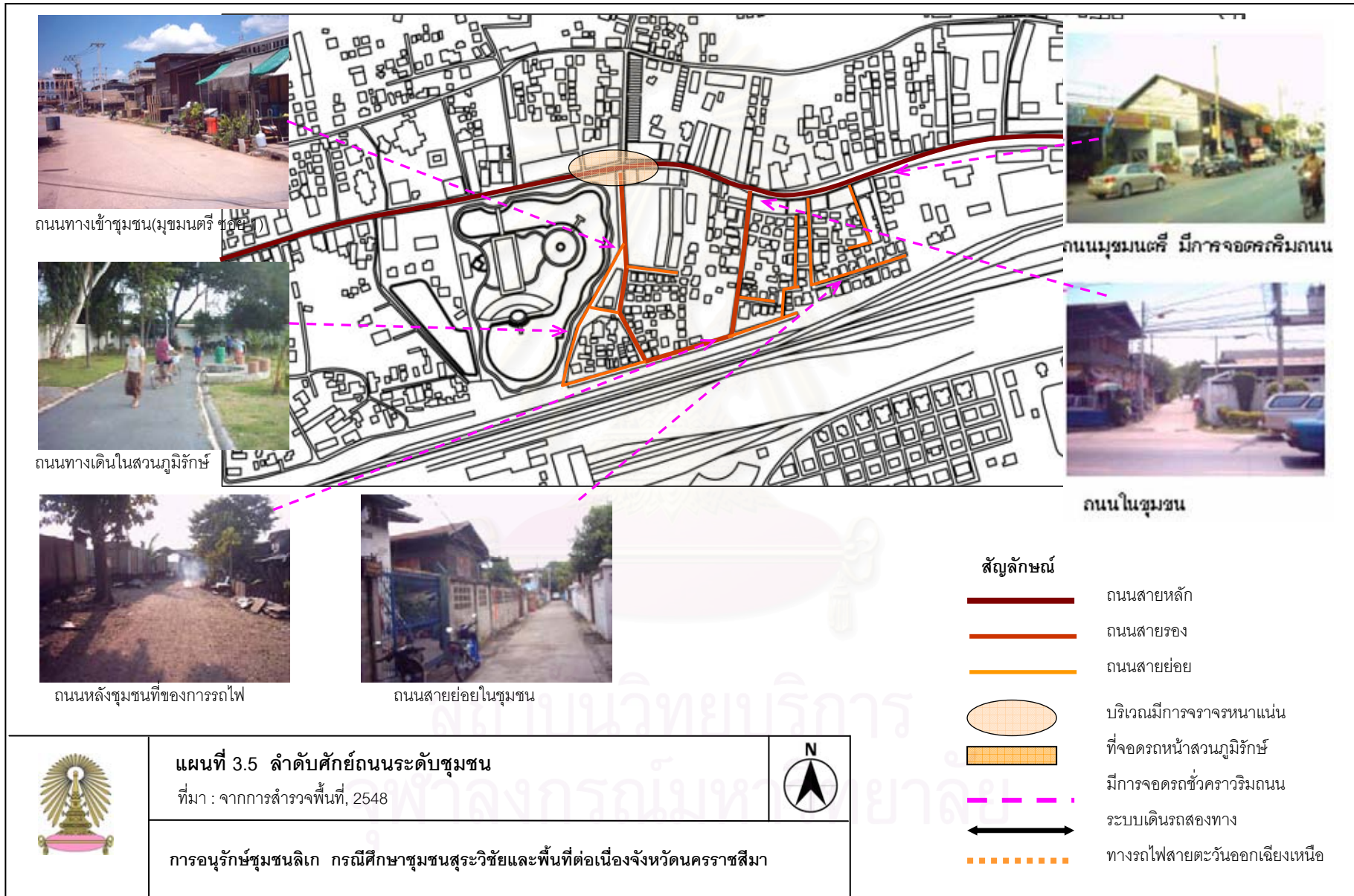
5) **ทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือ** เป็นรถไฟสายหลักของประเทศ คือ สาย กรุงเทพฯ-หนองคาย กรุงเทพฯ-อุบลราชธานี ซึ่งเป็นสายที่จะเชื่อมต่อกับจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือและแถบประเทศอินโดจีน ต้องผ่านสถานีรถไฟหัวรถไฟ จ.นครราชสีมา เป็นจุดเปลี่ยนถ่ายสำหรับการเดินทางของประชาชนขนส่งสินค้าอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมและมีความปลอดภัยสูงสุดเมื่อเทียบกับระบบอื่น ๆ แต่ในปัจจุบันยังมีปัญหาเรื่องเวลาที่ไม่น่าเชื่อถือจึงไม่เป็นที่นิยมของประชาชนมากนัก



ภาพที่ 3.5 ทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือ









วัดหนองจะบก

วัดสมอราย

ตลาดหัตถ์ไฟ

สำนักงานนครราชสีมา

สำนักงานประมงจังหวัดนครราชสีมา

สวนภูมิรักษ์

สถานีรถไฟนครราชสีมา

บริเวณหน้าแยกหัตถ์ไฟ



แผนที่ 3.6 สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษาและพื้นที่ต่อเนื่อง  
ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่, 2548



ขอบเขตชุมชนสุระวิชัย

การอนุรักษ์ชุมชนลเก กรณีศึกษาชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องจังหวัดนครราชสีมา

### 3.2.3 กรรมสิทธิ์ที่ดิน

พื้นที่บริเวณชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่อง (ดูแผนที่ 3.7 ประกอบ) มีการครอบครองกรรมสิทธิ์ที่ดินแบ่งได้ดังนี้

1. ที่ดินของเอกชน เป็นที่ดินส่วนใหญ่ในพื้นที่ศึกษา มีกระจายอยู่ทั่วบริเวณมีลักษณะการใช้งานหลายรูปแบบ เช่น อาคารพาณิชย์กรรมและบ้านพักอาศัยแบบบ้านเดี่ยว ซึ่งก็มีการใช้ประโยชน์ที่ดินด้านการศึกษา เช่น โรงเรียนมารีย์วิทยา
2. ที่ดินสถาบันศาสนา ในพื้นที่ศึกษามีวัดอยู่ 3 วัด ซึ่งมีวัดสมอราย ที่ใช้พื้นที่ริมถนนมุขมนตรีใช้ทำอาคารพาณิชย์กรรมเพื่อให้เอกชนเช่า และใช้เป็นสถานศึกษาคือ โรงเรียนเทศบาล 2 (วัดสมอราย) และบริเวณริมถนนตัดถนนทางเข้าชุมชนสุระวิชัย ติดถนนภูมิรักษ์เป็นพื้นที่ของวัดพระนารายณ์ที่มีเอกชนบริจาคใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นอาคารพาณิชย์และอาคารพักอาศัย
3. ที่ราชพัสดุ (สถาบันราชการ) เป็นที่ดินบริเวณริมถนนมุขมนตรี เป็นที่ทำกรของกรมประมง และเป็นสหกรณ์ขายปลา และใช้เป็นพื้นที่ส่วนสาธารณะภูมิรักษ์ และที่ทำงานของสำนักงานอุตสาหกรรมป่าไม้ บริเวณแยกถนนสี่ศิริ
4. ที่รัฐวิสาหกิจ เป็นที่ดินขนาดใหญ่ในพื้นที่ศึกษาคือ ที่ดินของการรถไฟแห่งประเทศไทย เป็นที่ตั้งของสถานีรถไฟนครราชสีมา(หัวรถไฟ) ซึ่งมีประสงค์ให้แบ่งให้เอกชนเช่าทำอาคารพาณิชย์ บริเวณริมถนนมุขมนตรี และบริเวณห้าแยกหัวรถไฟเป็นที่ตั้งของสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค

### 3.2.4 พื้นที่ว่าง

ในพื้นที่ศึกษามีที่ว่างจากการสำรวจพบว่าลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งและที่ว่างสาธารณะภายในชุมชน สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ (ดูแผนที่ 3.8 ประกอบ) คือที่ว่างส่วนบุคคลและที่ว่างสาธารณะ ซึ่งได้มีการใช้พื้นที่ทำกิจกรรมที่แตกต่างกัน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ที่ว่างส่วนบุคคล ปัจจุบันมีการใช้งานเฉพาะกลุ่ม เช่น ที่ว่างของโรงเรียนมารีย์วิทยา ให้เข้าไปใช้ได้เฉพาะนักเรียน ผู้ปกครอง ระหว่างช่วงเวลาที่มีการเปิดทำการ และพื้นที่รกร้างของเอกชนที่ปล่อยให้รกร้าง ไม่มีการพัฒนาซึ่งทำให้เกิดปัญหาความปลอดภัยให้กับพื้นที่
2. ที่ว่างสาธารณะ บริเวณที่มีการใช้งานของคนในชุมชนที่อาศัยบริเวณใกล้เคียง
  - ลานอเนกประสงค์ที่เป็นศาลาอเนกประสงค์ของชุมชน บริเวณริมสวนสาธารณะภูมิรักษ์ เป็นจุดที่มีการมาใช้มากที่สุดในช่วงเวลายืน
  - ลานที่ว่างภายในวัด เป็นลานโล่งใช้ทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ใช้ประกอบกิจกรรมสำคัญทางศาสนา จัดงานประเพณีต่าง ๆ เช่น พื้นที่ว่างของวัดหนองจะบก วัดสมอราย วัดใหม่ อัมพวัน

- พื้นที่ว่างบริเวณหน้าสถานีรถไฟนครราชสีมาใช้เป็นที่จอดรถและมีการทำกิจกรรมต่าง ๆ
- พื้นที่ว่างบริเวณริมทางรถไฟบริเวณด้านหลังของชุมชนสุระวิชัย ซึ่งมีการบุกรุกหน้าถนน และทำที่จอดรถยนต์ของประชาชนที่อยู่บริเวณริมทางรถไฟ
- สวนสาธารณะภูมิรักษ์ เป็นสวนของเทศบาล ซึ่งมีการมาใช้รวมของชุมชนบริเวณใกล้เคียง

### 3.2.5 สภาพทั่วไปของอาคารและสิ่งก่อสร้าง

จากการสำรวจรูปแบบลักษณะการใช้ประโยชน์อาคาร (ดูแผนที่ 3.9 และแผนที่ 3.10 ประกอบ) สามารถกำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์อาคารเป็นกลุ่มดังนี้

1. อาคารเพื่อพักอาศัยในพื้นที่ศึกษาจะอยู่ในบริเวณในชอยย่อยเข้าไปในชุมชน ลักษณะอาคารเป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ และอาคารไม้ที่มีความสูง 1-2 ชั้น (ดูภาพที่ 3.6 และภาพที่ 3.7 ประกอบ)

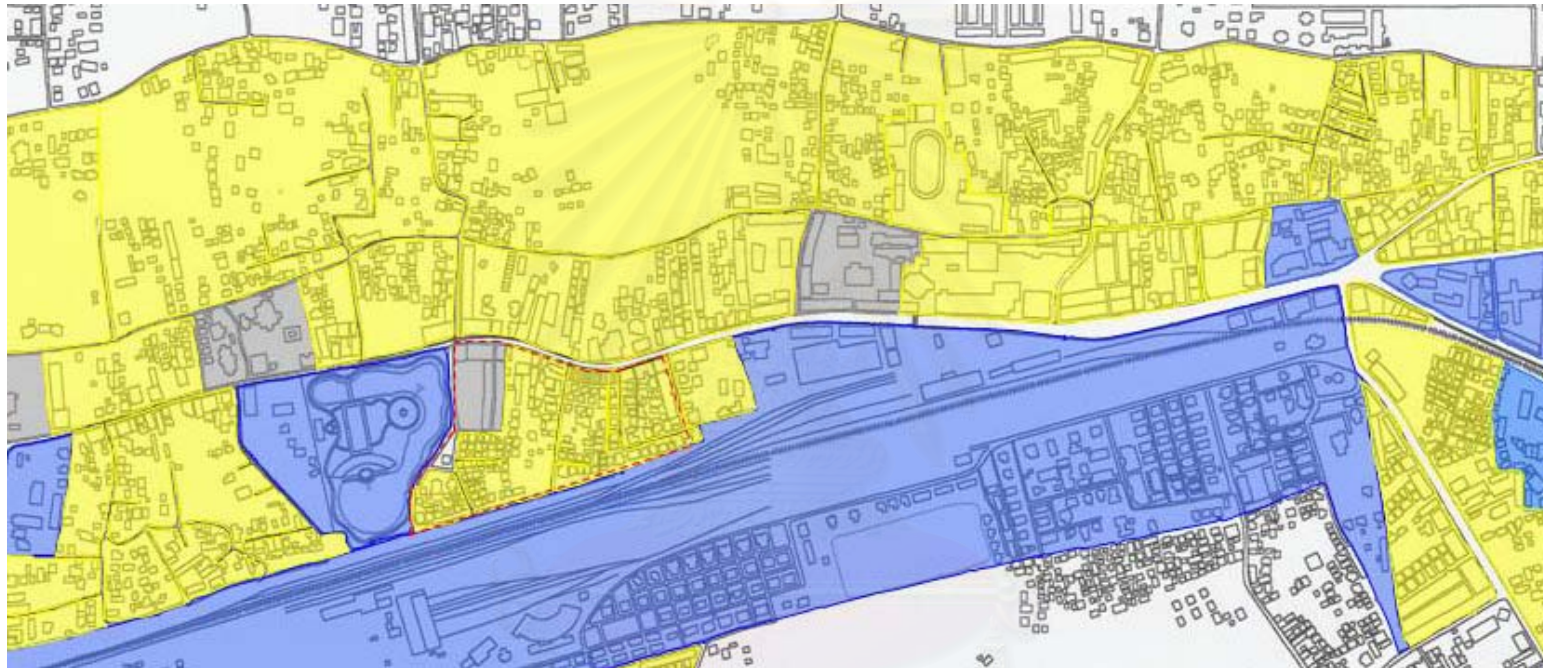


ภาพที่ 3.6 อาคารพักอาศัยสภาพดี



ภาพที่ 3.7 อาคารพักอาศัยสภาพทรุดโทรม

2. อาคารเพื่อการพาณิชย์กรรม ในพื้นที่ศึกษาทั่วไปอยู่บริเวณริมถนนมุนขมนตรี บริเวณโดยรอบสถานีรถไฟนครราชสีมา มีลักษณะเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กสูง 1-2 ชั้นจะเป็นตลาดสด และร้านค้าปลีก และสูง 4 ชั้นจะเป็นโรงแรมพัก ที่อยู่ตรงข้ามกับสถานีรถไฟนครราชสีมา (ดูภาพที่ 3.8 ประกอบ)



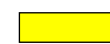
**แผนที่ 3.7 กรรมสิทธิ์ที่ดินในพื้นที่ศึกษา**

ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่, 2548

การอนุรักษ์ชุมชนลิกะ กรณศึกษาชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องจังหวัดนครราชสีมา



**สัญลักษณ์**



ที่ดินเอกชน



ที่ดินศาสนา



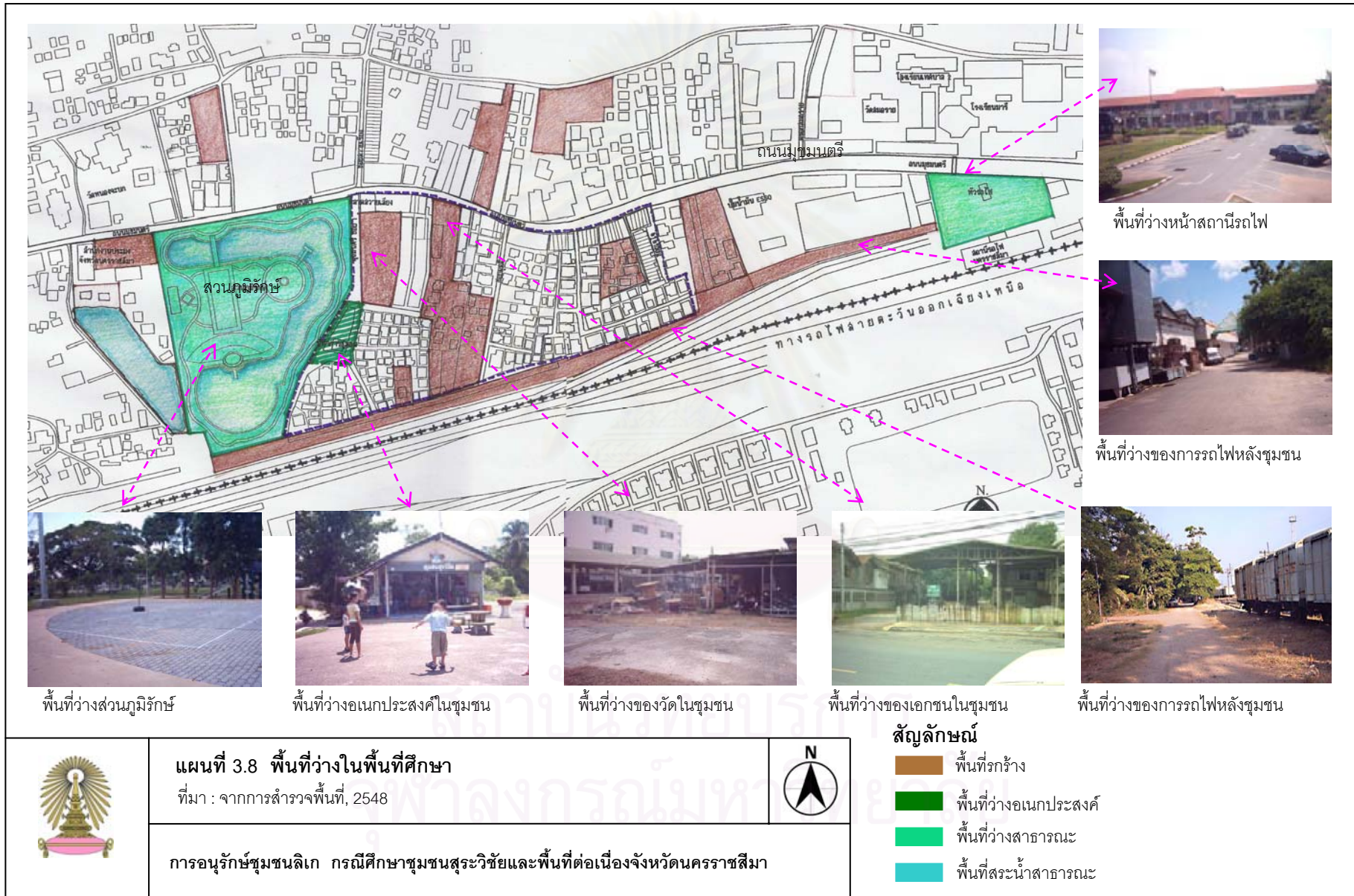
ที่ดินราชการ



ถนน



ขอบเขตชุมชนสุระวิชัย





วัดหนองจะบก



อาคารพักอาศัยในชุมชน



อาคารพักอาศัยในชุมชน



อาคารพาณิชย์กรรม(ตลาดหัวรถไฟ)

**สัญลักษณ์**

- สถาปัตยกรรมเพื่อพักอาศัย
- สถาปัตยกรรมเพื่อพาณิชย์กรรม
- สถาปัตยกรรมพาณิชยกรรมเพื่อพักอาศัย
- สถาปัตยกรรมเพื่อสถาบันราชการและรัฐวิสาหกิจ
- สถาปัตยกรรมเพื่อสถาบันศาสนา



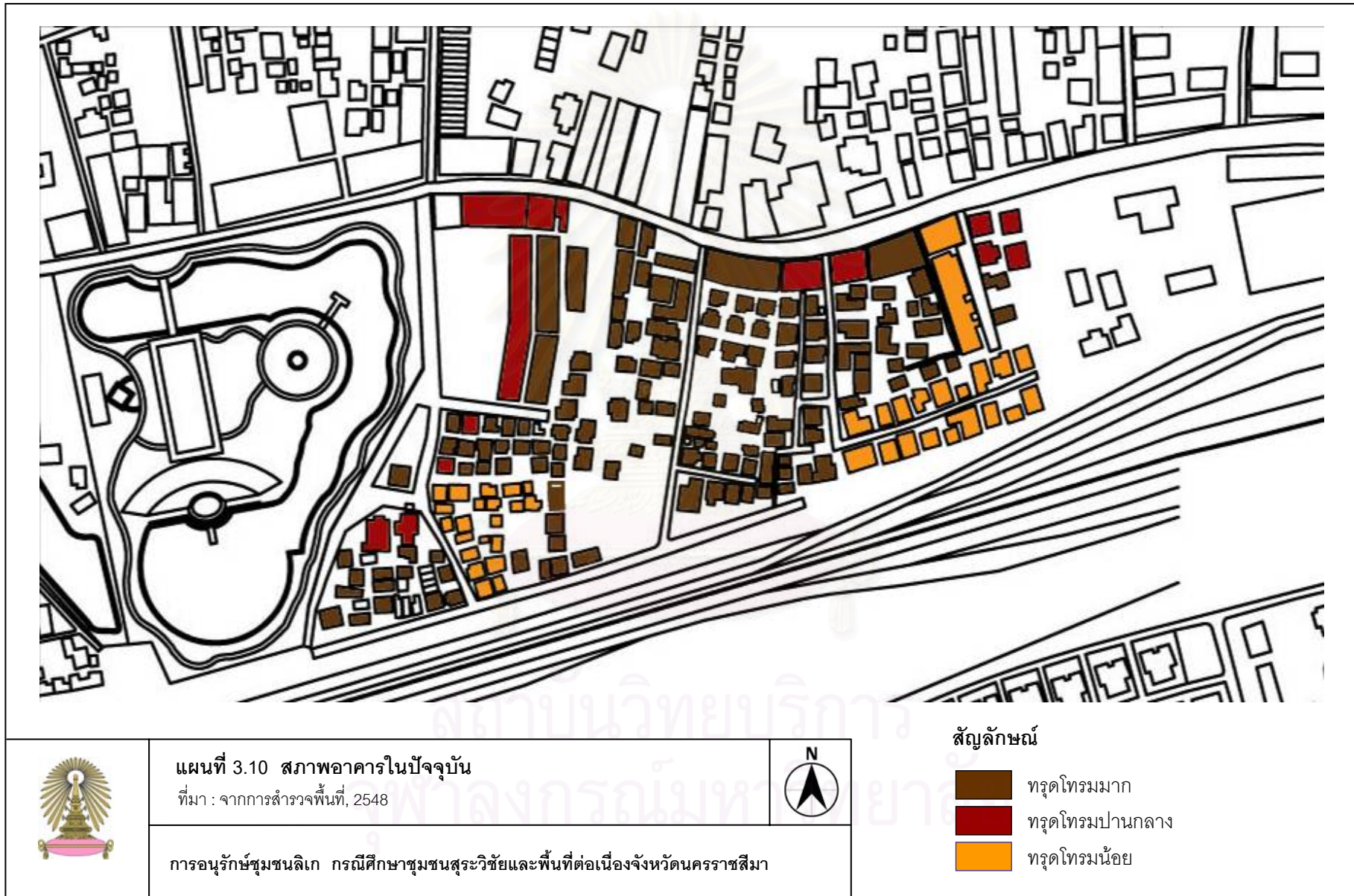
**แผนที่ 3.9 การใช้ประโยชน์อาคารในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่ต่อเนื่อง**

ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่, 2548

การอนุรักษ์ชุมชนลี้เก กรณศึกษาชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องจังหวัดนครราชสีมา









ภาพที่ 3.8 ซูเปอร์มาร์เก็ตขนาดเล็ก และตลาดสวยเรียง

3. อาคารสำนักงานและพักอาศัย ในพื้นที่ศึกษาโดยทั่วไปอยู่บริเวณริมถนนมุนมนตรี ตลาดสายสามารถแบ่งรูปแบบได้ 6 ลักษณะ

- 1) อาคารเพื่อพักอาศัย มีลักษณะเป็นบ้านเดี่ยวครึ่งไม้ ครึ่งปูน สูง 2 ชั้น ใช้เป็นสำนักงานของคณะลิเก และใช้พักอาศัย (ดูภาพที่ 3.9 และภาพที่ 3.10 ประกอบ)



ภาพที่ 3.9 สำนักงานลิเก



ภาพที่ 3.10 สำนักงานลิเก

- 2) อาคารเพื่อพักอาศัย ที่มีลักษณะเป็นบ้านแถวครึ่งไม้ ครึ่งปูน สูง 2 ชั้น ใช้เป็นสำนักงานของคณะลิเก และ ทำการค้า ชั้นบนใช้พักอาศัย
- 3) อาคารพาณิชย์กรรมเพื่อพักอาศัย ที่มีลักษณะเป็นตึกแถวปูน สูง 3-4 ชั้น ใช้เป็นสำนักงาน ทำการค้า ชั้นบนใช้พักอาศัย (ดูภาพที่ 3.11 และภาพที่ 3.12 ประกอบ)
- 4) อาคารสถาบันราชการและรัฐวิสาหกิจ ในพื้นที่ศึกษาสถานที่ราชการอยู่ 2 แห่งคือกรมประมง และอุตสาหกรรม ป่าไม้ เป็นอาคารคอนกรีตมีความสูง 1 ชั้น โดยรัฐวิสาหกิจมีอยู่ 2 แห่งคือ การรถไฟแห่งประเทศไทย เป็นอาคารสูง 2 ชั้น และการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค สูง 1-8 ชั้น ตั้งอยู่บริเวณห้าแยกหัวรถไฟ



ภาพที่ 3.11 พาณิชยกรรมและพักอาศัย



ภาพที่ 3.12 พาณิชยกรรมและพักอาศัย

- 5) อาคารเพื่อศาสนาในพื้นที่ศึกษามีวัดอยู่ 3 วัด อยู่ริมถนนมุขมนตรีเป็นวัดเก่าแก่ของจังหวัดและมีสถาปัตยกรรมที่เป็นโบสถ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- 6) อาคารทางด้านการศึกษาในพื้นที่ศึกษามีโรงเรียนอยู่ 2 โรงเรียนคือโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดสมอราย) ใช้พื้นที่ของวัดสมอราย เป็นอาคารคอนกรีต สูง 1-4 ชั้น และอยู่ตรงข้ามสถานีรถไฟนครราชสีมาคือโรงเรียนมารีย์วิทยาเป็นโรงเรียนเอกชนศาสนาคริสต์ซึ่งสถาปัตยกรรมทางตะวันตกในพื้นที่เป็นอาคารคอนกรีต สูง 1- 6 ชั้น

### 3.2.6 สภาพภูมิทัศน์

เป็นสภาพแวดล้อมของพื้นที่ศึกษาสามารถพิจารณาจากสภาพแวดล้อมโดยรอบของบริเวณชุมชนในพื้นที่ศึกษา

- พื้นที่ริมถนนสายหลัก สายรอง สายย่อย
- ทางเดินเชื่อมภายในชุมชน
- ที่นั่งพักผ่อนบริเวณสวนสาธารณะภูมิรักษ์
- สวนภูมิรักษ์ (ดูภาพที่ 3.13 และภาพที่ 3.14 ประกอบ)

บริเวณริมทางเดินเข้าชุมชนสระวิชัยริมสวนภูมิรักษ์เป็นพื้นที่ ที่มีประชาชน บริเวณชุมชนสระวิชัยมาใช้พื้นที่มากที่สุดปัจจุบันได้มีการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่มีความหลากหลายไม่เหมาะสม



ภาพที่ 3.13 บริเวณริมสวนภูมิรักษ์ติดชุมชนสระวิชัย

บริเวณสวนสาธารณะภูมิรักษ์เป็นสวนสาธารณะระดับชุมชนที่อยู่ริมถนนชุมชนตรีซึ่งเป็นภูมิสถาปัตยกรรมที่ใหญ่ที่สุดในพื้นที่ศึกษามีการใช้งานของประชาชนทั่วไปในเวลาเช้า – เย็น โดยส่วนมากเป็นช่วงเย็น



ภาพที่ 3.14 บริเวณสวนสาธารณะภูมิรักษ์

### 3.3 สรุปสภาพปัญหาโดยรวมทางภูมิสถาปัตยกรรม

1. บริเวณริมถนนชุมชนตรีมีการนำกระยะต้นไม้มาวางในพื้นที่ทางเดินเท้าทางเดินเท้า ไม่มีความต่อเนื่องขาดตอนไม่ส่งเสริมการเดินเท้า มีการจับจองพื้นที่เพื่อการค้าขายไม่มีการจัดให้มีพื้นที่จอดรถบริการ สาธารณะริมถนนชุมชนตรีมีการจอดรถรับผู้โดยสารได้ตลอดจึงเกิดปัญหาการจราจรติดขัด (ดูภาพที่ 3.15 ประกอบ) ขาดรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนความเป็นชุมชน



ภาพที่ 3.15 การจอดรถริมถนนชุมชนตรีที่กีดขวางการสัญจร

2. ทางเดินเชื่อมติดต่อกภายในชุมชนสภาพโดยทั่วไปเสื่อมโทรม ไม่เป็นระเบียบปล่อยให้เป็นที่รกร้างและมีทัศนียภาพไม่เหมาะสม (ดูภาพที่ 3.16 ประกอบ)



ภาพที่ 3.16 ถนนภายในชุมชนสภาพไม่เป็นระเบียบ

3. บริเวณริมถนนทางเข้าหลักชุมชนสุระวิชัยตัดสวนภูมิรักษ์ถนนทางเข้าชุมชนที่มีการจอดรถยนต์มีการนำมาเป็นพื้นที่วางสิ่งของส่วนบุคคล มีการจับจองใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อส่วนตัว เช่น ค้าขาย เลี้ยงไก่ชนซึ่งทำให้เกิดมุมมองไม่เหมาะสม (ดูภาพที่ 3.17 ประกอบ)



ภาพที่ 3.17 บริเวณสวนสาธารณะภูมิรักษ์ มีการใช้พื้นที่ค้าขาย จอดรถและเลี้ยงไก่ชน

4. บริเวณสวนสาธารณะภูมิรักษ์ บริเวณหน้าสวนสาธารณะที่เป็นพื้นที่ที่จอดรถยนต์ได้มีการจับจองเพื่อการค้าขายในช่วงเวลา เข้า-เย็น และมีวินมอเตอร์ไซด์อยู่ทำให้เกิดมุมมองที่ไม่เหมาะสม และภายในสวนสาธารณะยังมีการนำรถยนต์ และรถจักรยานยนต์เข้าไปจอดภายในสวนทำให้การใช้พื้นที่สาธารณะไม่เต็มศักยภาพ (ดูภาพที่ 3.18 ประกอบ)



ภาพที่ 3.18 บริเวณสวนธารณะภูมิรักษ์มีการนำรถยนต์และรถจักรยานยนต์เข้าไปจอดในสวน

### 3.4 สภาพด้านเศรษฐกิจและสังคม

#### 3.4.1 โครงสร้างด้านเศรษฐกิจ

โครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่อง จากการสัมภาษณ์คนในชุมชนพบว่าอาชีพที่หลากหลายที่เห็นได้ชัดและมีเอกลักษณ์ของพื้นที่คืออาชีพนักแสดงลิเก รองลงมาคือการค้าขาย รับจ้างทั่วไป รับราชการ รวมทั้งนักเรียน นักศึกษา

อาชีพนักแสดงลิเก เป็นลักษณะของการตั้งสำนักงานลิเก บริเวณริมถนนมุขมนตรี ตั้งแต่บริเวณวัดสมอรายจนถึงวัดหนองจะบก และบางส่วนก็อยู่ในชุมชนสุระวิชัยและชอยสวายเรียง บริเวณปากซอยตัดถนนมุขมนตรี ซึ่งเป็นอาชีพที่มีความชัดเจนที่สุดในบริเวณพื้นที่ศึกษามีการรับการแสดงตามที่ทางผู้ว่าจ้างมาจ้างจัดไปแสดงที่ส่วนมากเป็นพื้นที่ทั้งในเขตเทศบาลและภายนอกเขตเทศบาล รวมถึงต่างอำเภอและจังหวัดข้างเคียงอาชีพค้าขาย เป็นอาชีพรองลงมาส่วนใหญ่อยู่กิจกรรมการค้าบริเวณริมถนนมุขมนตรีและพื้นที่ศึกษาตลาดสดอยู่ 2 ตลาดตลาดสวายเรียงและตลาดห้วยรถไฟ เป็นตลาดที่มีการค้าขายกันมากในช่วงเช้า และช่วงเย็น ช่วงเวลากลางวันการค้าขายน้อย โดยมีเฉพาะร้านอาหาร และเครื่องดื่ม

อาชีพรับจ้างทั่วไปบริเวณพื้นที่ศึกษาเป็นชุมชนพักอาศัยเป็นที่พักอาศัยของประชาชนเพื่อที่จะไปทำงานในพื้นที่พาณิชย์กรรมบริเวณริมถนนมิตรภาพ เช่น เดอะมอลล์ โลตัส ตลาดย่าโม ตลาดห้วยรถไฟ ตลาดสวายเรียง

อาชีพรับราชการและพนักงานบริษัท ผู้ที่ประกอบอาชีพรับราชการและพนักงานบริษัทส่วนใหญ่จะเดินทางออกไปทำงานนอกพื้นที่ในส่วนต่าง ๆ ของเมืองและจะเดินทางมาพักอาศัยในพื้นที่ศึกษา

### 3.4.2 โครงสร้างด้านสังคม

#### 1. ความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน

- 1) ความสัมพันธ์ในลักษณะเครือข่ายของคนในละแวกบ้าน เป็นความสัมพันธ์ที่มีรูปแบบไม่แน่นอนโดยมีข้อจำกัดที่กลุ่มบ้านที่มีความใกล้เคียงและมีพื้นที่ในการทำกิจกรรมรวมกัน มีการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนข่าวสารกันและกัน ซึ่งปัจจุบันในชุมชนสุระวิชัย คือ บริเวณลานอเนกประสงค์ ริมสวนสาธารณะภูมิรักษ์ และบริเวณลานริมทางรถไฟ ด้านหลังชุมชน (ดูภาพที่ 3.19 ประกอบ)



ภาพที่ 3.19 การนัดพบการภายในชุมชน

- 2) ความสัมพันธ์ในลักษณะของกลุ่มอาชีพเป็นความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่ประกอบอาชีพเดียวกันและมีความเกี่ยวเนื่องและสนับสนุนกัน เป็นกลุ่มที่มีความเด่นชัดในที่มีเอกลักษณ์ของพื้นที่ คือ อาชีพลิเกและยังมีอาชีพที่เกี่ยวข้องที่สนับสนุนกันจำนวนมาก เช่น ร้านบริการเช่าเครื่องดนตรี ร้านขายตัดชุดลิเก ร้านเขียนป้ายโฆษณาและเขียนฉากลิเก ร้านเสริมสวยทำผม เป็นต้น ในกลุ่มดังกล่าวจะมีความสัมพันธ์กันรวมถึงตำแหน่งที่ตั้งก็อยู่บริเวณใกล้เคียงกัน

#### 2. ลักษณะวัฒนธรรมและประเพณี

กิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนบริเวณพื้นที่ศึกษา สามารถที่จะแบ่งได้ ดังนี้

- 1) กิจกรรมทางด้านวันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ กิจกรรมที่มีประชาชนเข้าร่วมมาก ได้แก่ วันออกพรรษามีการตักบาตรเทโว จัดที่วัดหนองจะบก และวันสงกรานต์จัดบริเวณสวนสาธารณะภูมิรักษ์มีการจัดประกวดลิเกในบริเวณชุมชน วันลอยกระทงบริเวณสวนสาธารณะภูมิรักษ์ (ดูภาพที่ 3.20 และภาพที่ 3.21 ประกอบ)



ภาพที่ 3.20 บริเวณวัดหนองจะบกวันออกพรรษา



ภาพที่ 3.21 บริเวณสวนภูมิรักษ์จัดงานลอยกระทง

- 2) กิจกรรมทางด้านความเชื่อของชุมชนกลุ่มคนที่เป็นอาชีพลีเกคือ พิธีไหว้ครูลีเก ซึ่งเป็นการบูชาครูของทางศิลปินและลูกหลานผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับลีเกที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในช่วงเดือนธันวาคม ของทุกปี ปัจจุบันจัดที่วัดโพธิ์ (ดูภาพที่ 3.22 ประกอบ)

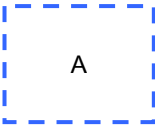


ภาพที่ 3.22 พิธีไหว้ครูลีเก ซึ่งเป็นการบูชาครูของศิลปินและลูกหลานผู้ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพลีเก

ทั้งนี้ ตำแหน่งและรายละเอียดของของกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่ต่อเนื่อง สามารถดูได้จากแผนที่ 3.11 และ แผนที่ 3.12

สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย





พื้นที่ย่อย A  
บริเวณภายในชุมชน  
สุระวิชัย



อาคารพาณิชย์กรรมและพักอาศัย



สำนักงานเล็กและพักอาศัย



สำนักงานเล็กและพักอาศัย



อาคารพาณิชย์กรรมและพักอาศัย



ป้ายทางเข้าชุมชนสุระวิชัย



อาคารพักอาศัยในชุมชนสุระวิชัย



สำนักงานเล็กและพักอาศัยในชุมชน



อาคารพักอาศัยในชุมชนสุระวิชัย



ศาลาเนกประสงค์ในชุมชนสุระวิชัย



อาคารพักอาศัยในชุมชนสุระวิชัย



พื้นที่ว่างบริเวณริมทางรถไฟ



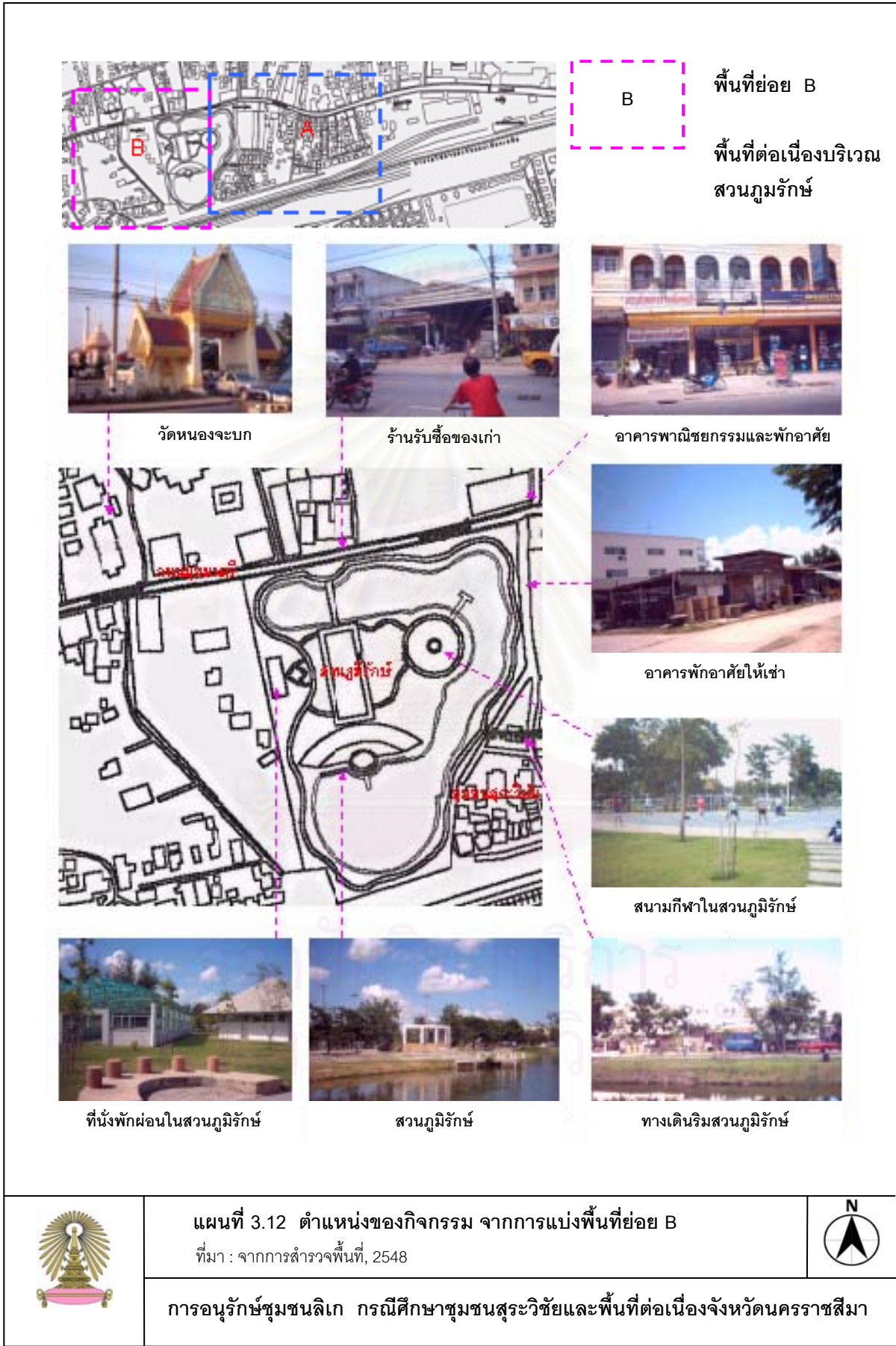
อาคารพักอาศัยในชุมชนสุระวิชัย





แผนที่ 3.11 ตำแหน่งของกิจกรรม จากการแบ่งพื้นที่ย่อย A  
ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่, 2548



การอนุรักษ์ชุมชนลีก กรณีศึกษาชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องจังหวัดนครราชสีมา



	<p>แผนที่ 3.12 ตำแหน่งของกิจกรรม จากการแบ่งพื้นที่ย่อย B ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่, 2548</p>	
<p>การอนุรักษ์ชุมชนลี้เก กรณีสึกษาชุมชนสระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องจังหวัดนครราชสีมา</p>		

## บทที่ 4

### การวิเคราะห์เพื่อกำหนดแนวทางการอนุรักษ์พื้นที่ศึกษา

จากการศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนสุระวิชัยและภาพรวมของเทศบาลเมืองนครราชสีมา ทั้งจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลของเทศบาล ประกอบกับการสำรวจพื้นที่และการสัมภาษณ์ คนในชุมชน ทำให้ได้ทราบและเข้าใจถึงลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของพื้นที่ ศึกษา เพื่อนำมาสู่แนวทางการวิเคราะห์โครงการ ที่เน้นการส่งเสริมศักยภาพ รวมถึงการแก้ไขปัญหาต่างๆ ก่อนนำไปสู่การเสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์ชุมชนที่เกิดจากการออกแบบทาง กายภาพที่เหมาะสมกับบริบทของการเป็นพื้นที่ซึ่งมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมด้านการแสดง และเหมาะสมกับกลุ่มอาชีพศิลปะที่ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เพื่อส่งเสริมให้ศิลปะการแสดงลิเกมี มาตรฐานและยังคงอยู่อย่างยั่งยืน

โดยแนวทางการวิเคราะห์พื้นที่เพื่อนำไปสู่แนวทางการออกแบบนั้น ได้วิเคราะห์เนื้อหาที่ ครอบคลุมทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ร่วมกับวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทาง ในการกำหนดกรอบแนวคิดในการอนุรักษ์ควบคู่กับการพัฒนา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

#### 4.1 การวิเคราะห์เนื้อหาด้านการอนุรักษ์ชุมชนลิเกสุระวิชัย

การอนุรักษ์ชุมชนเพื่อส่งเสริมศิลปะการแสดงลิเก มีเนื้อหาครอบคลุมกิจกรรมการใช้ที่ดิน ที่เกี่ยวข้องภายในชุมชนสุระวิชัย ดังต่อไปนี้

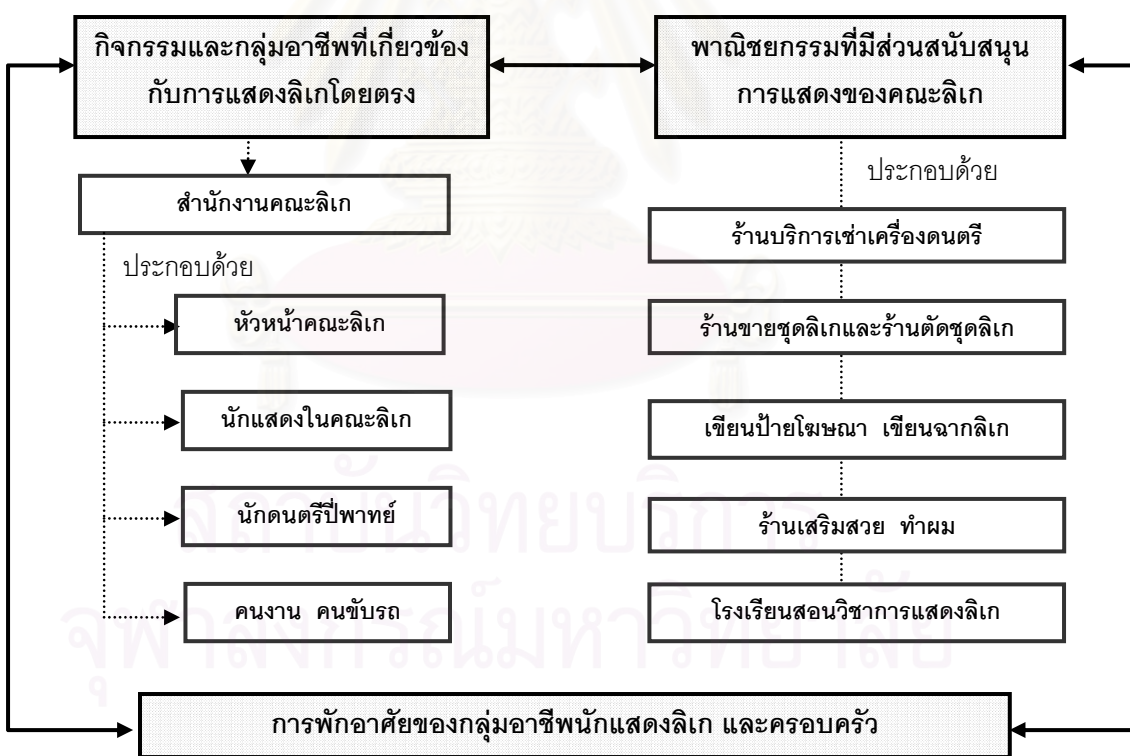
- 1) กิจกรรมหลัก และกลุ่มอาชีพ ที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการแสดงลิเกภายในชุมชนสุระวิชัย ได้แก่
  - สำนักงานลิเกและพื้นที่ซ้อมการแสดง เป็นสถานที่ในการติดต่อรับงานด้านการ แสดงของเจ้าของคณะลิเก และเป็นพื้นที่สำหรับซ้อมการแสดงของกลุ่มอาชีพ นักแสดงลิเกของแต่ละคณะ
  - ร้านบริการเช่าดนตรี ซึ่งคณะลิเกแต่ละคณะมีความจำเป็นต้องใช้ในการแสดง
  - ร้านขายชุดลิเก และร้านตัดชุดลิเก เป็นร้านที่ขายชุดสำเร็จรูป และรับสั่งตัดตาม ความต้องการของศิลปินลิเก
  - ร้านเขียนป้ายโฆษณา เขียนฉากลิเก เพื่อใช้ประกอบฉากในการแสดง
  - ร้านเสริมสวยและทำผม เป็นร้านที่นักแสดงลิเกใช้บริการเพื่อเสริมสวย ซึ่งศิลปิน ลิเกส่วนใหญ่นิยมใช้บริการ

- 2) กิจกรรมการพักอาศัยของคนในชุมชนสุระวิชัย ซึ่งกระจายตัวอยู่ภายในชุมชน
- 3) กิจกรรมการนันทนาการของคนในชุมชน ได้แก่ ลานโล่งหน้าบ้าน เป็นต้น

นอกจากนี้ กิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการแสดงลิเก และมีความสัมพันธ์กับกลุ่มอาชีพลิเก แต่มีตำแหน่งที่ตั้งอยู่ภายนอกชุมชนสุระวิชัย ได้แก่

- โรงเรียนสอนการแสดงลิเก คือ โรงเรียนเทศบาล 2(วัดสมอราย) ซึ่งเป็นโรงเรียนสอนลิเกในห้องเรียน เป็นวิชาสอนเสริมนันทนาการของชั้น ป.5 – ป.6
- สวนสาธารณะภูมิรักษ์ ซึ่งเป็นพื้นที่นันทนาการที่ผู้คนในชุมชนสุระวิชัยมีการใช้ประโยชน์เพื่อพักผ่อนหย่อนใจและออกกำลังกาย เนื่องจากมีที่ตั้งอยู่ใกล้กับชุมชน

โดยกิจกรรมต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น สามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ได้ดังแผนภูมิ 4.1 ดังต่อไปนี้



แผนภูมิ 4.1 ความสัมพันธ์ของกิจกรรมและกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการแสดงลิเก (ที่มา: การสำรวจพื้นที่และวิเคราะห์พื้นที่, 2548)

## 4.2 การวิเคราะห์ประโยชน์ใช้สอยพื้นที่ในปัจจุบัน

ชุมชนสุระวิชัย เป็นชุมชนที่มีที่ตั้งอยู่ติดกับสถานีรถไฟโคราชและมีบทบาทสำคัญในการรองรับการพักอาศัยของกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพนักแสดงลิเกมาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากในอดีต นักแสดงลิเกและผู้คนที่ทั่วไปนิยมเดินทางด้วยรถไฟ ดังนั้น สถานีรถไฟจึงเป็นจุดเปลี่ยนถ่ายการสัญจรที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มนักแสดงลิเก เนื่องจากมีความสะดวกในการเดินทางที่ค่อนข้างดี เพื่อไปแสดงลิเกตามงานมหรสพ ประกอบกับความสะดวกของลูกค้ำที่เดินทางโดยรถไฟมาติดต่อกว่าจ้างคณะลิเก ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลของการเกาะกลุ่มกันของคณะลิเกภายในชุมชนจำนวนมาก

จากการสำรวจพื้นที่ สามารถวิเคราะห์พื้นที่ศึกษาได้ว่ามีประโยชน์ใช้สอยซึ่งรองรับกิจกรรมของประชาชนในชุมชนที่เด่นชัดเกี่ยวกับศิลปะการแสดงลิเก ได้เป็น 5 ประเภทหลัก คือ 1) สำนักงานคณะลิเกและพื้นที่ซ้อมลิเก 2) พาณิชยกรรมภายในชุมชน 3) การพักอาศัยของครอบครัวคณะลิเก 4) การสัญจรและจุดเปลี่ยนถ่ายการสัญจร 5) พื้นที่เปิดโล่งและการนันทนาการ (ดูภาพที่ 4.8 ประกอบ) โดยมีรายละเอียดต่างๆ ดังต่อไปนี้

### 4.2.1 สำนักงานคณะลิเก

จากการสำรวจพื้นที่ พบว่า ตำแหน่งที่ตั้งของคณะลิเกภายในชุมชนสุระวิชัยและภายในพื้นที่ต่อเนื่อง มีการเกาะกลุ่มกันตามริมถนนมุขมนตรีและริมถนนสายรองที่เชื่อมต่อกับถนนสุระวิชัย เนื่องจากความสะดวกด้านการเข้าถึงและง่ายต่อการมองเห็นของลูกค้ำที่มาติดต่อกว่าจ้างด้านการแสดง จนทำให้ผู้คนภายในเมืองรับรู้ได้ว่า ชุมชนสุระวิชัยเป็นย่านของคณะลิเกในเทศบาลเมืองนครราชสีมา โดยคณะลิเกทั้งหมด มีจำนวนประมาณ 40 คณะ (ดูภาพที่ 4.1 ประกอบ)

จากการสำรวจพื้นที่และการสัมภาษณ์คณะลิเกภายในชุมชนสุระวิชัยในปัจจุบัน พบว่ามีการเช่าห้องแถวเป็นสำนักงานลิเกรวมกับการพักอาศัย โดยมีคณะสมจิตรไชว์เพียงคณะเดียวที่มีที่ดินเป็นของตนเอง ในส่วนของสำนักงานลิเกซึ่งเป็นสถานที่รวมของสมาชิกภายในคณะ ได้ใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการฝึกซ้อมของลิเก (ดูภาพที่ 4.2 ภาพที่ 4.3 และภาพที่ 4.4 ประกอบ) รวมถึงเป็นที่อยู่อาศัยของหัวหน้าคณะและสมาชิกในคณะ เนื่องจากส่วนมากคณะลิเกเป็นการสืบทอดต่อกันมา พอมีชื่อเสียงก็ก่อตั้งคณะตนเองขึ้นใหม่ และตั้งอยู่บริเวณเดียวกัน ส่วนคณะขนาดใหญ่มีบ้านพักเป็นของตนเองอยู่ที่อื่นหรือพื้นที่เข้าไปในซอยแต่ก็ยังเช่าพื้นที่ริมถนนเพื่อเป็นสำนักงานคณะลิเกอยู่เพื่อสะดวกในการติดต่อของผู้ว่าจ้าง

จากการสุ่มสัมภาษณ์คณะลิเกประมาณ 30 คณะ (ธันวาคม 2547) พบว่าคณะลิเกทั้งหมดภายในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่ต่อเนื่องนั้น สามารถแยกได้ตามขนาดจากจำนวนสมาชิกของแต่ละคณะเป็น 3 กลุ่มตามการสัมภาษณ์ได้ดังต่อไปนี้

- |                |                              |                |
|----------------|------------------------------|----------------|
| 1. คณะขนาดใหญ่ | จำนวนสมาชิก 40 คนขึ้นไป      | มีจำนวน 10 คณะ |
| 2. คณะขนาดกลาง | จำนวนสมาชิก 30-39 คน         | มีจำนวน 20 คณะ |
| 3. คณะขนาดเล็ก | จำนวนสมาชิก น้อยกว่า 7-30 คน | มีจำนวน 10 คณะ |

โดยรายละเอียดของสมาชิกในคณะลีก สามารถสรุปได้จากการค้นคว้าเอกสารอ้างอิง คือ หนังสือบันทึกสยามลีกโคราช โดยสุริยา สมุทคุปต์และและศิลปปะกิจ ตีชันติกุล ซึ่งได้ระบุไว้ว่า จำนวนนักแสดงลีกในกรณีสถาปนิก จำเป็นต้องใช้จำนวนนักแสดงประมาณ 15-30 คนต่อ 1 คณะ และ 7-15 คนต่อ 1 คณะ สำหรับการออกวิก<sup>1</sup>

นอกจากนี้ รายละเอียดเพิ่มเติมของคณะลีก จากหนังสือแต่งองค์ทรงเครื่อง: “ลีก” ในวัฒนธรรมประเทศไทย: รายงานการวิจัย โดยสุริยา สมุทคุปต์และคณะ พบว่าแต่ละคณะ จำเป็นต้องอาศัยบุคลากรจำนวนมาก โดยทั้งคณะควรมีนักแสดงเฉลี่ยประมาณ 10-12 คน และ นักดนตรีอย่างน้อย 4 คน โดยคณะลีก แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน<sup>2</sup> คือ แกนหลักของคณะ และ แกนรองหรือทีมงานของคณะ ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. แกนหลักของคณะ ได้แก่ ไต้โผหรือเจ้าของคณะ (ซึ่งหลายคนเป็นผู้กำกับการแสดงด้วย) ผู้ประกาศเรื่อง พระเอก นางเอก หรือตัวรองบางตัว ซึ่งแกนหลักของคณะ ส่วนใหญ่มักจะเป็นสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน เกี่ยวดองกันทางสายเลือด หรืออย่างน้อยต้องเป็นคนสนิทชิดเชื้อไว้ใจกันมากเป็นพิเศษ โดยคณะลีกแต่ละคณะจะขาดสมาชิกในแกนหลักไม่ได้เลย เนื่องจากต้องดูแลในอำนาจการตัดสินใจและมีบทบาทสำคัญทั้งในและนอกโรงลีก รวมทั้งเป็นจุดศูนย์กลางทางธุรกิจ การเงิน และการจัดการทุกอย่างของคณะลีก
2. แกนรองหรือทีมงานของคณะ ได้แก่ ผู้แสดงเป็นตัวโอง ตัวโจ๊ก นักดนตรี นักดนตรีประจำวงปี่พาทย์ (เช่น ระนาดเอก ซ้องวงใหญ่ ซ้องวงเล็ก ระนาดทุ้ม ปี่ใน ปี่มอญ ปี่ชวา ซลุ่ม ฉิ่ง ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่ กลองทัด ตะโพนไทย ตะโพนมอญ เป็นต้น ซึ่งเครื่องดนตรีที่ขาดไม่ได้ คือ ตะโพนมอญ ปี่และซลุ่ม) คนทำความสะอาด คนขับรถและคนงานประจำขบวนรถขนเวทีและอุปกรณ์ โดยทีมงานส่วนใหญ่เป็นคนที่มาจากรายนอกคณะ บางคนมาร่วมงานเป็นครั้งคราวเท่านั้น โดยสมาชิกในกลุ่มนี้จะรับค่าจ้างเป็นงวดๆ และได้ค่าจ้างน้อยกว่ากลุ่มแกนหลัก

<sup>1</sup> สุริยา สมุทคุปต์ และศิลปปะกิจ ตีชันติกุล, บันทึกสยามลีกโคราช. (2541).

<sup>2</sup> สุริยา สมุทคุปต์. แต่งองค์ทรงเครื่อง: “ลีก” ในวัฒนธรรมประเทศไทย: รายงานการวิจัย. (นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2541), หน้า 158-167.

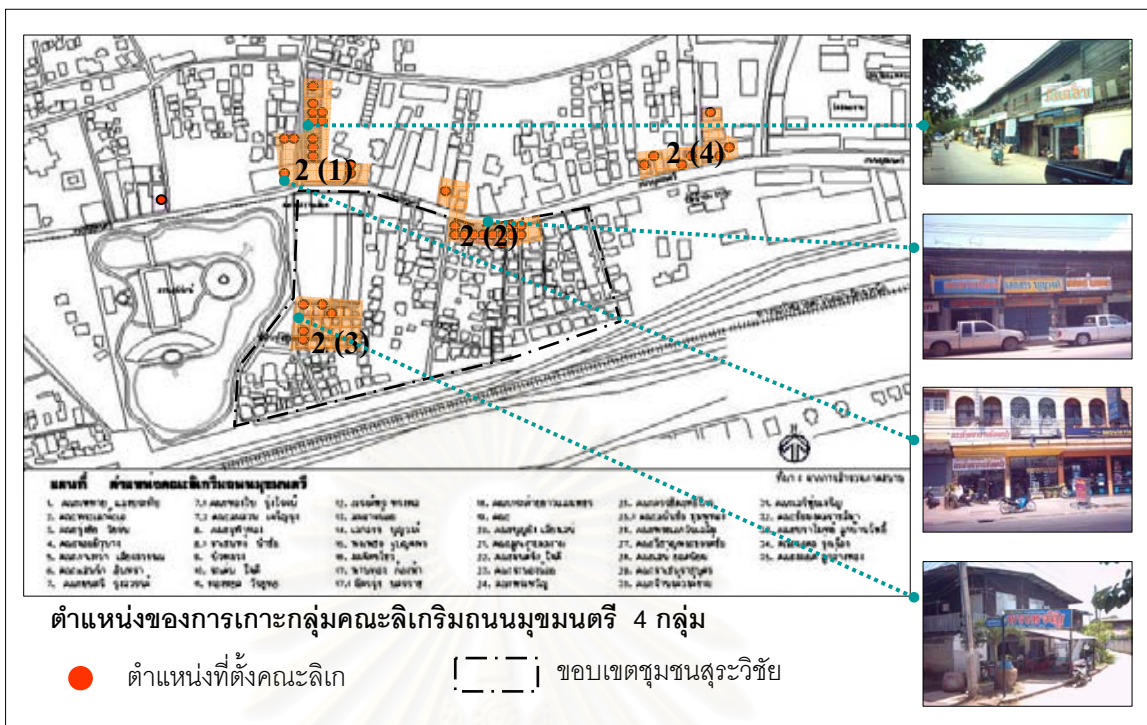
เมื่อนำข้อมูลจากเอกสารอ้างอิงมาเปรียบเทียบกับการสัมภาษณ์และสำรวจคณะลิเกในชุมชนสุระวิชัย สามารถสรุปรายละเอียดได้ดังตาราง 4.1 ดังต่อไปนี้

ตาราง 4.1 รายละเอียดของคณะลิเกในชุมชนสุระวิชัย

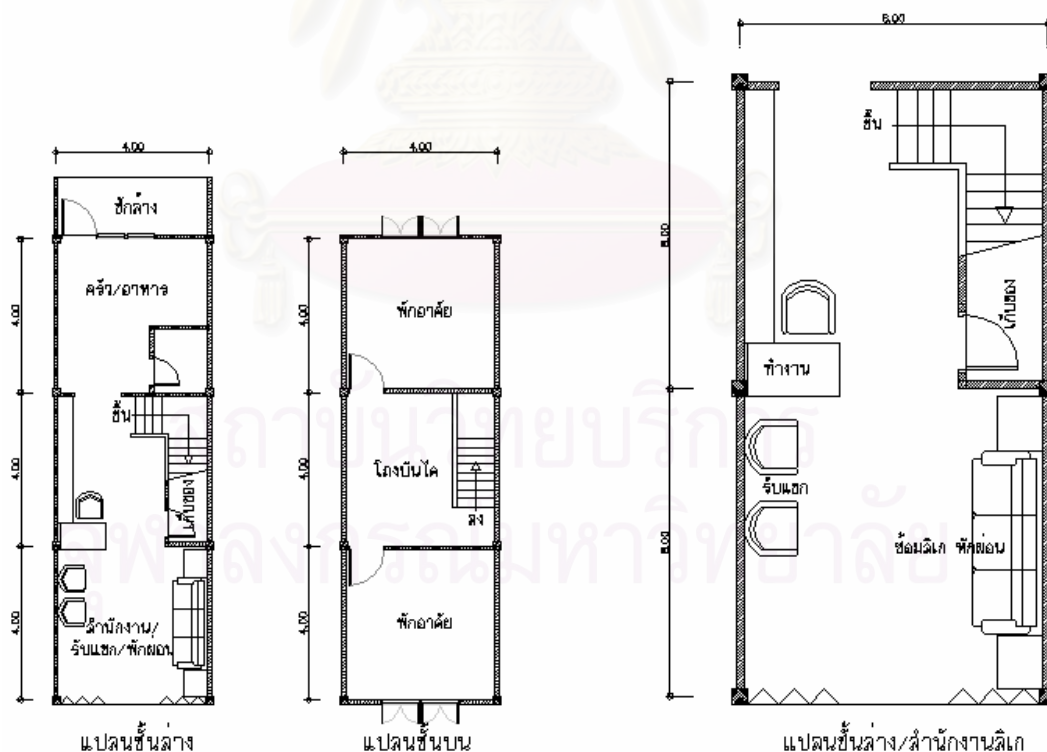
รายละเอียดของคณะลิเก	ขนาดของคณะลิเก		
	ขนาดใหญ่	ขนาดกลาง	ขนาดเล็ก
1. จำนวนสมาชิกในคณะ	40 คนขึ้นไป	30-39 คน	น้อยกว่า 30 คน
- จำนวนนักแสดงชาย	13-15 คน	10-12 คน	7-8 คน
- จำนวนนักแสดงหญิง	8-10 คน	7-8 คน	5-6 คน
- จำนวนนักดนตรีชาย	8-10คน	6-9 คน	4-5 คน
- จำนวนคนงาน	5 คน	4 คน	1 คน
- คนขับรถ	5 คน	3 คน	1 คน
2. จำนวนยานพาหนะที่ใช้ในคณะ			
- รถบัส 6 ล้อ บรรทุกนักแสดง	1 คัน	-	1 คัน
- รถ 10 ล้อ บรรทุกเครื่อง / เวที	1 คัน	1 คัน	-
- รถ 6 ล้อ บรรทุกเครื่อง / เวที	1 คัน	1 คัน	-
- รถบรรทุก 4 ล้อ	1-2 คัน	1 คัน	-
- รถยนต์ส่วนบุคคลของหัวหน้าคณะ และนักแสดงที่เป็นพระเอกพระเอก	1-2 คัน	1-2 คัน	-
3. คณะลิเกตั้งอยู่ในพื้นที่ศึกษา	มากกว่า 10 ปี	มากกว่า 10 ปี	มากกว่า 10 ปี
4. ลักษณะการตั้งของสำนักงานคณะลิเก	เช่าบ้านแถว	เช่าบ้านแถว	เช่าบ้านแถว
5. ลักษณะการพักอาศัยของเจ้าของคณะลิเก	พักอาศัยในสำนักงาน	พักอาศัยในสำนักงาน	พักอาศัยในสำนักงาน
6. เวลาทำการของสำนักงานคณะ ลิเก	8.00-17.30น. (ทุกวัน)	8.00-17.30น. (ทุกวัน)	8.00-17.30น. (ทุกวัน)

(ที่มา: การสัมภาษณ์คณะลิเก, 2548)

โดยการเกาะกลุ่มของคณะลิเก สามารถสังเกตการเกาะกลุ่มได้เป็น 4 กลุ่ม ดังแสดงในภาพที่ 4.1

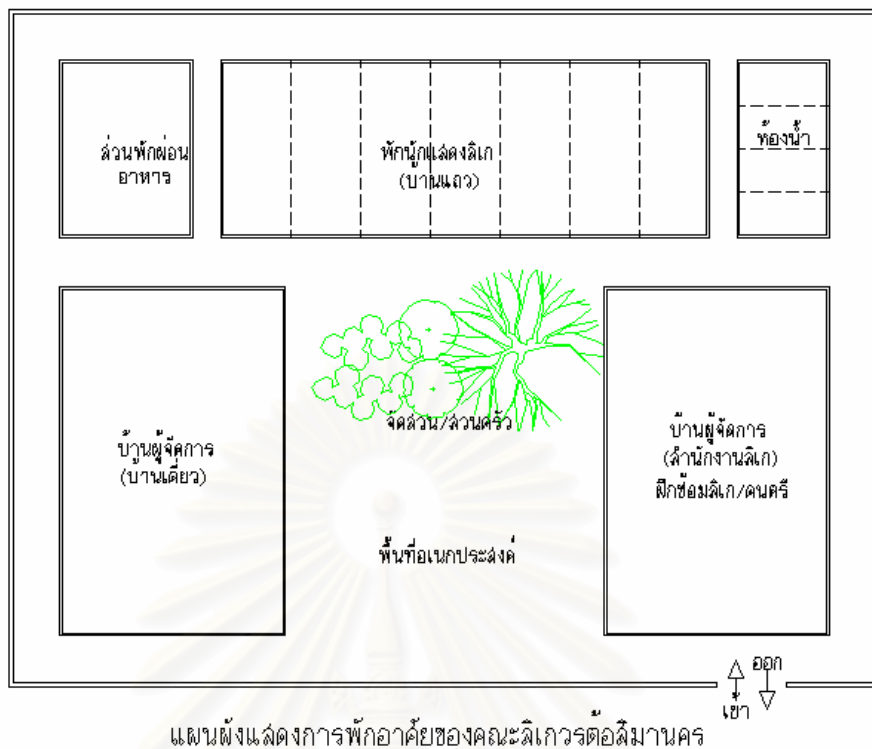


ภาพที่ 4.1 การเกาะกลุ่มของคณะนิติกรณภายในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่ต่อเนื่อง (ที่มา: การสำรวจพื้นที่, 2548)

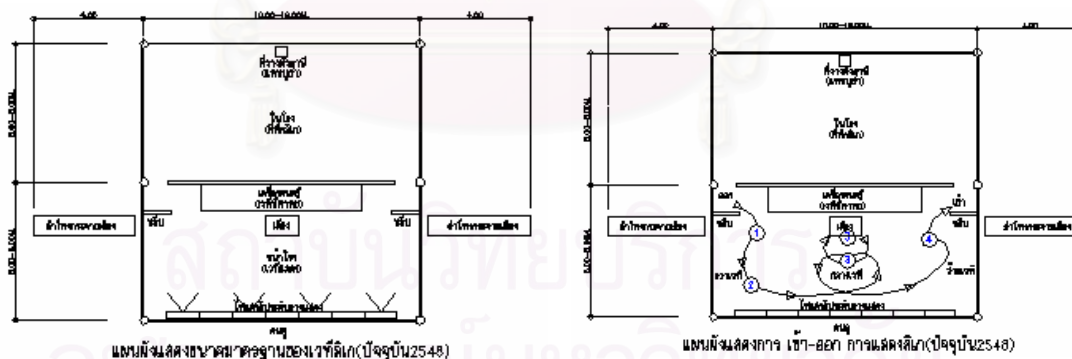


ภาพที่ 4.2 การใช้พื้นที่สำหรับพักผ่อนภายในสำนักงาน ในกรณีขาดแคลนพื้นที่พักผ่อนนอกอาคาร (ที่มา: การสำรวจพื้นที่, 2548)





ภาพที่ 4.3 ตัวอย่างแผนผังที่ดีของการพักอาศัยของคณะลิเกวัดอโศกที่มีพื้นที่อเนกประสงค์สำหรับการซ้อมลิเก (ที่มา: การสำรวจพื้นที่, 2548)



ภาพที่ 4.4 ตัวอย่างเวทีแสดงลิเกในปัจจุบัน (ที่มา: การสำรวจพื้นที่, 2548)

#### 4.2.2 พาณิชยกรรมภายในชุมชน

พาณิชยกรรมภายในชุมชน เป็นพาณิชยกรรมที่เกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กันกับการแสดงลิเก (ดูภาพที่ 4.5 และ 4.6 ประกอบ) ได้แก่ ร้านตัดชุดลิเก ร้านเช่าเครื่องดนตรี ร้านเขียน

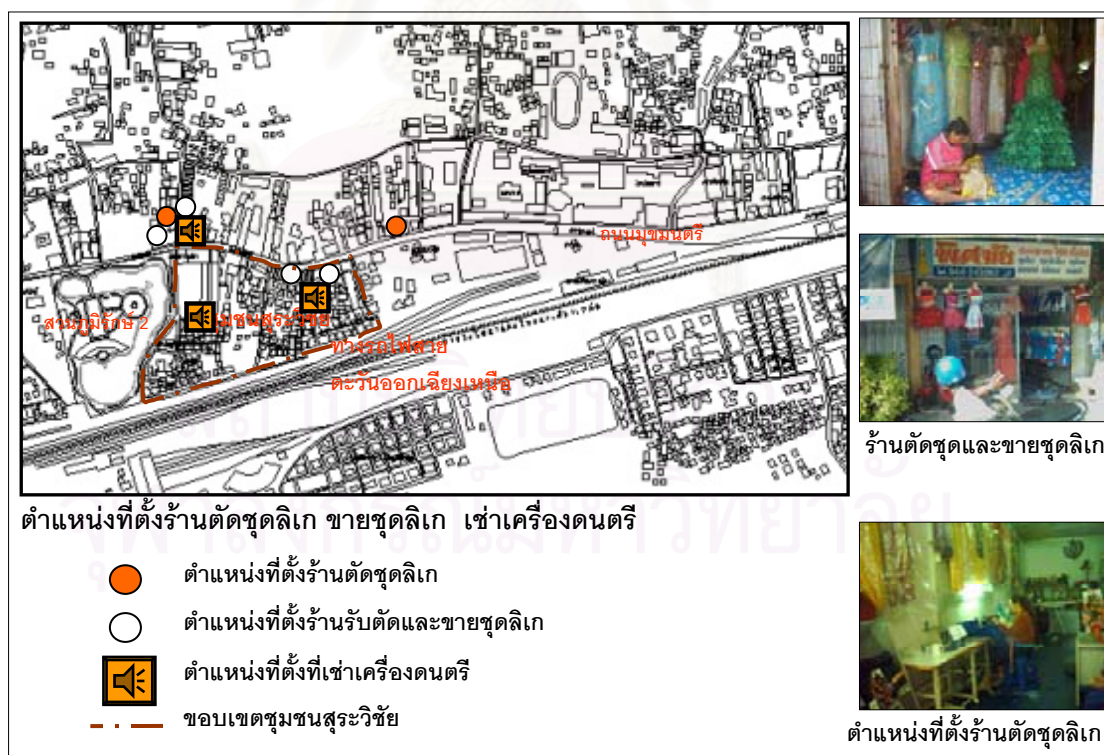
ป้ายโฆษณา ร้านเขียนฉากลิเก และร้านเสริมสวย โดยพาณิชย์กรรมต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น มีที่ตั้งอยู่ภายในบ้านพักอาศัย จึงมีความสะดวกต่อคณะลิเกในการใช้บริการ ซึ่งถือเป็นการกระจายรายได้ภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

โดยจำนวนของพาณิชย์กรรมภายในชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่อง มีรายละเอียดในตาราง 4.2 ซึ่งแสดงต่อไปนี้

ตาราง 4.2 จำนวนพาณิชย์กรรมภายในชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่อง

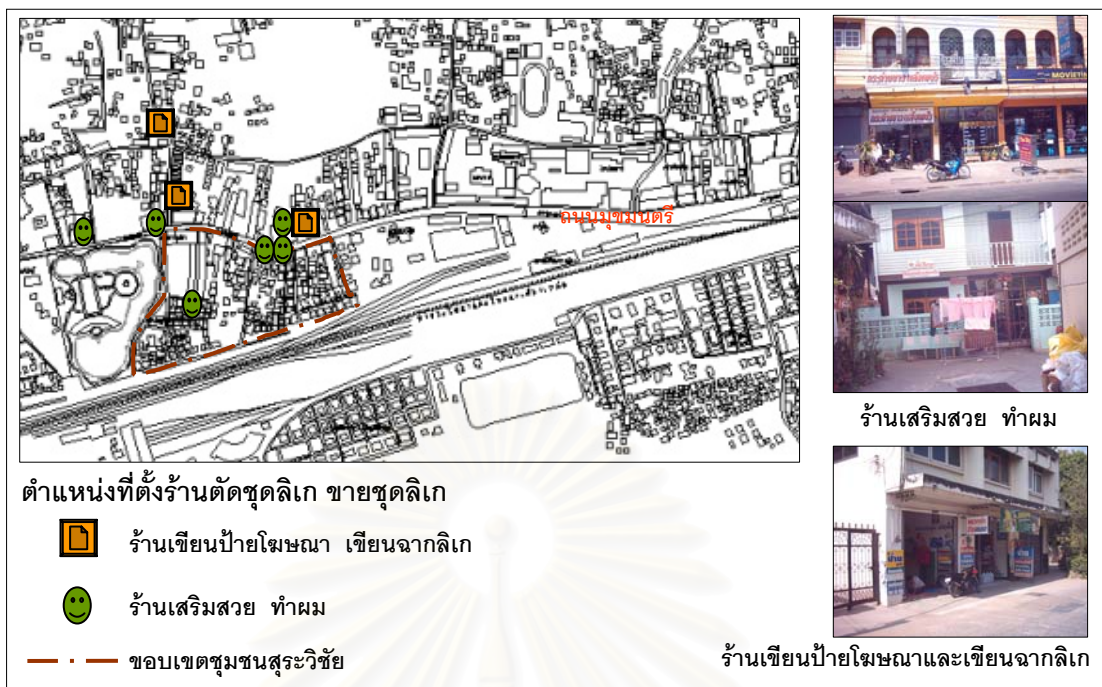
ประเภทของพาณิชย์กรรม	จำนวน (ร้าน)
ร้านตัดชุดลิเก	2
ร้านตัดชุดลิเกและชายชุดลิเก	4
ร้านเช่าเครื่องดนตรี	3
ร้านเขียนป้ายโฆษณา ร้านเขียนฉากลิเก	3
ร้านเสริมสวย	6
รวม	17

(ที่มา: การสำรวจพื้นที่, 2548)



ภาพที่ 4.5 ตำแหน่งที่ตั้งของพาณิชย์กรรมด้านการตัดชุดลิเกและเช่าเครื่องดนตรี

(ที่มา: การสำรวจพื้นที่, 2548)



ภาพที่ 4.6 ตำแหน่งที่ตั้งของร้านเขียนป้ายโฆษณา เขียนจากลิเก และร้านเสริมสวย  
(ที่มา: การสำรวจพื้นที่, 2548)

#### 4.2.3 การพักอาศัยของครอบครัวคณะลิเก

การพักอาศัยของคนในชุมชนสุระวิชัย เป็นการพักอาศัยในบ้านเดี่ยวและอาคารพาณิชย์ โดยส่วนมากเป็นครอบครัวของกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพลิเกและเจ้าของคณะลิเก โดยลักษณะของการพักอาศัย เป็นการเช่าจากเจ้าของที่ดินเดิมมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2510 จนถึงปัจจุบัน (2550) เนื่องจากเจ้าของที่ดิน มีรายได้จากการให้เช่าเพื่อการพักอาศัย จึงไม่ยินยอมขายที่ดินให้ผู้เช่า โดยราคาเช่าบ้านแต่ละบ้าน มีอัตราเฉลี่ยที่ 5,000 บาทต่อเดือน และเกาะกลุ่มตามตำแหน่งของสำนักงาน (ดูภาพที่ 4.8 ประกอบ) โดยมีจำนวนของอาคารพักอาศัย ซึ่งแยกตามประเภทของอาคาร ได้แสดงในตาราง 4.3

ตาราง 4.3 จำนวนอาคารภายในชุมชนสุระวิชัย

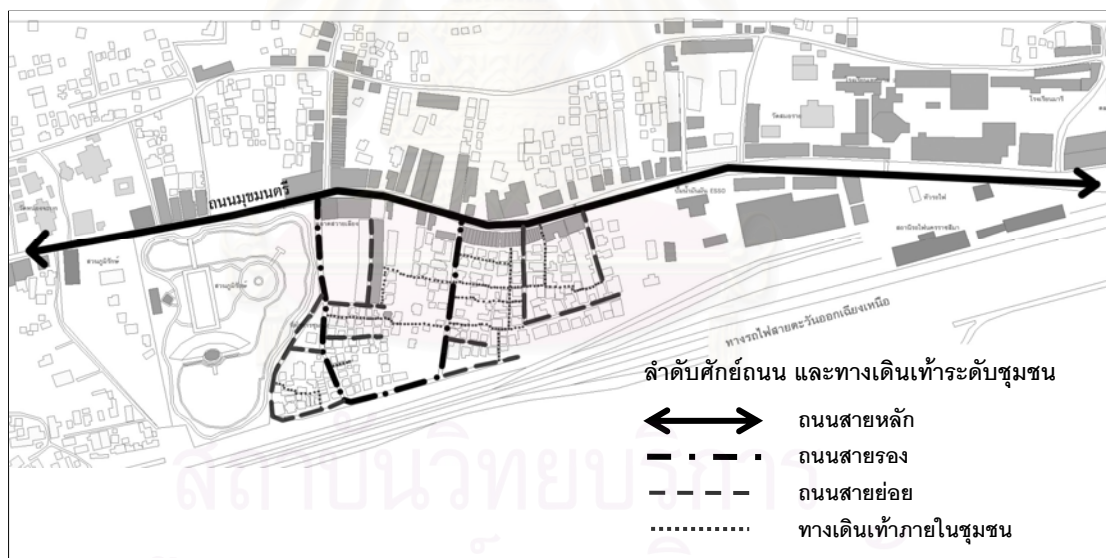
ประเภทของการพักอาศัย	จำนวนหน่วย	จำนวนคน
บ้านเดี่ยว	170	850
บ้านแถว	18	72
อาคารพาณิชย์	44	160
อพาร์ทเมนต์	1	120
รวม	20	1,202

ที่มา: การสำรวจพื้นที่, 2548

#### 4.2.4 การสัญจรและจุดเปลี่ยนถ่ายการสัญจร

การสัญจรภายในชุมชนสุระวิชัย มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตมาสู่ปัจจุบัน คือ ในอดีตผู้คนนิยมใช้การขนส่งมวลชนโดยรถไฟ ทั้งการเดินทางของผู้คนทั่วไป และการเดินทางของคณะลิเกที่จำเป็นต้องขนถ่ายสัมภาระในการแสดงด้วยรถไฟโดยสาร และเชื่อมต่อจากสถานีรถไฟกับชุมชนด้วยการเดินเท้า ดังนั้น พื้นที่บริเวณด้านหน้าสถานีรถไฟ จึงเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเป็นพื้นที่พาณิชยกรรมและสถานีรถไฟได้กลายเป็นจุดหมายตาระดับเมืองตั้งแต่สมัยอดีต แต่ในปัจจุบัน รูปแบบของการเดินทางได้เปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ผู้คนภายในชุมชนสุระวิชัย นิยมเดินทางโดยรถยนต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การขนถ่ายสัมภาระสำหรับการแสดงลิเก ซึ่งยานพาหนะของแต่ละคณะลิเกจะมีหลายประเภท หลายขนาด แล้วแต่ขนาดของทีมงานและกำลังเงินของแต่ละคณะ บางคนจะมีรถบัสขนาดใหญ่ ขนาดกลาง รถบรรทุกสิบล้อหรือหกล้อสำหรับบรรทุกเวที ฉาก ดนตรี ชุดลิเก และขนสัมภาระต่างๆ

นอกจากการเดินทางระหว่างชุมชนกับพื้นที่ภายนอกชุมชนแล้ว ยังมีการเดินทางภายในชุมชน ซึ่งได้แก่ ถนนย่อยภายในชุมชนที่เชื่อมต่อมาจากถนนสายหลักของเมืองคือถนนมุขมนตรี และถนนสายรองอื่นๆ ที่รองรับการสัญจรทั้งรถยนต์ส่วนบุคคล และการเดินเท้า (ดูภาพที่ 4.7)



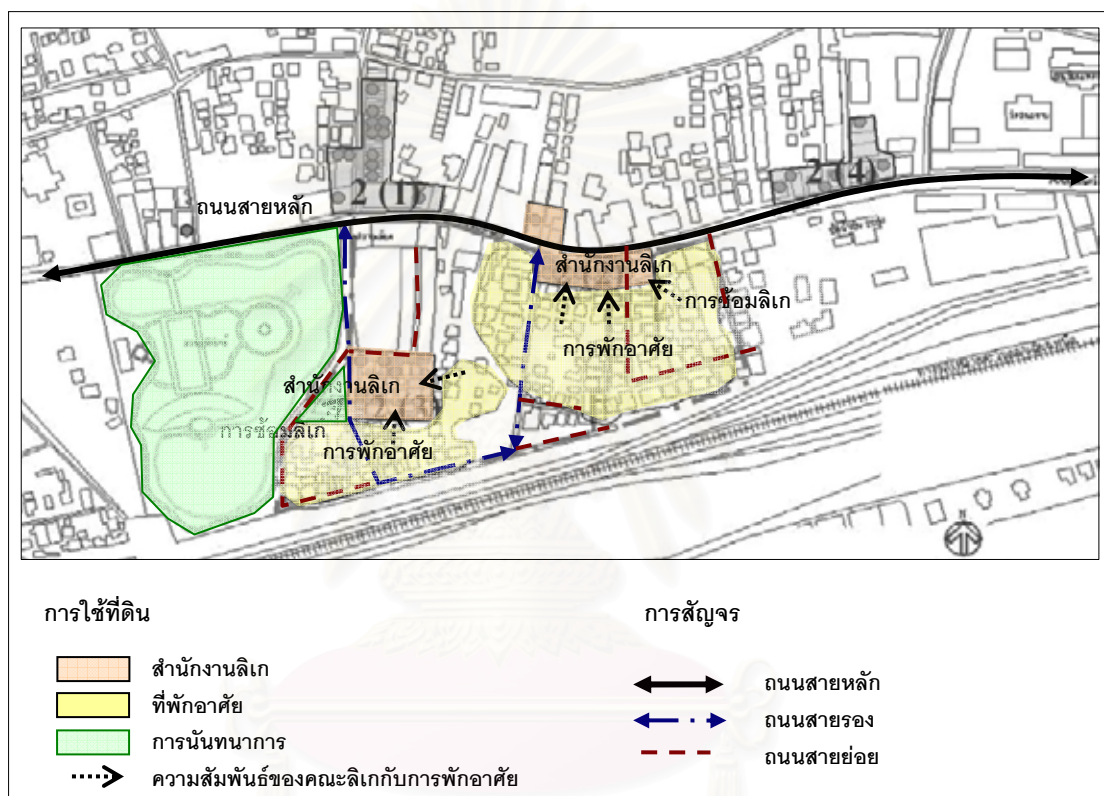
ภาพที่ 4.7 การสัญจรภายในชุมชน

#### 4.2.5 พื้นที่เปิดโล่งและการนันทนาการ

พื้นที่เปิดโล่งที่รองรับการนันทนาการประเภทพักผ่อนหย่อนใจของคนภายในชุมชนสุระวิชัยในปัจจุบัน ได้แก่ พื้นที่ว่างหน้าบ้าน ลานโล่งของคณะลิเก และริมถนนภายในชุมชน ซึ่งพื้นที่เปิดโล่งดังกล่าว เป็นพื้นที่ที่รองรับการพบปะสังสรรค์ การพูดคุยระหว่างคนในชุมชน และการนันทนาการของเด็กภายในชุมชน ส่วนการนันทนาการประเภทออกกำลังกาย ได้แก่ บริเวณสวนสาธารณะภูมิรักษ์ ซึ่งอยู่ใกล้กับชุมชนและสามารถเชื่อมต่อได้ด้วย การเดินเท้า (ดูภาพที่ 4.8)

#### 4.3 สรุปการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการใช้พื้นที่ภายในชุมชน

ภาพรวมของชุมชนสุระวิชัย สามารถสรุปได้ว่าเป็นชุมชนที่มีการพักอาศัยของกลุ่มอาชีพนักแสดงลิเกเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นกิจกรรมต่างๆ จึงสัมพันธ์กับการประกอบอาชีพ ได้แก่ การเกาะกลุ่มของสำนักงานลิเกบริเวณถนนสายหลักและถนนสายรองของชุมชน โดยมีบ้านพักอาศัยอยู่ใกล้กับสำนักงาน ซึ่งสะดวกในการเชื่อมต่อกิจกรรม (ดูภาพที่ 4.8 ประกอบ) ได้แก่ การชื้อมลิเก การขนถ่ายอุปกรณ์ประกอบการแสดง เป็นต้น



ภาพที่ 4.8 ความสัมพันธ์ของการใช้พื้นที่ชุมชนสุระวิชัย

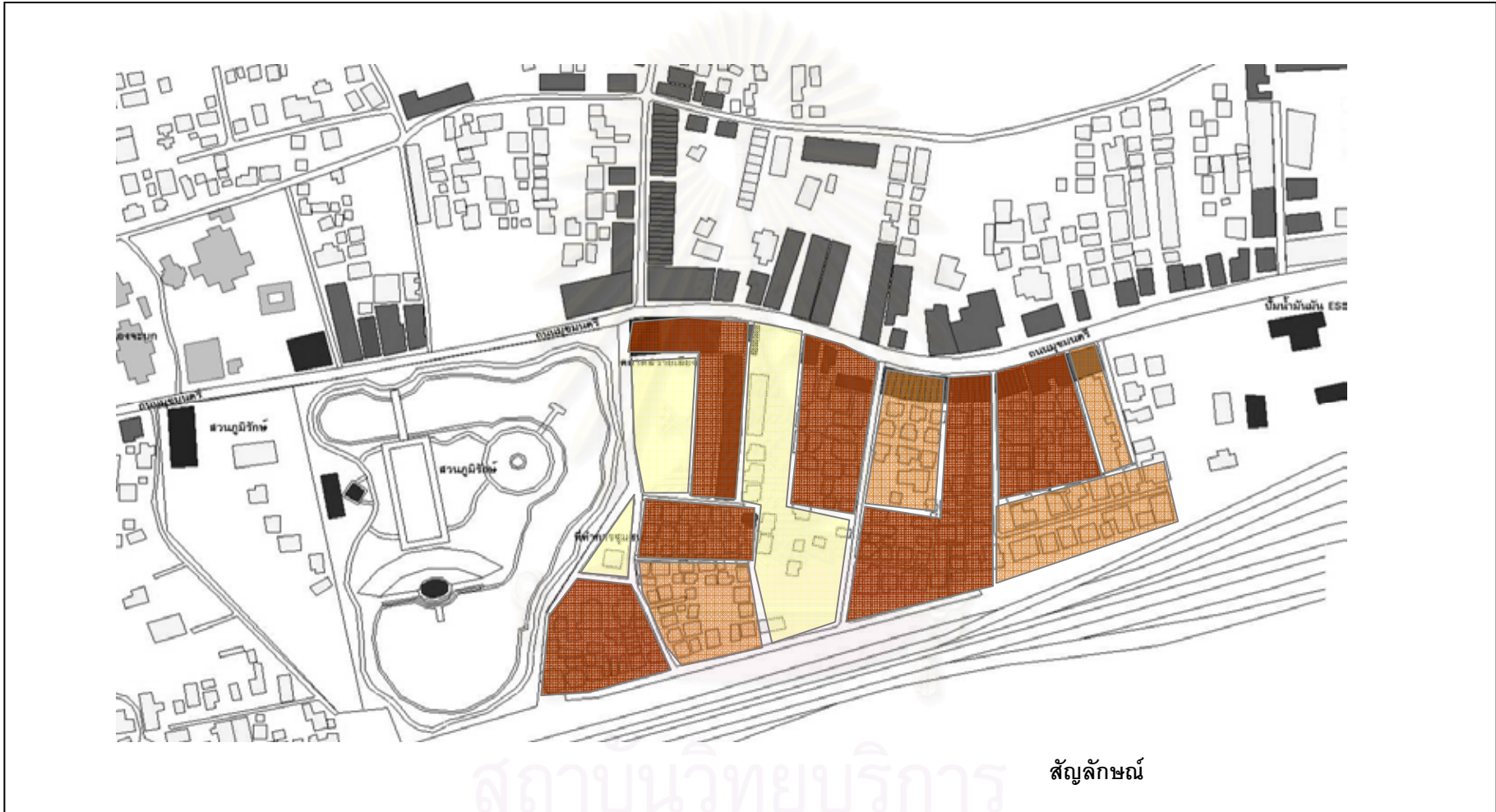
(ที่มา: การสำรวจและวิเคราะห์พื้นที่, 2548)

นอกจากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพื้นที่แล้ว ยังมีความจำเป็นต้องวิเคราะห์ถึงภาพรวมของปัญหาภายในพื้นที่ โดยการวิเคราะห์ได้อาศัยข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ประกอบการสัมภาษณ์คนในชุมชน โดยสรุปได้ดังตาราง 4.4 และแผนที่ 4.1

ตาราง 4.4 สรุปการวิเคราะห์ภาพรวมของปัญหา

ที่	องค์ประกอบในชุมชน	เพียงพอ	ไม่เพียงพอ	มีปัญหา	ไม่มีปัญหา	สาเหตุของปัญหา
1	<b>หน่วยพักอาศัย</b>					
	- บ้านเดี่ยว		✓	✓		ทรุดโทรมและแออัด
	- บ้านแถว		✓	✓		ทรุดโทรมและแออัด
2	<b>สาธารณูปโภค</b>					
	- ถนน		✓	✓		ถนนแคบ และไม่สามารถเชื่อมต่อชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง
	- ทางเท้า		✓	✓		ขาดความร่มรื่น
	- อุปกณ์บนถนน		✓	✓		ขาดการสนับสนุน
	- สนามเด็กเล่น		✓	✓		ขาดแคลนสนามเด็กเล่นสำหรับเด็ก
	- ที่จอดรถ		✓	✓		ขาดแคลนที่จอดรถสำหรับลูกค้าที่มาติดต่อคณะลิเก และที่จอดรถสำหรับรถขนถ่ายอุปกรณ์ของคณะลิเก
	- แสงสว่าง		✓	✓		ขาดโคมไฟส่องสว่างริมถนน
	- โทรศัพท์	✓			✓	-
	- ระบบประปา	✓			✓	-
	- การระบายน้ำเสีย		✓	✓		ขาดระบบระบายน้ำที่ได้มาตรฐาน
3	<b>สาธารณูปการ</b>					
	- พาณิชยกรรม	✓			✓	-
	- ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน		✓	✓		ขาดการสนับสนุนพื้นที่สำหรับพัฒนาเด็กเล็ก
	- ศูนย์ชุมชน		✓	✓		ขาดที่ทำการของศูนย์ชุมชน
	- สวนสาธารณะ		✓	✓		ขาดแคลนสวนหย่อม และสวนชุมชนสำหรับนันทนาการ
	- สนามกีฬา	✓			✓	สามารถใช้พื้นที่สวนภูมิวิรักษ์ในการออกกำลังกายได้

(ที่มา: การสำรวจและวิเคราะห์พื้นที่, 2548)



**แผนที่ 4.1 สภาพอาคารและสภาพการใช้ที่ดิน**

ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่, 2548



การอนุรักษ์ชุมชนลี้เก กรณีศึกษาชุมชนสระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องจังหวัดนครราชสีมา

**สัญลักษณ์**

-  ทрудโตรมมาก
-  ทрудโตรมปานกลาง
-  ทрудโตรมน้อย

#### 4.4 สรุปการวิเคราะห์พื้นที่ด้านกายภาพและแนวคิดในการวางผัง

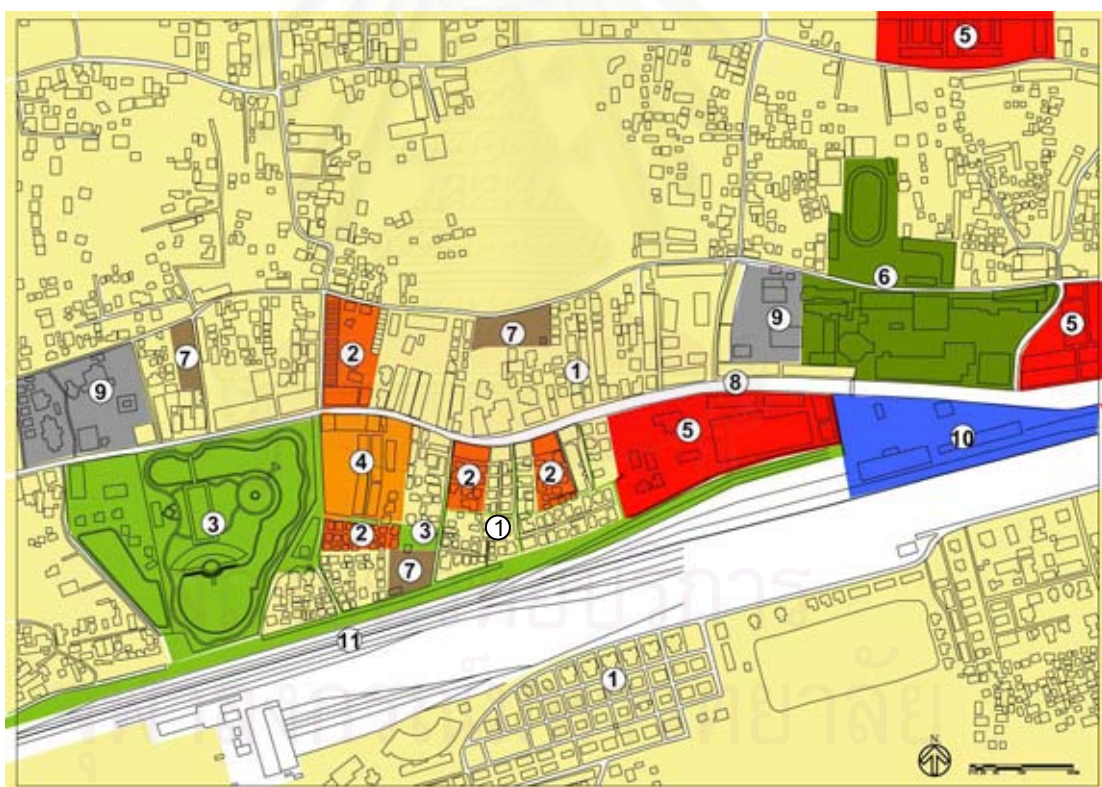
การวิเคราะห์พื้นที่ด้านกายภาพ ได้แยกประเด็นในการวิเคราะห์เป็น 5 ประเด็น ได้แก่

##### 4.4.1 แนวคิดด้านการใช้ที่ดิน

การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ศึกษายังคงรักษาให้เป็นพื้นที่อยู่อาศัยเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากสภาพเดิมของชุมชนมีการเกาะกลุ่มของคุ่มลิเกเพื่อเป็นสำนักงานและลานซัอม ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่มีเอกลักษณ์ จึงควรส่งเสริมรูปแบบดังกล่าวให้คงอยู่ต่อไปความเหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ (ดูแผนที่ 4.2 ประกอบ)

ส่วนพื้นที่รกร้างว่างเปล่าและทรุดโทรม ได้เสนอแนะให้ปรับปรุงเพื่อให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพ ได้แก่ ลานจอดรถ สวนชุมชน ศูนย์ชุมชน

โดยการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในบริเวณพื้นที่ศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับการอนุรักษ์ชุมชนลิเกในอนาคต มีแนวคิดการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่ในแต่ละบริเวณ ดังนี้



แผนที่ 4.2 แนวทางการวางผังด้านการใช้ที่ดิน  
(ที่มา: การสำรวจและวิเคราะห์พื้นที่, 2548)



จากแผนที่ 4.2 มีรายละเอียดของการใช้ที่ดิน ดังต่อไปนี้

1) **ZONE 1 พื้นที่พักอาศัย** มีแนวคิดในการปรับปรุงพื้นที่พักอาศัยเดิม ให้สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น ด้วยการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคให้ได้มาตรฐานและปรับปรุงสภาพของอาคารตามระดับของปัญหา ทั้งนี้ ยังต้องคำนึงถึงการเป็นตัวเชื่อมกิจกรรมโดยเน้นการเดินทางภายในชุมชนกับกิจกรรมอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์กับกิจกรรมการพักอาศัย ได้แก่ พื้นที่ช้อปปิ้ง สวนหย่อม ที่จอดรถ เป็นต้น โดย zone พื้นที่พักอาศัย ได้ยึดตามการเกาะกลุ่มเดิม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทเดิม ดังนั้นการปรับปรุงพื้นที่พักอาศัย จึงประกอบด้วย

- ปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค ได้แก่ ถนน ทางเดินเท้า ที่จอดรถ
- ปรับปรุงบ้านพักอาศัย โดยการซ่อมแซม หรือสร้างใหม่ ซึ่งขึ้นอยู่กับระดับของปัญหาในแต่ละพื้นที่

2) **ZONE 2 พื้นที่อยู่อาศัยและสำนักงานคณะลิเก** เป็นพื้นที่กิจกรรมเดิม ที่มีศักยภาพในการส่งเสริมให้คนในชุมชนประกอบอาชีพลิเกให้ได้มาตรฐาน โดยการรวมกลุ่มให้คณะลิเกมาอยู่รวมในบริเวณเดียวกัน เพื่อใช้พื้นที่ลานซ้อม (กลางแจ้งและในร่ม) ลานจอดรถสำหรับคณะลิเกและลูกค้าร่วมกัน โดยจัด zone ย่อยตามบริบทเดิมเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้ 4 กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่ม ประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้

- สำนักงานลิเก
- ส่วนพักอาศัยของเจ้าของคณะ และเจ้าหน้าที่ประจำคณะลิเก
- ส่วนพักอาศัยของนักแสดงลิเก
- ลานซ้อมลิเก ทั้งกลางแจ้งและในร่ม

3) **ZONE 3 พื้นที่นันทนาการชุมชน** มีแนวคิดในการปรับปรุงพื้นที่ว่างรกร้างภายในชุมชนให้เป็นสวนชุมชนเพื่อรองรับการพักผ่อน การรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมของชุมชน และเชื่อมความสัมพันธ์ภายในชุมชน โดยพื้นที่ที่ต้องวางแผนด้านการออกแบบ มีดังนี้

- สวนหย่อมสำหรับพักผ่อน ได้แก่ ศาลา ม้านั่ง ที่อ่านหนังสือพิมพ์
- สนามเด็กเล่น และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
- ที่จอดรถ
- ลานกิจกรรม

4) **ZONE 4 พื้นที่ลานสาธารณะและส่งเสริมการแสดงลิเก** มาจากแนวคิดในการส่งเสริมให้การแสดงลิเกมีคุณภาพและได้มาตรฐานการแสดงเหมือนในอดีต โดยการวางแผนการใช้ที่ดินให้สามารถรองรับกิจกรรมการแสดงที่ได้มาตรฐานสากล ซึ่งการพัฒนามาตรฐานด้านการแสดงให้ได้มาตรฐานสากลนั้น จะต้องมีการจัดพื้นที่กิจกรรม ดังนี้

- ลานสาธารณะ โดยพัฒนาพื้นที่ว่างบริเวณริมถนนชุมชนตรีให้เป็นลานสาธารณะเพื่อรองรับการช้อปปิ้งกลางแจ้งที่เสมือนจริง
- อาคารส่งเสริมการแสดงผล ศูนย์เผยแพร่ข้อมูลความรู้ด้านการแสดงศิลปะ รองรับกิจกรรมด้านการประชาสัมพันธ์อาชีพศิลปะ และการเรียนการสอนศิลปะ
- อาคารแสดงศิลปะในร่มหรือวิกลิเก โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิกลิเกที่ต้องมีมาตรฐานของเวทีสำหรับรองรับการแสดงผลศิลปะโดยเฉพาะและเป็นมาตรฐานสากลเพื่อใช้เป็นพื้นที่ในการช้อปปิ้งแสดงผลเสมือนจริง รวมถึงรองรับการแสดงผลจริงเพื่อหารายได้จากนักท่องเที่ยวมาสู่ชุมชน ถือเป็นอาคารส่งเสริมการพัฒนาฝีมือของนักแสดงและนักรายได้ให้หมุนเวียนในชุมชนในช่วงที่คณะละครขาดรายได้ในช่วงฤดูฝน (ดูรายละเอียดของการรับงานแสดงในภาคผนวก ข)

#### 4.4.2 แนวคิดด้านการสัญจร

เส้นทางสัญจรในบริเวณพื้นที่ศึกษามีเส้นทางหลักคือ ถนนชุมชนตรี ซึ่งเป็นเส้นทางสัญจรเพียงเส้นเดียวที่ผ่านพื้นที่และเชื่อมต่อไปยังพื้นที่ส่วนต่างๆของเทศบาลนครราชสีมา ทำให้เกิดปัญหาการติดบริเวณสี่แยกของพื้นที่โครงการ และเนื่องด้วยถนนมีขนาดเล็กอีกทั้งปัญหาการจอดรถริมถนน เป็นผลให้ช่องการจราจรไม่เพียงพอต่อปริมาณรถที่ผ่านเข้ามาในพื้นที่

ดังนั้นแนวคิดในการพัฒนาด้านการสัญจรจึงควรมาจากการแก้ไขปัญหาที่สาเหตุ (ดูแผนที่ 4.3 ประกอบ) โดยมีรายละเอียดในแผนที่ต่อไปนี้



แผนที่ 4.3 ปัญหาด้านการสัญจรในพื้นที่ศึกษา  
(ที่มา: การสำรวจและวิเคราะห์พื้นที่, 2548)

จากแผนที่ข้างต้น พบว่า ปัญหาด้านการสัญจรมีสาเหตุมาจากระบบการเชื่อมต่อดระดับเมืองที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ศึกษา ดังนั้นจึงควรมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังต่อไปนี้

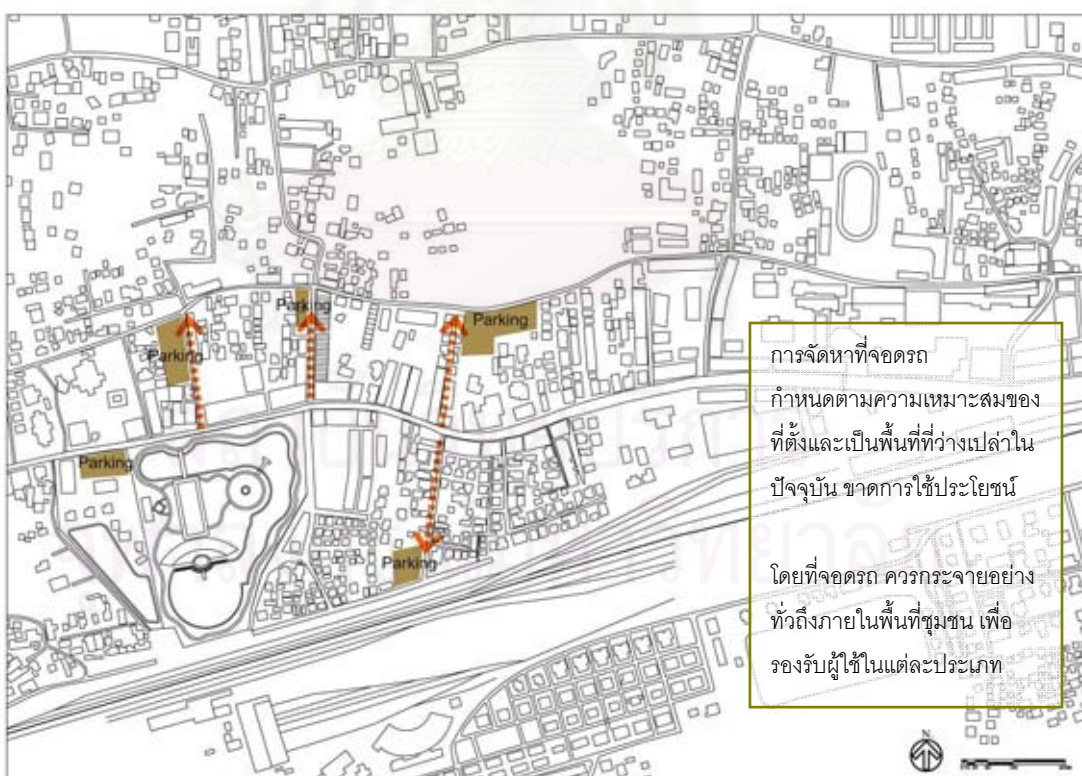
1) บริเวณที่ 1. บริเวณสี่แยก เป็นจุดที่เกิดปัญหาจราจรติด เนื่องจากเป็นจุดตัดของถนนที่มีการใช้งานเป็นจำนวนมาก อีกทั้งเกิดปัญหาในลักษณะของคอขวด ที่มีขนาดของถนนที่แคบ ทำให้การสัญจรในบริเวณนี้เคลื่อนตัวได้ช้า

- การแก้ไข ควรจะเพิ่มขนาดของเส้นทางให้มีความกว้างมากขึ้น และเพิ่มสัญญาณไฟในบริเวณนี้เพื่ออำนวยความสะดวกต่อผู้ที่เข้ามาใช้งาน

2) บริเวณที่ 2. ริมถนนสายหลักมีการจอดรถเป็นจำนวนมากทำให้ช่องจราจรลดน้อยลง

- การแก้ปัญหาควรจะยกเลิกการจอดรถริมถนน โดยจัดหาพื้นที่จอดรถ จากพื้นที่ว่างในพื้นที่ศึกษาจุดต่างๆ นำมาพัฒนาเป็นพื้นที่จอดรถสำหรับคนในพื้นที่และคนที่เข้ามาใช้งานในพื้นที่

แนวทางในการจัดหาที่จอดรถ โดยการกระจายลานจอดรถเพื่อลดความแออัดของการสัญจร จากพื้นที่รกร้างว่างเปล่าในพื้นที่ศึกษาจุดต่างๆ ที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นพื้นที่จอดรถสำหรับคนในพื้นที่และคนที่เข้ามาใช้งานในพื้นที่ ได้เสนอแนะดังแผนที่ 4.4



แผนที่ 4.4 แนวทางการจัดการที่จอดรถ  
(ที่มา: การสำรวจและวิเคราะห์พื้นที่, 2548)

#### 4.4.3 แนวคิดด้านการเชื่อมต่อกิจกรรมของทางเดินเท้า

เนื่องจากทางเดินเท้าในปัจจุบันมีขนาดเล็กและไม่มีอย่างต่อเนื่องในการเดินเท้า ทำให้เกิดอันตรายต่อคนที่ใช้เส้นทางเดินในพื้นที่ในการเดินไปยังจุดหมายต่างๆ ในบริเวณพื้นที่ศึกษา โดยเฉพาะเด็กนักเรียนซึ่งมีจำนวนมากที่เข้ามาในบริเวณพื้นที่ศึกษา จึงจำเป็นต้องพัฒนาเส้นทางเดินเท้าให้มีขนาดที่เหมาะสมและเพียงพอต่อการใช้งาน มีความต่อเนื่องและเชื่อมโยงกันในระหว่างจุดต่างๆที่สำคัญ เช่น ระหว่างโรงเรียน ชุมชน และสถานีรถไฟเป็นต้น ให้มีลักษณะที่ต่อเนื่องและมีแนวต้นไม้ตลอด (Green Corridor) อีกทั้งจัดทำเส้นทางเดินในชุมชน ให้สามารถเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้น ให้มีการใช้งานของกิจกรรมที่ต่อเนื่องกัน ได้แก่ สวนสาธารณะ สนามเด็กเล่น พื้นที่พลาซายกรรม ลานกิจกรรมการแสดงลิเก เป็นต้น

โดยมีแนวทางในการเสนอแนะแนวความคิดในการออกแบบเส้นทางเดินเท้าหลักในบริเวณพื้นที่ศึกษามีอยู่ 3 เส้นทางหลัก (ดูแผนที่ 4.5 ประกอบ) คือ

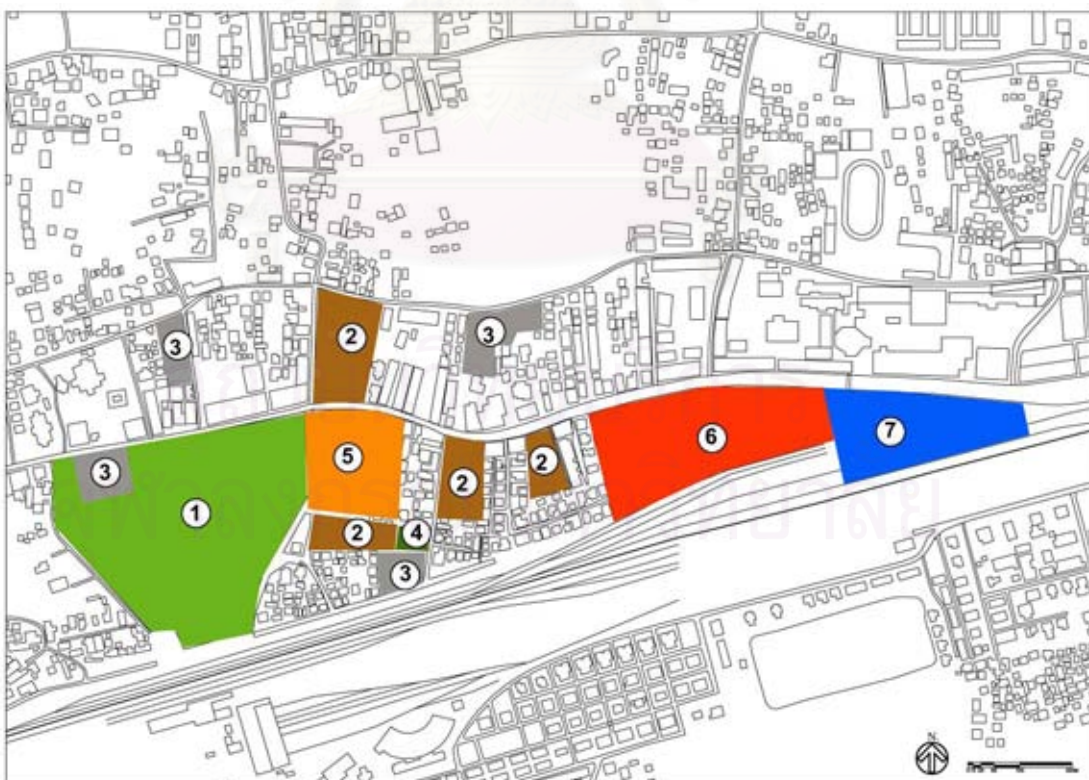
- 1) เส้นทางเดินเท้าในชุมชน เป็นเส้นทางเดินเท้าหลักของพื้นที่ ที่เชื่อมโยงระหว่างสวนสาธารณะ ที่จอดรถ ลานกิจกรรมชุมชน สนามเด็กเล่น พื้นที่ภายในชุมชน พื้นที่พลาซายกรรมและสถานีรถไฟไว้ด้วยกัน
- 2) เส้นทางเดินเท้าบริเวณถนนมูขมมนตรี เป็นเส้นทางเดินเท้าบริเวณริมถนนมูขมมนตรี ซึ่งเป็นถนนสายหลักของโครงการเป็นเส้นทางที่มีปริมาณการสัญจรของรถสูงส่งผลให้เกิดความไม่ปลอดภัยในการเดินเท้าและปัญหาทางมลภาวะ ฝุ่น เสียง และอากาศเป็นพิษ ในการออกแบบจึงเน้นการใช้งานในการเดินเท้าและส่งเสริมการใช้จักรยาน ทางเท้ามีความกว้าง 2 เมตร ห้ามบุกรุกทางเท้าและสามารถรองรับการใช้งานได้อย่างเต็มที่
- 3) เส้นทางเดินเท้าบริเวณด้านหลังชุมชนสุระวิชัย (เลียบบางรถไฟ) เป็นเส้นทางเดินเท้าเลียบบางรถไฟ ทำหน้าที่เชื่อมต่อระหว่างชุมชน สถานีรถไฟ และสถานศึกษา ใช้สำหรับคนในพื้นที่เดินเพื่อเลี่ยงการเดินทางริมถนนสายหลัก

#### 4.4.4 แนวคิดด้านการเชื่อมต่อกิจกรรมกับการใช้พื้นที่

การอนุรักษ์กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษาควรเริ่มจากการส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ออกมาให้อย่างเต็มที่เพื่อให้คนจากภายนอกเห็นถึงความสำคัญและคงไว้ซึ่งกิจกรรมและการแสดงที่เกี่ยวข้องกับลิเกต่อไป ซึ่งต้องอาศัยองค์ประกอบและการออกแบบเชิงกายภาพช่วยในการอนุรักษ์ให้วิถีชีวิตและกิจกรรมดั้งเดิมซึ่งกำลังจะลดลงให้กลับคืนมา (ดูแผนที่ 4.6 ประกอบ)



แผนที่ 4.5 แนวคิดในการเชื่อมต่อพื้นที่ด้วยทางเดินเท้า  
(ที่มา: การสำรวจและวิเคราะห์พื้นที่, 2548)



แผนที่ 4.6 แนวคิดด้านกิจกรรมกับการใช้พื้นที่  
(ที่มา: การสำรวจและวิเคราะห์พื้นที่, 2548)

โดยการเชื่อมต่อกิจกรรมกับผู้ใช้พื้นที่ได้มีแนวทางในการวางแผนและวางแผนผังให้เกิดความสัมพันธ์ทั้งภายในชุมชนและพื้นที่ต่อเนื่องของชุมชน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) พื้นที่สวนสาธารณะ

- กิจกรรมที่เกิดขึ้น ได้แก่ การออกกำลังกายและการพักผ่อนของคนในชุมชนและคนจากบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงเป็นหลัก สามารถพัฒนาเป็นสวนสาธารณะระดับเมืองได้เนื่องจากมีขนาดใหญ่และมีการเข้าถึงที่สะดวก และอยู่ติดถนนสายหลัก
- กลุ่มผู้ใช้พื้นที่ คนในชุมชนและคนจากบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง

2) พื้นที่กิจกรรมกลุ่มศิลปะ

- กิจกรรมที่เกิดขึ้น ได้แก่ การอยู่อาศัยที่ผสมการค้าและการบริการด้านการแสดงศิลปะ จึงควรมีพื้นที่ที่อยู่บริเวณเดียวกันจะทำให้สามารถควบคุมและจัดการด้านการเข้าถึง การขนของขนาดใหญ่ การจัดการเวทีและอุปกรณ์ขนาดใหญ่และการให้บริการผู้ที่เข้ามาใช้งาน
- กลุ่มผู้ใช้พื้นที่ คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีการค้าและการบริการด้านการแสดงศิลปะ

3) พื้นที่จอดรถ

- กิจกรรมที่เกิดขึ้น เป็นพื้นที่รองรับการจอดรถของคนเข้ามาใช้งานในพื้นที่และคนในชุมชนเพื่อป้องกันปัญหาการสัญจร
- กลุ่มผู้ใช้พื้นที่ คนภายนอกที่เข้ามาใช้งานในพื้นที่และคนในชุมชน

4) สวนชุมชน

- กิจกรรมที่เกิดขึ้น เป็นสวนขนาดเล็กสำหรับรองรับการใช้งานของคนในชุมชนเพื่อที่จะเป็นศูนย์กลางการพบปะพูดคุยมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของคนในชุมชน
- กลุ่มผู้ใช้พื้นที่ที่ศึกษา คนที่อาศัยในชุมชน

5) พื้นที่วิถีศิลปะและศูนย์การเรียนรู้ด้านการแสดงศิลปะ

- กิจกรรมที่เกิดขึ้น เป็นพื้นที่อเนกประสงค์สำหรับใช้งานด้านการแสดงศิลปะและจัดแสดงงานต่างๆ ในชุมชนและจากภายนอก เป็นจุดศูนย์กลางกิจกรรมการแสดงศิลปะและการเรียนรู้ด้านศิลปะการแสดงศิลปะระดับชาติ
- กลุ่มผู้ใช้พื้นที่ คนในชุมชนที่แสดงศิลปะและคนทั่วไปที่สนใจเข้ามาใช้งานในพื้นที่

6) พื้นที่พาณิชย์กรรม

- กิจกรรมที่เกิดขึ้น เป็นพื้นที่การค้าหลักในพื้นที่ศึกษา เป็นร้านสรรพสินค้าและกลุ่มร้านค้าย่อยที่อยู่รวมตัวกันในบริเวณพื้นที่ศึกษาเพื่อส่งเสริมให้พื้นที่มีความหลากหลายทางเศรษฐกิจ

- กลุ่มผู้ใช้พื้นที่ กลุ่มผู้ค้าร้านค้ารายย่อย และกลุ่มผู้ซื้อ ได้แก่ คนจากภายนอก คนในชุมชน

#### 7) สถานีรถไฟ

- กิจกรรมที่เกิดขึ้น เป็นจุดเปลี่ยนการสัญจรในพื้นที่ซึ่งเป็นบริเวณที่มีปริมาณการเข้ามาใช้งานเป็นจำนวนมาก
- กลุ่มผู้ใช้พื้นที่ เป็นบุคคลทั่วไป ได้แก่ คนจากภายนอกชุมชน คนภายในชุมชน

#### 4.4.5 แนวคิดด้านภูมิทัศน์เมือง

องค์ประกอบของชุมชนสุระวิชัย ยังขาดความเด่นชัดในด้านต่างๆ เช่น

- จุดหมายตา ไม่มีความชัดเจนเนื่องจากหากชุมชนมีจุดหมายที่ชัดเจนและมีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนแล้วจะส่งเสริมให้คนที่เข้ามาใช้งานในพื้นที่และคนที่ผ่านพื้นที่ศึกษาสามารถจดจำพื้นที่ได้อย่างชัดเจน
- ย่าน ยังมีการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ผสมผสานไม่มีการแบ่งการใช้งานที่ชัดเจนกล่าวคือ การแสดงลักษณะจะมีการใช้งานที่รบกวนพื้นที่พักอาศัย
- ศูนย์ชุมชน ยังขาดพื้นที่ส่วนกลางสำหรับกิจกรรมและพื้นที่เอนกประสงค์ที่สำหรับรองรับกิจกรรมในส่วนต่างๆของชุมชนได้แก่การแสดงลิเก พื้นที่สำหรับเด็ก
- เส้นทางสัญจร ยังขาดความต่อเนื่องในชุมชนทั้งเส้นทางเดินรถ ทางจักรยานและเส้นทางเดินเท้า ซึ่งยังขาดการพัฒนาส่งเสริมให้คนในพื้นที่เน้นการใช้งานการเดินเท้าและทางจักรยาน เพื่อความปลอดภัยของคนในชุมชน
- มุมมองในพื้นที่ ยังขาดมุมมองที่สวยงามเนื่องจากริมถนนสายหลักเป็นอาคารพาณิชย์ที่มีความสูง 3-4 ชั้นส่งผลให้บดบังมุมมองที่เข้าสู่ภายในชุมชนได้

#### 4.5 สรุปการวิเคราะห์พื้นที่ด้านเศรษฐกิจ สังคมและแนวคิดในการวางผัง

การวิเคราะห์ด้านเศรษฐกิจและสังคมเพื่อพัฒนาพื้นที่ศึกษานั้นจะใช้การออกแบบทางกายภาพเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเพื่อความน่าอยู่อย่างยั่งยืนของชุมชนเมือง โดยมีรายละเอียดในแต่ละด้านดังนี้

- ด้านเศรษฐกิจ นำการออกแบบทางกายภาพมาใช้สำหรับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่การพัฒนาพื้นที่บริเวณริมถนนชุมชนตรี ซึ่งเป็นพื้นที่การค้าเดิมในลักษณะของห้างสรรพสินค้าบริเวณใกล้เคียงสถานีรถไฟ และร้านค้าย่อย มีการใช้งานที่ไม่เต็มศักยภาพกล่าวคือ เกิดปัญหาการเข้าถึงลำบาก ส่งผลให้การค้าไม่คึกคักเท่าที่ควร ในการออกแบบพัฒนาพื้นที่ควรคำนึงถึงการออกแบบเพื่อรองรับการเข้าถึง

การจอตรด และพื้นที่การค้าย่อยที่จะทำให้ส่งเสริมบรรยากาศการค้าขายให้มีความหลากหลาย จะส่งผลให้ย่านการค้าดึงดูดให้มีคนเข้ามาใช้งานมากขึ้น

- ด้านสังคม การออกแบบและพัฒนาพื้นที่ในส่วนของพื้นที่ส่วนกลางชุมชน ให้คนในชุมชนเข้ามาใช้งานในพื้นที่ส่วนกลางซึ่งจะมีการใช้กิจกรรมร่วมกันได้แก่สวนชุมชน พื้นที่อเนกประสงค์ เป็นต้น

นอกจากการวิเคราะห์ดังกล่าวข้างต้น ยังต้องอาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์คนภายในชุมชน ซึ่งจากการสัมภาษณ์เจ้าของคณะลิเกและนักแสดงลิเกภายในชุมชนสุระวิชัย พบว่ารายได้หลักของกลุ่มอาชีพลิเก มาจากการรับงานแสดงลิเกจากเจ้าภาพงานมหรสพสมโภชในจังหวัดต่างๆ โดยเป็นรายได้เพียงทางเดียว ซึ่งมีความไม่แน่นอน เนื่องจากช่วงเวลาที่มียานแสดงมากคือระหว่างเดือนมกราคม-เมษายน ของทุกปี หลังจากนั้นจะมีงานน้อยลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงเข้าพรรษาคือระหว่างเดือนกรกฎาคม-ตุลาคม เป็นช่วงที่ไม่มีกรว่าจ้างงานแสดงเลย ดังนั้น คณะลิเกแต่ละคณะที่ไปเปิดวิกแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ จะอยู่เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ของตนเอง รวมถึงการฝึกหัดลิเกใหม่ไปในตัว

ซึ่งโดยทั่วไป คณะลิเกแต่ละคณะ จะมีงานแสดงจากการว่าจ้าง ซึ่งการรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์หัวหน้าคณะลิเกเกี่ยวกับรายได้และกิจกรรม ได้แสดงในตาราง 4.5 และตาราง 4.6

ตาราง 4.5 สัดส่วนการรับงานแสดงลิเก

รายละเอียดการรับงานแสดง (เดือนมกราคม-เมษายน)	ขนาดของคณะลิเก		
	ขนาดใหญ่	ขนาดกลาง	ขนาดเล็ก
1. จำนวนครั้งของการรับงานแสดงต่อปี	60-100 ครั้ง	40-80 ครั้ง	10-45 ครั้ง
2. สัดส่วนระหว่างการรับงานแสดง			
- จังหวัดนครราชสีมา	70 %	70 %	70 %
- ใกล้เคียงจังหวัดนครราชสีมา	14 %	15 %	15 %
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	10 %	10 %	10 %
- ภาคกลาง และภาคอื่น ๆ	5 %	5 %	-
3. ราคาในการแสดงต่อครั้ง (บาท)			
- ภายในจังหวัดนครราชสีมา	28,000-30,000	25,000-30,000	20,000-30,000
- จังหวัดใกล้เคียงจังหวัดนครราชสีมา	35,000-40,000	30,000-35,000	30,000-35,000
- ภาคกลางและภาคอื่น ๆ	40,000-55,000	35,000-45,000	35,000-45,000
4. สรุปรายได้เฉลี่ยต่อปี / คณะ	3,000,000	2,000,000	860,000

(ที่มา: การสำรวจพื้นที่และสัมภาษณ์เจ้าของคณะลิเก, 2547)



ตาราง 4.6 กิจกรรมของกลุ่มอาชีพลิเก

รายละเอียดของกิจกรรม	ขนาดของคณะลิเก		
	ขนาดใหญ่	ขนาดกลาง	ขนาดเล็ก
1. สถานที่ในการฝึกซ้อมลิเก - ฝึกซ้อมบทกลอน - ฝึกซ้อมเล่นจริง และฝึกซ้อมดนตรี	- สำนักงานคณะลิเก - เวทีที่จะทำการแสดงก่อนการแสดงจริง ฝึกซ้อมที่บ้าน	- สำนักงานคณะลิเก - เวทีที่จะทำการแสดงก่อนการแสดงจริงฝึกซ้อมที่บ้าน	- สำนักงานคณะลิเก - เวทีที่จะทำการแสดงก่อนการแสดงจริงฝึกซ้อมที่บ้าน
2. กิจกรรมในช่วงไม่มีงานแสดง - นักแสดง - นักดนตรี	- รับจ้างทั่วไป / ว่างงาน - รับจ้างงานทั่วไป	- รับจ้างทั่วไป / ว่างงาน - รับจ้างงานทั่วไป	- รับจ้างทั่วไป / ว่างงาน - รับจ้างงานทั่วไป
3. กิจกรรมที่คณะลิเกร่วมกันจัดขึ้นทุกปี	พิธีไหว้ครูลิเก จัดในเดือนธันวาคม ของทุกปี ที่วัดโพธิ์	พิธีไหว้ครูลิเก จัดในเดือนธันวาคม ของทุกปี ที่วัดโพธิ์	พิธีไหว้ครูลิเก จัดในเดือนธันวาคม ของทุกปี ที่วัดโพธิ์

(ที่มา: การสำรวจพื้นที่และสัมภาษณ์เจ้าของคณะลิเก, 2547)

ดังนั้น แนวทางในการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจและสังคมให้มีความยั่งยืน จึงต้องอาศัยแนวทาง ดังต่อไปนี้

#### 1) ด้านเศรษฐกิจ

- ศักยภาพ คือ กิจกรรมการแสดงของกลุ่มอาชีพลิเก และกิจกรรมด้านพาณิชยกรรมทุกประเภทที่เกี่ยวข้องกับคณะลิเก ถือเป็นรายได้หลักของชุมชน
- ปัญหา คือ ขาดพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการซ้อมการแสดง อันส่งผลต่อคุณภาพของการแสดง ได้แก่ ลานซ้อมที่มีมาตรฐาน เป็นต้น
- แนวทางการส่งเสริม คือ ส่งเสริมให้กิจกรรมทุกประเภทยังคงอยู่ แต่มีรูปแบบของการบริการที่ดีขึ้น ได้แก่ คຸ່ມลิเกที่ง่ายต่อการเข้าถึงของลูกค้าและนักแสดง เป็นต้น

#### 2) ด้านสังคม และวัฒนธรรม

- ศักยภาพ คือ การแสดงลิเก ถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวโคราช และเป็นมรดกที่มีค่า ซึ่งส่งผลให้พื้นที่มีเอกลักษณ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติ
- ปัญหา คือ
  - นักแสดงการขาดรายได้ช่วงที่ไม่มีงานแสดง
  - การแสดงขาดคุณภาพและไม่ได้มาตรฐานการแสดงเหมือนในอดีต เนื่องจากขาดการเรียนการสอนที่ได้มาตรฐาน

- แนวทางการส่งเสริม คือ
  - ควรสนับสนุนให้ชุมชนมีพื้นที่ที่สามารถสร้างรายได้นอกเหนือจากการรับงานแสดงนอกชุมชน ได้แก่ การสร้างวิกิเกสำหรับเปิดแสดงภายในชุมชน
  - ควรส่งเสริมคุณภาพของการแสดงด้วยการจัดหาพื้นที่เพื่อสอนการแสดงลิเกโดยเฉพาะ และนำกลุ่มศิลปินที่มีความเชี่ยวชาญด้านแสดงลิเกมาสอนการแสดง เพื่อสืบทอดมรดกทางการแสดงลิเกต่อไป

#### 4.6 การคาดการณ์จำนวนผู้ใช้โครงการและการวิเคราะห์หาพื้นที่ใช้สอยโครงการ

##### 4.6.1 การคาดการณ์พื้นที่ใช้สอยโครงการ

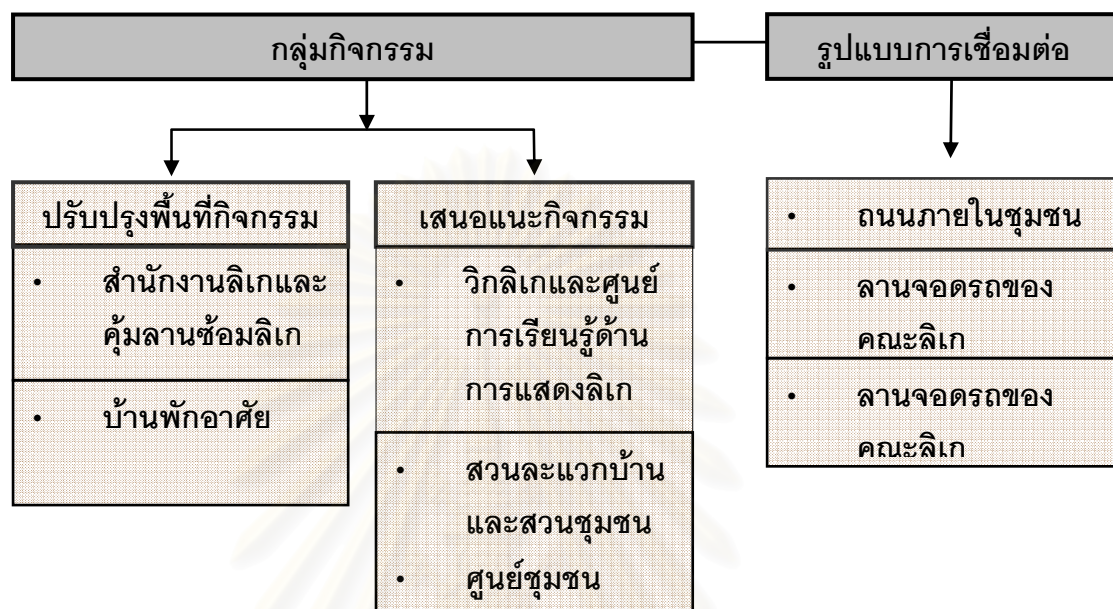
จากการวิเคราะห์พื้นที่และการเสนอแนวคิด สามารถสรุปพื้นที่ใช้สอยโครงการ โดยแยกตามกลุ่มกิจกรรมและกลุ่มผู้ใช้ ดังตาราง 4.7

ตาราง 4.7 พื้นที่ใช้สอยโครงการ

กลุ่มกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม	พื้นที่(ไร่)
1. วิกิเกและศูนย์การเรียนรู้ด้านการแสดงลิเก	อาคารศูนย์การเรียนรู้ด้านการแสดงลิเก วิกิแสดงลิเกในอาคาร ลานแสดงลิเกกลางแจ้ง	15
2. คุ้มลิเก 3 คุ้ม	อาคารสำนักงาน ลานซ้อมลิเก ลานจอดรถสำหรับลูกค้าและคณะลิเก และพื้นที่ขนถ่ายอุปกรณ์ของคณะลิเก	14
3. บ้านพักอาศัย	บ้านเดี่ยว บ้านแถว สวนหย่อม	34
4. ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน	อาคารเรียน สนามเด็กเล่น สวนหย่อม	4
4. ศูนย์ชุมชนและพื้นที่เปิดโล่งเพื่อการนัดพบของชุมชน	อาคารศูนย์ชุมชน สวนละแวกบ้าน สวนชุมชน และลานค้าขายชุมชน	5
5. ถนนภายในชุมชนและทางเดินในชุมชน	ถนนเพื่อการสัญจรของรถยนต์ และทางเดินเท้าสำหรับคนในชุมชน	15
6. ลานจอดรถรวมของ	พื้นที่จอดรถส่วนบุคคลของคนในชุมชนในบริเวณเดียวกัน	3
7. ลานจอดรถของคณะลิเก	พื้นที่สำหรับจอดรถขนาดใหญ่นอกชุมชน	9
รวม	ภายในชุมชน 90 ไร่ และ ภายนอกชุมชน 9 ไร่	99

(ที่มา: การวิเคราะห์โครงการ, 2548)

โดยกลุ่มกิจกรรม มีทั้งกลุ่มกิจกรรมเดิมที่เสนอแนะให้ทำการปรับปรุง และกิจกรรมที่เสนอแนะให้มีขึ้นเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงลิเกให้มีมาตรฐานและยั่งยืนต่อไป โดยรายละเอียดของกลุ่มกิจกรรม ได้เสนอดังแผนภูมิ 4.2 และแผนภูมิ 4.3 ดังต่อไปนี้



แผนภูมิ 4.2 พื้นที่กิจกรรมที่เสนอแนะในอนาคต



แผนภูมิ 4.3 การเสนอแนะประโยชน์ใช้สอยในวิกิไลเกสำหรับชุมชนสุระวิชัย

(ที่มา: การวิเคราะห์และเสนอแนะ, 2548)

#### 4.6.2 กลุ่มผู้ใช้โครงการ

กลุ่มผู้ใช้โครงการสามารถแยกประเภทได้ดังต่อไปนี้

1. ประชากรภายในชุมชนสุระวิชัย ซึ่งถือเป็นผู้ใช้พื้นที่หลัก แยกเป็น

1.1 กลุ่มอาชีพนักแสดงลิเก

1.2 กลุ่มครอบครัวของนักแสดงลิเกแต่ละคณะ

2. ผู้ใช้รอง ได้แก่ ผู้มาติดต่อด้านการแสดง และนักท่องเที่ยว

โดยรายละเอียดของกลุ่มผู้ใช้ที่สัมพันธ์กับพื้นที่กิจกรรม ได้แสดงไว้ในตาราง 4.8

ตาราง 4.8 รายละเอียดของผู้ใช้โครงการและยานพาหนะ

กลุ่มผู้ใช้	รายละเอียดกลุ่มผู้ใช้	พื้นที่กิจกรรม
1. ผู้ใช้หลัก	1.1 นักแสดงลิเก	- สำนักงานลิเก - ลานสำหรับซ้อม
	1.2 เจ้าของกิจการลิเก	สำนักงานลิเก
	1.3 ครอบครัวคณะลิเก	อาคารพักอาศัย
2. ผู้ใช้รอง	2.1 ผู้ว่าจ้างที่มาติดต่อ	- สำนักงานลิเก ห้องรับรอง - เวทีแสดงลิเกตัวอย่าง
	2.2 นักท่องเที่ยว	- วิกลิเก ศูนย์ให้ความรู้ และเวทีโชว์การแสดงกลางแจ้งและในร่ม
3. ยานพาหนะ	3.1 รถยนต์ของคณะลิเก	ลานจอดรถ ต้องแยกประเภทของกลุ่มผู้ใช้ให้ชัดเจน และมีตำแหน่งที่เหมาะสมกับการเชื่อมต่อการสัญจร
	3.2 รถยนต์ของครอบครัว	
	3.3 รถยนต์ของลูกค้า	
	3.4 รถยนต์นักท่องเที่ยว	

(ที่มา: การวิเคราะห์พื้นที่, 2548)

#### 4.7 สรุปแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนในอนาคต

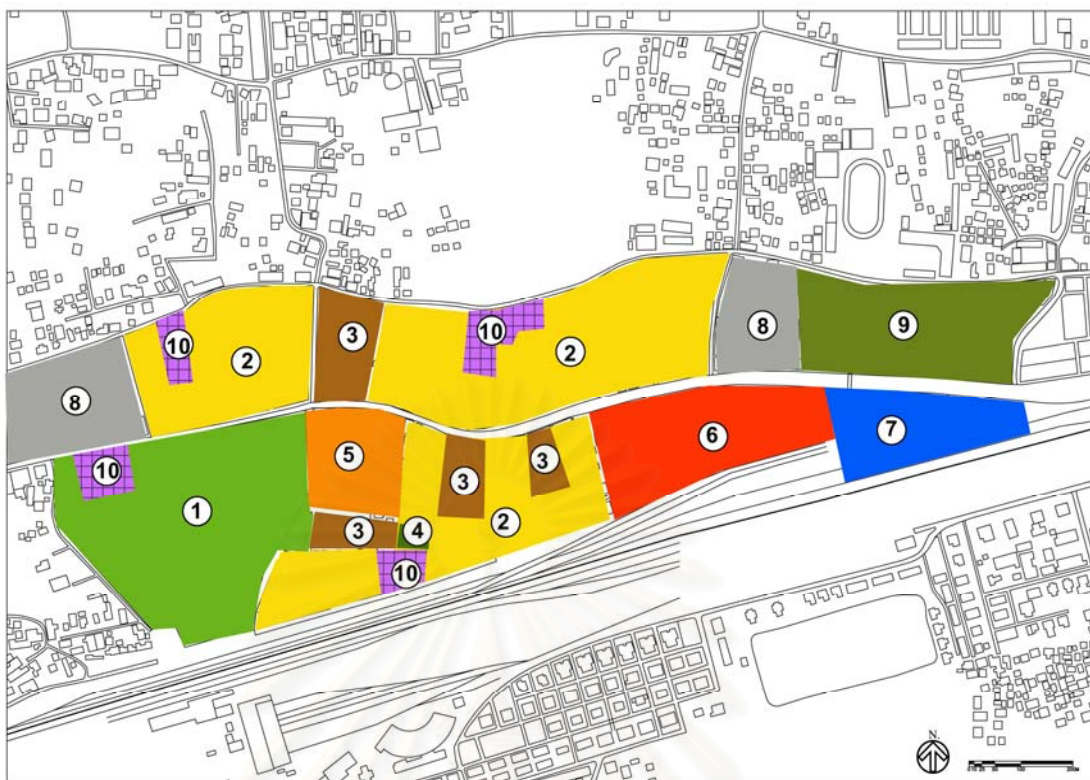
แนวทางในการวางแผนปรับปรุงชุมชนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงลิเกให้มีความยั่งยืน ตามศักยภาพที่ควรส่งเสริม และปัญหาที่ต้องแก้ไข

โดยในการกำหนดแนวความคิดในการออกแบบพัฒนาพื้นที่นั้นใช้การวิเคราะห์เพื่อการอนุรักษ์และควบคุมกับการพัฒนาพื้นที่ เพื่อให้พื้นที่ศึกษายังคงซึ่งเอกลักษณ์ของการแสดงลิเกและมีการพัฒนาเพื่อให้ชุมชนสามารถรองรับการเติบโตและการเข้ามาใช้งานของบุคคลจากภายนอก

พื้นที่ได้อย่างเต็มศักยภาพ โดยกำหนดการวิเคราะห์ผังพัฒนาพื้นที่ประกอบด้วย ผังกำหนดเขตการพัฒนาพื้นที่ (Zoning Plan) และผังแนวคิดการพัฒนาพื้นที่ (Conceptual Plan) โดยมีรายละเอียดดังนี้

- ผังกำหนดเขตการพัฒนาพื้นที่ (Zoning Plan) การกำหนดเขตพื้นที่การพัฒนาของพื้นที่ศึกษาได้แบ่งเป็นพื้นที่หลักๆ 10 พื้นที่ (ดูแผนที่ 4.7 ประกอบ) ได้แก่ พื้นที่สวนสาธารณะ พื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่อยู่อาศัยที่มีการบริการด้านลิเก พื้นที่สวนชุมชน พื้นที่ส่วนกลางสำหรับทำกิจกรรมของชุมชน (อเนกประสงค์) พื้นที่พาณิชยกรรม พื้นที่จอดรถ พื้นที่วัด พื้นที่สถานศึกษา และพื้นที่สถานีรถไฟ และได้กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยมีรายละเอียดดังนี้

- 1) พื้นที่สวนสาธารณะ กำหนดให้อยู่ในขอบเขตของสวนสาธารณะเดิมและขยายต่อเนื่องไปยังทิศตะวันตกเนื่องจากเป็นพื้นที่ว่างที่ติดกับสวน ทำให้มีพื้นที่การใช้งานที่มากขึ้นและสามารถรองรับการใช้งานของคนในพื้นที่ได้อย่างพอเพียง
- 2) พื้นที่อยู่อาศัย เป็นพื้นที่เดิมซึ่งมีกิจกรรมอยู่อาศัยเดิมอยู่แล้ว และกำหนดไม่ให้เกิดการขยายเข้ามาในเขตพื้นที่อยู่อาศัย
- 3) พื้นที่อยู่อาศัยที่มีการบริการด้านลิเก เสนอแนะให้มีการรวมกลุ่มกิจกรรมกันเพื่อการสะดวกในด้านการบริการ การเข้าถึงและการใช้งานในการพัฒนาอาชีพการแสดงลิเก
- 4) พื้นที่สวนชุมชน เสนอให้มีการพัฒนาพื้นที่ว่างภายในชุมชนให้เป็นสวนชุมชน
- 5) พื้นที่ส่วนกลางสำหรับทำกิจกรรมของชุมชน (วิกลิเก) เป็นพื้นที่เสนอแนะให้เป็นพื้นที่ว่างในการส่งเสริมกิจกรรมสาธารณะเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านการแสดงลิเก
- 6) พื้นที่พาณิชยกรรม ส่งเสริมพื้นที่การค้าเดิมให้มีความหลากหลาย โดยเป็นพื้นที่เชื่อมโยงระหว่างพื้นที่อยู่อาศัยและสถานีรถไฟ
- 7) พื้นที่สถานีรถไฟ เป็นพื้นที่ให้บริการด้านการสัญจรและอยู่บริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่ส่วนพาณิชยกรรม
- 8) พื้นที่วัด
- 9) พื้นที่สถานศึกษา
- 10) พื้นที่จอดรถ กำหนดให้พื้นที่ว่างในบริเวณต่างๆของพื้นที่ศึกษานำมาพัฒนาเป็นพื้นที่จอดรถ มีอยู่ 4 บริเวณด้วยกัน

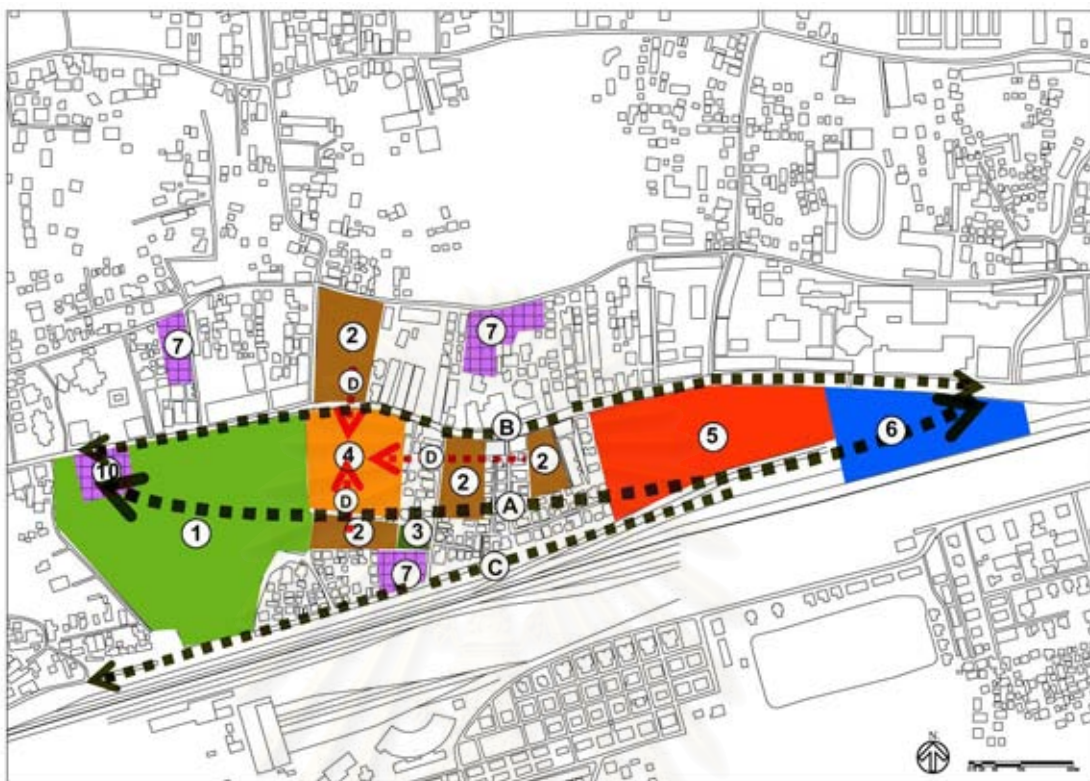


แผนที่ 4.7 ฝั่งกำหนดเขตการพัฒนาพื้นที่  
(ที่มา: การวิเคราะห์โครงการ, 2548)

• ฝั่งแนวคิดการพัฒนาพื้นที่ (Conceptual Plan) มีแนวความคิดหลักในการพัฒนาพื้นที่คือการกำหนดย่านการใช้ประโยชน์ที่ดินที่สอดคล้องกับกิจกรรมต่างๆ รวมถึงการเสนอแนะพื้นที่กิจกรรมเพิ่มเติมในส่วนที่ยังมีปัญหา เพื่อส่งเสริมการใช้งานของพื้นที่ให้เต็มศักยภาพ และส่งเสริมการรับรู้ถึงพื้นที่ที่มีศิลปวัฒนธรรมลึกลับอันทรงคุณค่า (Sense of place) ด้วยการออกแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว (ดูแผนที่ 4.8 ประกอบ) ได้แก่

- การพัฒนาพื้นที่ในการรวมกลุ่มของคณะละครเป็นคัมภีร์ เพื่อตอบสนองความต้องการด้านการเป็นศูนย์กลางกิจกรรม โดยแต่ละคัมภีร์จะรองรับคณะละครประมาณ 8-10 คณะ
- การพัฒนาพื้นที่จอดรถ โดยคำนึงถึงประเภทของผู้ใช้และประเภทของรถ เช่น ที่จอดรถของคณะละครสำหรับลูกค้าที่มาติดต่อประสานงาน ที่จอดรถสำหรับรถขนาดใหญ่สำหรับการขนถ่ายอุปกรณ์เพื่อการแสดง เป็นต้น
- การพัฒนาพื้นที่ส่วนกลางเพื่อส่งเสริมให้มีกิจกรรมที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงละคร ประกอบด้วย อาคารวิกิไลเก ลานแสดงกลางแจ้ง ศูนย์การเรียนรู้ด้านการแสดงละคร

โดยมีรายละเอียดของแนวคิด ดังต่อไปนี้



แผนที่ 4.8 สรุปผังแนวคิดการพัฒนาพื้นที่  
(ที่มา: การวิเคราะห์โครงการ, 2548)

- 1) พื้นที่สวนสาธารณะ พัฒนาให้เป็นสวนพักผ่อนของคนในชุมชนและจากภายนอกพื้นที่ โดยมีการเข้าถึงที่สะดวก จัดทำพื้นที่จอดรถ และสะพานเดินข้ามบริเวณด้านที่ติดกับชุมชนสุระวิชัยเพื่อให้สะดวกในการเข้าไปใช้งาน
- 2) พื้นที่อยู่อาศัยที่มีการบริการด้านลิเก มีการรวมกลุ่มของกิจกรรมเพื่อสามารถพัฒนาพื้นที่และการบริการที่เกี่ยวข้องกับอาชีพการแสดงลิเก
- 3) พื้นที่สวนชุมชน มีการใช้งานเพื่อส่งเสริมเป็นพื้นที่สำหรับพบปะปฏิสัมพันธ์ของละแวกบ้าน และพักผ่อนของคนในชุมชน
- 4) พื้นที่ส่วนกลางสำหรับทำกิจกรรมของชุมชน เป็นพื้นที่ส่งเสริมการแสดงลิเก เผยแพร่วัฒนธรรมพื้นถิ่นต่อบุคคลภายนอกพื้นที่ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านการแสดงลิเก และมีการเชื่อมต่อกับทุกส่วนของพื้นที่โดยสะดวก
- 5) พื้นที่พาณิชยกรรม เป็นพื้นที่การค้าหลักที่รองรับคนในพื้นที่และจากภายนอกพื้นที่
- 6) พื้นที่สถานีรถไฟ
- 7) พื้นที่จอดรถ เป็นพื้นที่จอดรถที่พัฒนาจากพื้นที่ว่างให้มีการใช้เป็นที่จอดรถและลดปริมาณการจราจรริมถนนสายหลัก

- (A) เส้นทางเดินหลักในชุมชน เป็นเส้นทางสำหรับเดินเท้าเป็นหลัก มีหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างที่จอดรถ สวนสาธารณะ ชุมชน พื้นที่อเนกประสงค์ สวนชุมชน พื้นที่พาณิชยกรรม และสถานีรถไฟ
- (B) เส้นทางเดินริมถนนสายหลักเป็นเส้นทางสำหรับทางจักรยานและเดินเท้าเป็นหลัก จะสามารถช่วยลดปัญหาความไม่ปลอดภัยในการเดินเท้าบริเวณริมถนนสายหลัก
- (C) เส้นทางเดินริมทางรถไฟ เป็นเส้นทางสำหรับทางจักรยานและเดินเท้าเป็นหลัก จะสามารถช่วยลดปัญหาความไม่ปลอดภัยในการเดินเท้าบริเวณริมถนนสายหลักได้ เป็นเส้นทางที่เห็นจากชุมชนอื่นโดยรอบพื้นที่ศึกษาได้เข้ามาใช้งานได้
- (D) เส้นทางเดินเชื่อมต่อพื้นที่กิจกรรมหลักในชุมชนพักอาศัยที่มีการแสดงศิลปะในพื้นที่ส่วนกลาง

โดยรายละเอียดของการวางผังและการออกแบบพื้นที่ชุมชนสุระวิชัยเพื่ออนุรักษ์ศิลปะการแสดงลิเก จะแสดงต่อไปในบทที่ 5

สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



## บทที่ 5

### แนวทางการอนุรักษ์พื้นที่และการออกแบบโครงการ

#### 5.1 ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์การออกแบบ

1. เพื่อรักษาไว้ซึ่งศิลปะการแสดงลิเกที่มีมาตรฐาน โดยการจัดเตรียมพื้นที่สำหรับการซ่อมและการแสดงที่ได้มาตรฐานสากล รวมถึงส่งเสริมให้มีศูนย์การเรียนรู้ด้านการแสดงลิเกระดับประเทศภายในเทศบาลเมืองนครราชสีมา
2. เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มอาชีพลิเกและผู้คนในชุมชนสุระวิชัยให้ดีขึ้น โดยการพัฒนาและปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการให้ได้มาตรฐาน และมีความน่าอยู่
3. เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและกระตุ้นเศรษฐกิจภายในชุมชน โดยการสร้างพื้นที่เพื่อรองรับการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการแสดงลิเก การเปิดการแสดงลิเกทั้งกลางแจ้งและภายในอาคาร รวมถึงการปรับปรุงชุมชนเพื่อรองรับการเยี่ยมชมชุมชนของนักท่องเที่ยว

#### 5.2 กรอบแนวคิดในการวางผังและออกแบบพื้นที่ชุมชน

การออกแบบปรับปรุงชุมชนสุระวิชัยเพื่อเน้นการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงลิเกและเน้นการอยู่อาศัยของกลุ่มคนในชุมชนสุระวิชัย ได้มีกรอบแนวคิดหลักด้านการวางผังและการออกแบบอยู่ 4 ประการ คือ 1) แนวความคิดด้านการวางผังระบบการใช้ที่ดิน 2) แนวความคิดการวางผังด้านระบบการสัญจร และ 3) แนวความคิดการวางผังด้านการเชื่อมต่อระบบพื้นที่เปิดโล่ง และ 4) แนวคิดด้านการออกแบบพื้นที่ให้มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

โดยการวิเคราะห์ด้านระบบการวางผังนั้น ต้องคำนึงถึงภาพรวมของเมืองและบริบทของที่ตั้งชุมชนให้มีความสอดคล้องกับเทศบาลเมืองนครราชสีมา ซึ่งรายละเอียดของระบบการวางผังที่สัมพันธ์กันและต่อเนื่องกันทั้งในระดับเมืองและชุมชน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

##### 5.2.1 แนวความคิดด้านการวางผังระบบการใช้ที่ดิน

ชุมชนสุระวิชัย มีบทบาทสำคัญในการรองรับการพักอาศัยของผู้คนที่ประกอบอาชีพการแสดงลิเกและประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการแสดงลิเก ดังนั้นบริบทเดิมของพื้นที่ในด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนสุระวิชัย ส่วนใหญ่จึงเป็นพื้นที่พักอาศัย รองลงมา คือพื้นที่พาณิชยกรรมประเภท สำนักงานลิเก ร้านเสริมสวย ร้านตัดชุดลิเก ร้านเช่าเครื่องดนตรี และร้านเขียนฉากลิเก

ซึ่งพบว่าการใช้ที่ดินดังกล่าว มีความสัมพันธ์กันภายในชุมชน และยังมีความสัมพันธ์กับผู้คนภายนอกชุมชน ได้แก่ สำนักงานลิเก ที่มีบทบาทสำคัญในการติดต่อสัมพันธ์กับลูกค้าที่มาว่าจ้าง เพื่อนำคณะลิเกไปแสดงในงานมหรสพสมโภช ดังนั้น จะพบว่า สำนักงานลิเก จะเกาะกลุ่มตามถนนมุขมนตรีซึ่งเป็นถนนสายหลักระดับเมือง และเกาะกลุ่มตามถนนสายรองที่เชื่อมต่อกับถนนมุขมนตรี ซึ่งลักษณะของการเกาะกลุ่มดังกล่าว ถือเป็นศักยภาพที่ควรส่งเสริมให้คงอยู่ และสมควรปรับปรุงให้เกิดความน่าอยู่มากขึ้น เนื่องจากสภาพปัจจุบัน ระบบสาธารณูปโภคไม่ได้มาตรฐาน และชุมชนมีความทรุดโทรมตามระยะเวลาของการใช้งาน

นอกจากการใช้ที่ดินที่สอดคล้องกับกิจกรรมเดิมแล้ว ยังมีกิจกรรมอื่นๆ ที่เสนอแนะในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ กิจกรรมที่ขาดแคลนและสมควรให้มีขึ้นภายในชุมชน คือ

1. วิถีลิเกและศูนย์การเรียนรู้ด้านการแสดงลิเกที่ได้มาตรฐาน โดยมีแนวความคิดมาจากการมีวิถีลิเกที่โด่งดังในอดีตซึ่งใช้สำหรับแสดงลิเกภายในอาคารและยังเป็นปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนให้เกิดรายได้ขึ้นภายในชุมชนและเทศบาลเมือง ปัจจุบันวิถีลิเกได้ลดบทบาทลงเนื่องจากการแสดงลิเกได้เน้นเฉพาะการรับจ้างแสดงนอกสถานที่ตามเทศกาลงานมหรสพสมโภช วิถีลิเกที่เคยมีในอดีตได้เกิดความทรุดโทรมตามกาลเวลาและขาดหน่วยงานที่เข้ามาดูแล จึงส่งผลให้ไม่มีวิถีลิเกในปัจจุบัน ทั้งในจังหวัดนครราชสีมา รวมถึงในภาคอีสานด้วย

ดังนั้นวิสัยทัศน์ในการออกแบบปรับปรุงชุมชนสุขะวิชัยเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์วิถีลิเก จึงได้เสนอแนะให้มีวิถีลิเกและศูนย์การเรียนรู้ด้านการแสดงลิเกระดับภาคขึ้นภายในพื้นที่ของชุมชน โดยอาศัยศักยภาพและความเป็นไปได้ด้านพื้นที่ว่างบริเวณสี่แยกริมถนนมุขมนตรี ซึ่งเป็นที่ดินในกรรมสิทธิ์ของวัด มาพัฒนาและปรับปรุงเป็นวิถีลิเกและศูนย์การเรียนรู้ด้านการแสดงลิเกที่ได้มาตรฐาน เพื่อส่งเสริมให้มีพื้นที่ที่ใช้ในการแสดงที่เป็นมาตรฐานสากล ประกอบกับการมีองค์ประกอบที่สนับสนุนให้ศิลปะการแสดงมีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา ได้แก่ พื้นที่สำหรับโชว์การแสดงทั้งแบบกลางแจ้งและภายในอาคาร พื้นที่สำหรับสอนการแสดงจากบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญระดับชาติ ห้องซ้อมการแสดงและห้องดนตรี ซึ่งพื้นที่กิจกรรมดังกล่าว จะเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทั้งระดับชุมชนและระดับเมือง ซึ่งคณะลิเกสามารถใช้ประโยชน์ได้ตลอดทั้งปี รวมถึงช่วงฤดูฝนที่ปัจจุบันคณะลิเกขาดรายได้ จะสามารถทำให้ชุมชนมีรายได้ขึ้นมาจากการเปิดการแสดงภายในวิถีลิเก และค้าขายสินค้าที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว รวมถึงพื้นที่ลานแสดงกลางแจ้ง จะเป็นพื้นที่ที่สร้างความเคลื่อนไหวให้ชุมชนได้ตลอดเวลา

2. สนามเด็กเล่น และศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ซึ่งปัจจุบันยังขาดแคลนและชุมชนมีความต้องการให้มีพื้นที่สำหรับพัฒนาศักยภาพของเด็กๆ ภายในชุมชน และเป็นพื้นที่ที่เด็กภายในชุมชนสามารถใช้งานได้โดยสะดวก

3. สวนหย่อม และสวนชุมชน ปัจจุบันยังคงขาดแคลน จึงเสนอแนะให้มีสวนสำหรับการนันทนาการของคนภายในชุมชนที่เน้นการใช้งานของคนภายในชุมชนเป็นหลัก ซึ่งรายละเอียดของแนวคิดและการออกแบบด้านการใช้ที่ดิน สามารถดูรายละเอียดประกอบได้ในภาพที่ 5.1 แผนที่ 5.1 และแผนที่ 5.2 ประกอบ

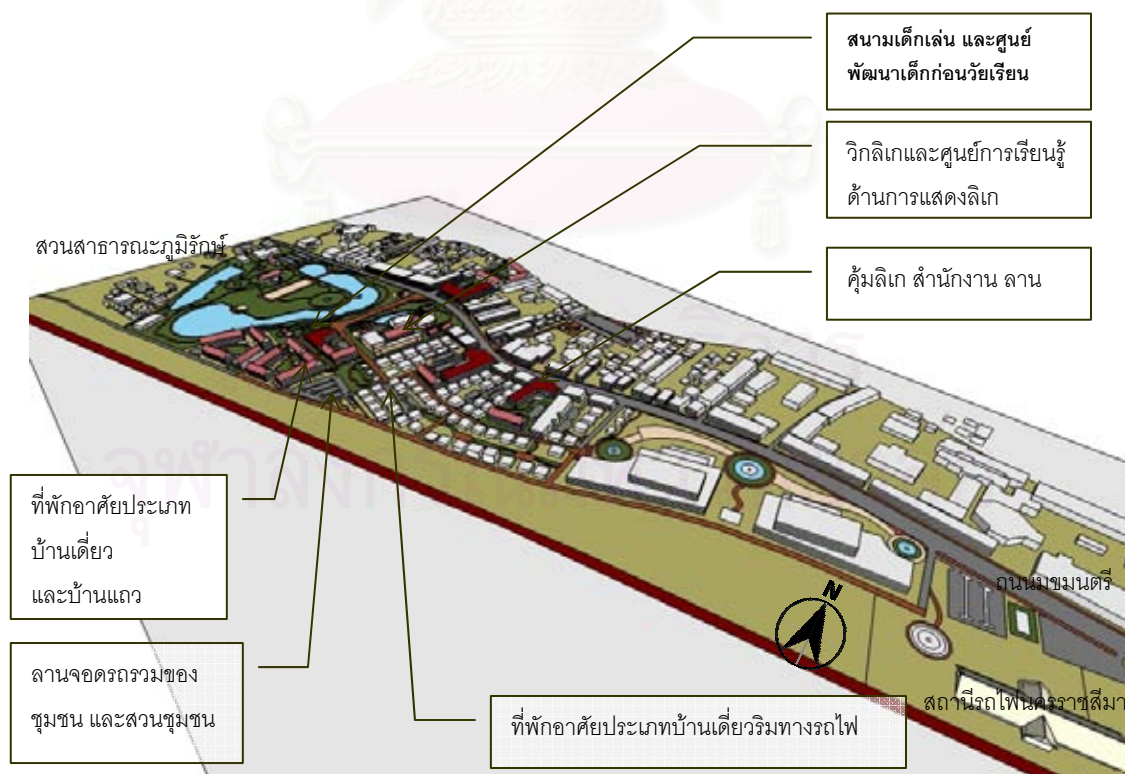
โดยระบบการจัดกลุ่มการใช้ที่ดินเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาจากการศึกษาครั้งนี้ ได้เสนอแนะให้มีความสัมพันธ์กับบริบทเดิมของพื้นที่ และแยกความเป็นพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัวให้เหมาะสมตำแหน่งตามที่ตั้งและการเข้าถึง (ดูภาพที่ 5.2 และภาพที่ 5.3 ประกอบ) ประกอบด้วย

1. พื้นที่ที่มีความเป็นสาธารณะ หมายถึง พื้นที่ที่ต้องรองรับการใช้งานรวมของคนทั่วไป ทั้งคนในชุมชนและนอกชุมชน มีความสะดวกในการเข้าถึงและมองเห็น โดยทั่วไปจะเป็นพื้นที่ภายนอกอาคาร ได้แก่
  - ถนนเพื่อการสัญจร
  - สนามเด็กเล่น และสวนชุมชน
2. พื้นที่กึ่งสาธารณะ หมายถึง พื้นที่ที่ต้องรองรับการใช้งานทั้งคนในชุมชนและนอกชุมชน แต่คนในชุมชนจะมีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของมากกว่าคนนอกชุมชน โดยจะสนับสนุนให้เกาะกลุ่มตามถนนสายหลักและถนนสายรอง เพื่อเหตุผลด้านการเข้าถึงที่สะดวกรวดเร็ว และเป็นผลดีต่อการติดต่อประสานงานระหว่างคนในชุมชนและคนนอกชุมชน ได้แก่
  - ลานซุ้มการแสดงลิเกกลางแจ้งของคุ้มลิเก
  - ลานแสดงลิเกกลางแจ้ง
  - ลานจอยตรกรวมของชุมชน
  - ลานค้าขายของชุมชน
3. พื้นที่กึ่งส่วนตัว หมายถึง พื้นที่ที่รองรับการใช้งานของเจ้าของพื้นที่มากกว่าคนนอกพื้นที่ แต่มีความจำเป็นต้องรองรับการใช้งานของคนนอกชุมชนเป็นครั้งคราว ได้แก่
  - สำนักงานของคณะลิเก ที่ต้องติดต่อประสานงานกับลูกค้า และภายในสำนักงานต้องมีพื้นที่สำหรับรองรับการแสดงลิเกตัวอย่าง เพื่อประกอบการพิจารณาเพื่อตัดสินใจว่าจ้างต่อไป
  - วิกลิเกและศูนย์การเรียนรู้ด้านการแสดงลิเก ที่ต้องรองรับการมาเยี่ยมชมการแสดงของนักท่องเที่ยว ทั้งด้านการชมการแสดง การศึกษาข้อมูลจากห้องแสดงนิทรรศการ การซื้อของที่ระลึก เป็นต้น โดยผู้ใช้ที่เข้ามาใช้พื้นที่ดังกล่าว จะต้องมาจากความสนใจด้านศิลปะการแสดงลิเกอย่างแท้จริง

- ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน รองรับเด็กภายในชุมชนเป็นหลัก และมีศักยภาพในการรองรับเด็กภายนอกชุมชนได้ในขณะเดียวกัน
4. พื้นที่ส่วนตัว หมายถึง พื้นที่รองรับการใช้งานของคนในพื้นที่และเจ้าของพื้นที่ โดยเฉพาะและต้องการความเป็นส่วนตัวสูง โดยจะสนับสนุนให้เกาะกลุ่มตามถนนสายย่อย โดยเฉพาะถนนริมทางรถไฟที่เชื่อมต่อกับถนนสายรองภายในชุมชนได้แก่
- บ้านพักอาศัย
  - สวนหย่อมในละแวกบ้าน

ทั้งนี้ การที่จะทำให้แนวคิดในการปรับปรุงพื้นที่พักอาศัยได้มาตรฐานด้านสาธารณสุขปลอดภัย และสามารถใช้พื้นที่ได้อย่างเต็มศักยภาพ การศึกษารั้วนี้ จึงได้เสนอแนะแนวทางในการพัฒนาโดยอาศัยแนวคิดการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่มาเป็นเครื่องมือสำคัญในการนำไปปฏิบัติจริง โดยรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ สามารถดูได้จากภาคผนวก ค

โดยการใช้ที่ดินดังกล่าว ยังได้พิจารณาจากความเป็นไปได้ของการออกแบบด้วย ซึ่งรายละเอียดของกลุ่มกิจกรรมและการออกแบบต่างๆ สามารถดูได้จาก แผนที่ 5.1 ถึงแผนที่ 5.8 และ ภาพที่ 5.1 ถึงภาพที่ 5.3 ประกอบ



ภาพที่ 5.1 ภาพรวมการออกแบบปรับปรุงชุมชนสุระวิชัย





แผนที่ 5.1 ผังเสนอแนะการออกแบบปรับปรุงชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องเพื่ออนุรักษ์ศิลปะการแสดงลิเก

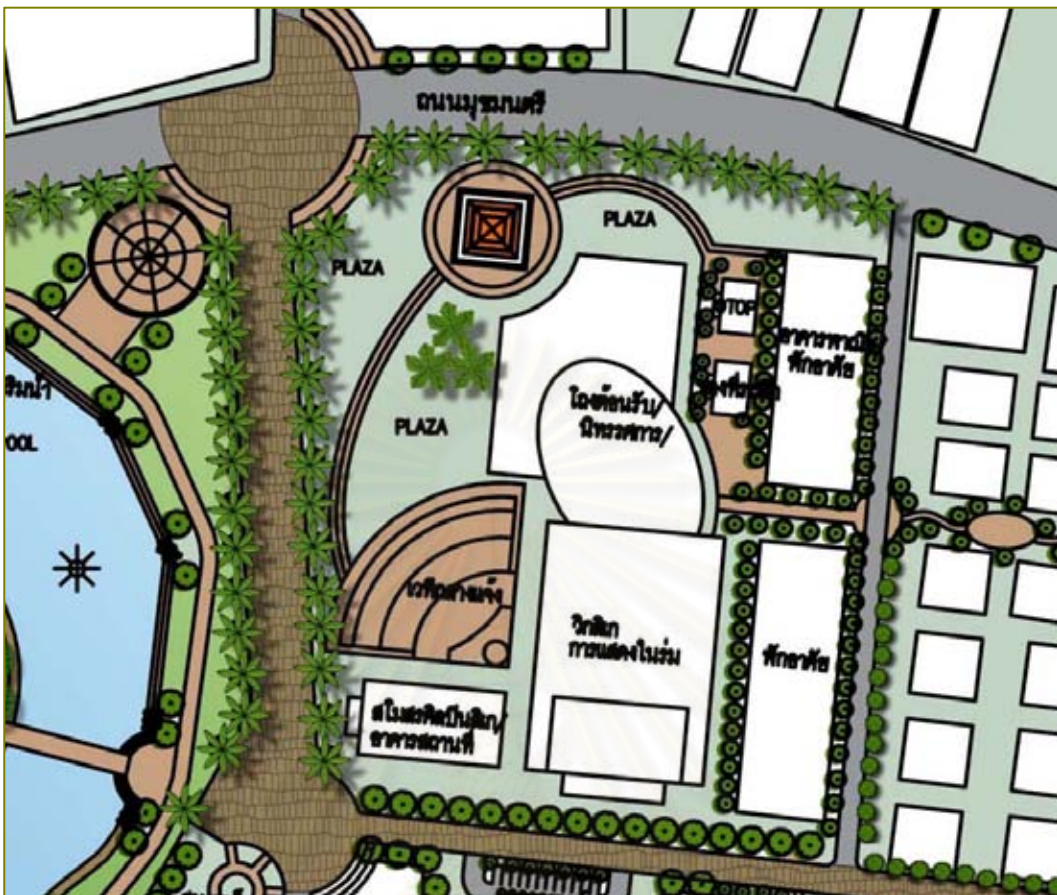
การอนุรักษ์ชุมชนลิเก กรณีศึกษาชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องจังหวัดนครราชสีมา



### ตำแหน่งของการจัดกลุ่มกิจกรรมตามผังแนวคิดด้านการใช้ที่ดิน



	<p>แผนที่ 5.2 ตำแหน่งและรายละเอียดของการปรับปรุงกลุ่มกิจกรรมและการใช้ที่ดิน</p>	
<p>การอนุรักษ์ชุมชนลิเก กรณีศึกษาชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องจังหวัดนครราชสีมา</p>		



วิกลิเกและศูนย์การเรียนรู้ด้านการแสดงลิเก ประกอบด้วย

1. ประโยชน์ใช้สอยในอาคาร ได้แก่
  - โถงต้อนรับ ประชาสัมพันธ์ ประวัติลิเก ห้องแสดงนิทรรศการ
  - โรงละครแสดงลิเก (วิกลิเก) ที่มีมาตรฐานรองรับการแสดงลิเกโดยเฉพาะ เพื่อใช้ประโยชน์ทั้งการซ้อมและการแสดงจริงของคณะลิเก รวมถึงสามารถใช้เป็นสถานที่จัดแสดงงานศิลปะวัฒนธรรมระดับจังหวัด
  - ห้องเรียนการแสดง ห้องซ้อมดนตรีปี่พาทย์
  - สโมสรลีลิตีพินนิเก
2. ประโยชน์ใช้สอยภายนอกอาคาร ได้แก่ ลานแสดงลิเกกลางแจ้ง ลานอเนกประสงค์



แผนที่ 5.3 รายละเอียดกลุ่มกิจกรรมวิกลิเกและศูนย์การเรียนรู้ด้านการแสดงลิเก



การอนุรักษ์ชุมชนลิเก กรณีศึกษาชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องจังหวัดนครราชสีมา



คุ่มลิเก สนับสนุนให้เกาะกลุ่มตามตำแหน่งเดิม โดย 1 คุ่ม รองรับคณะลิเกประมาณ 8-10 คณะ โดยมีพื้นที่ใช้สอย ประกอบด้วย

1. อาคารสำนักงาน ลานซุ้มลิเกกลางแจ้งและในร่ม
2. ลานจอดรถ และพื้นที่ขนถ่ายอุปกรณ์การแสดงลิเก
3. ส่วนพักอาศัยของนักแสดง



แผนที่ 5.4 รายละเอียดกลุ่มกิจกรรมคุ่มลิเก



การอนุรักษ์ชุมชนลิเก การศึกษาชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องจังหวัดนครราชสีมา





**พื้นที่พักอาศัย  
ประเภทบ้านเดี่ยว**  
ออกแบบปรับปรุง  
พื้นที่ให้มีเอกลักษณ์  
เฉพาะตัว คือ มี  
สวนหย่อมและ  
ทางเดินหลังบ้านเพื่อ  
การนันทนาการ



**พื้นที่พักอาศัย  
ประเภทบ้านเดี่ยว**  
มีการออกแบบปรับปรุงพื้นที่ให้มี  
เอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ มีลาน  
จอดรถและสวนหย่อมหลังบ้าน  
เพื่อรองรับการใช้งานของเจ้าของ  
บ้านโดยเฉพาะ และมีการเข้าถึงที่  
สะดวกมากขึ้น



**พื้นที่พักอาศัย  
ประเภทบ้านเดี่ยว**  
มีการออกแบบ  
ปรับปรุงพื้นที่ให้มี  
เอกลักษณ์  
เฉพาะตัว คือ มี  
สวนหย่อมหลังบ้าน  
และมีทางเดินเชื่อม  
ต่อไปยังลานจอดรถ  
รวมและสวนชุมชน



แผนที่ 5.5 รายละเอียดกลุ่มกิจกรรมการพักอาศัยประเภทบ้านเดี่ยว



การอนุรักษ์ชุมชนลือเก กรณีสึกษาชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องจังหวัดนครราชสีมา



#### พื้นที่พักอาศัย ประเภทบ้านเดี่ยว และบ้านแถว

จากพื้นที่เดิม เป็นพื้นที่พักอาศัยที่ค่อนข้างแออัดและระบบสาธารณูปโภคไม่ได้มาตรฐาน การเข้าถึงไม่สะดวกและมีปัญหาน้ำท่วมขังบ่อยครั้ง เสนอแนะให้ยังคงเป็นที่พักอาศัยเช่นเดิม แต่ปรับปรุงระบบถนน การเข้าถึง การระบายน้ำให้ได้มาตรฐาน มีที่จอดรถเพียงพอกับความต้องการ โดยการปรับปรุงดังกล่าว ต้องอาศัยเครื่องมือในการดำเนินการ คือ การจัดรูปที่ดิน (Land Readjustment) เพื่อการใช้งานที่ดินได้ทุกแปลง และสามารถรองรับการพักอาศัยได้เพิ่มมากขึ้นในอนาคต เหมาะสมกับการเป็นที่ดินในพื้นที่เทศบาลที่มีศักยภาพในการพัฒนาสูงมาก



แผนที่ 5.6 รายละเอียดกลุ่มกิจกรรมการพักอาศัยประเภทบ้านเดี่ยวและบ้านแถว



การอนุรักษ์ชุมชนชนลีเก กรณศึกษาชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องจังหวัดนครราชสีมา



พื้นที่เปิดโล่งสำหรับชุมชน กำหนดตำแหน่งโดยพิจารณาจากที่ว่างภายในชุมชนที่สามารถเชื่อมต่อกับถนนและทางเดินภายในชุมชนได้สะดวก ได้แก่ สวนชุมชนเพื่อการนันทนาการ ชุมชายของและนั่งพักผ่อน รวมถึงอาคารศูนย์ชุมชนที่รองรับกิจกรรมของชุมชน เช่น การเป็นที่ประชุม ที่ตั้งสหกรณ์ ห้องสมุดประชาชน ลานค้าขาย เป็นต้น



แผนที่ 5.7 รายละเอียดกลุ่มกิจกรรมนันทนาการศูนย์กลางชุมชน



การอนุรักษ์ชุมชนลิกะ การศึกษาชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องจังหวัดนครราชสีมา



พื้นที่เปิดโล่งสำหรับรองรับการนันทนาการของเด็กภายในชุมชน ได้แก่ สนามเด็กเล่น ศูนย์การเรียนรู้ของเด็กก่อนวัยเรียน ซึ่งเชื่อมต่อกับพื้นที่เปิดโล่งบริเวณสวนภูมิวิรัช เน้นการใช้งานของคนภายในชุมชน และในขณะเดียวกัน สามารถรองรับการใช้งานของเด็กภายนอกชุมชนที่ต้องการมาใช้สนามเด็กเล่นได้ เนื่องจากสามารถเข้าถึงได้จากถนนชุมชนตรี

โดยพื้นที่สำหรับการพัฒนาดังกล่าว ได้เลือกที่ตั้งในตำแหน่งที่เป็นที่ว่างภายในชุมชนและเป็นพื้นที่ที่เด็กภายในชุมชนใช้ประโยชน์ด้านการนันทนาการอยู่เดิม



แผนที่ 5.8 รายละเอียดกลุ่มกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน



การอนุรักษ์ชุมชนลิก การศึกษาชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องจังหวัดนครราชสีมา



### ผังรูปตัดโครงการ



พื้นที่ส่วนตัว    พื้นที่กึ่งส่วนตัว    พื้นที่ส่วนตัว    พื้นที่กึ่งส่วนตัว    พื้นที่กึ่งสาธารณะ    พื้นที่กึ่งส่วนตัว    พื้นที่สาธารณะ

**รูปตัด 3 แสดงการแบ่งพื้นที่ของการใช้ที่ดินบริเวณคุ่มลิเกและบ้านพักอาศัย**



พื้นที่กึ่งส่วนตัว    พื้นที่กึ่งสาธารณะ    พื้นที่กึ่งส่วนตัว    พื้นที่สาธารณะ

**รูปตัดขยาย แสดงความสัมพันธ์ของกิจกรรม**



ภาพที่ 5.3 รูปตัดแสดงความสัมพันธ์ของระบบการใช้ที่ดินบริเวณคุ่มลิเก



การอนุรักษ์ชุมชนลิเก กรณีศึกษาชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องจังหวัดนครราชสีมา

## 5.2.2 แนวความคิดด้านการวางผังระบบการสัญจร

แนวความคิดของการวางระบบด้านการสัญจร ได้อาศัยข้อมูลการวิเคราะห์จาก 2 แหล่ง คือ ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่จริงและข้อมูลจากการศึกษามาตรฐานด้านระบบการคมนาคมในวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อสรุปที่เหมาะสมมาสู่กระบวนการการออกแบบ

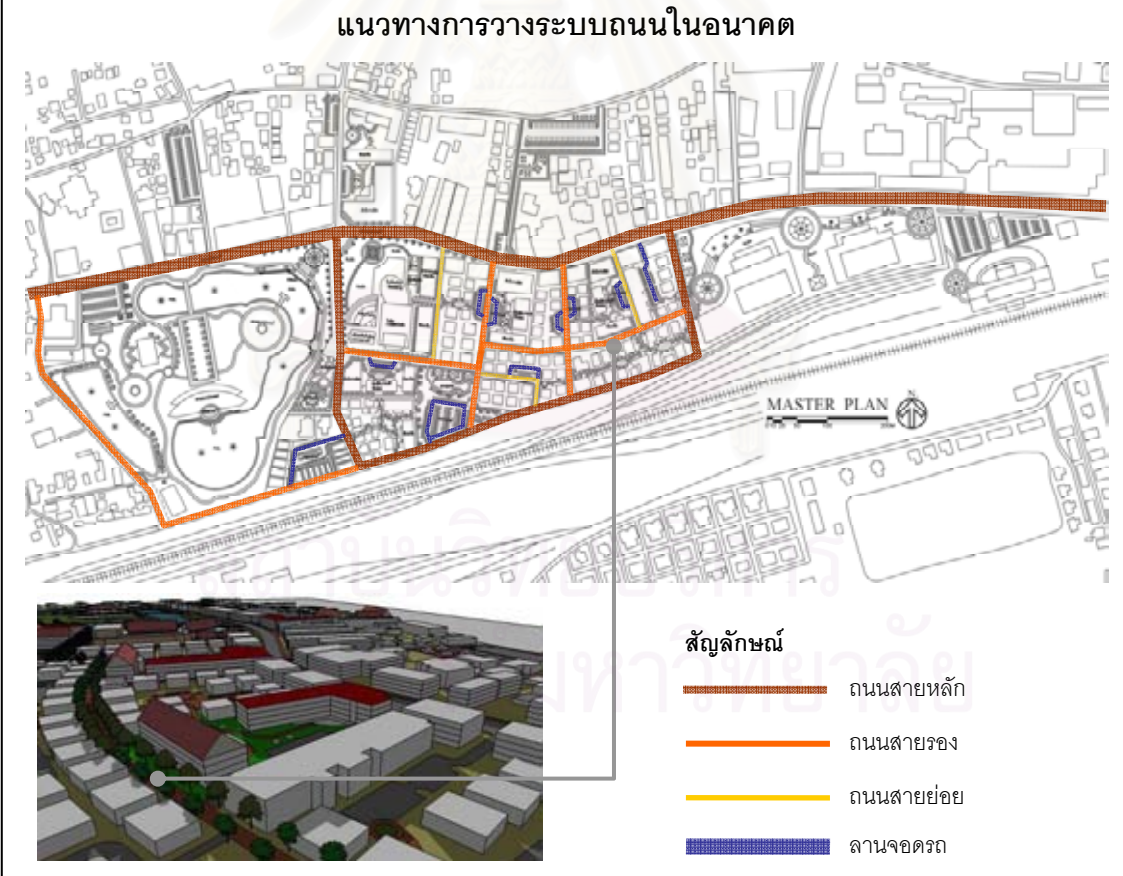
ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ พบว่าภายในชุมชนสระวิชัยมีปัญหาด้านเส้นทางสัญจรภายในชุมชนที่ค่อนข้างแออัด และที่ดินบางแปลงขาดการใช้งาน จนเกิดการรกร้างว่างเปล่า เนื่องจากไม่สามารถเข้าถึงได้ ดังนั้นการวางผังด้านการสัญจร จึงจำเป็นต้องเพิ่มพื้นที่สัญจรโดยการเสนอแนะให้มีการตัดถนนใหม่ซึ่งเชื่อมต่อกับถนนเดิมให้มีความต่อเนื่องทั่วพื้นที่ และส่งเสริมให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ที่รกร้างว่างเปล่า ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของทางเทศบาลที่สนับสนุนให้พื้นที่ในเขตเทศบาลมีการใช้ประโยชน์ที่ดินสูงสุดและเต็มศักยภาพ อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มมูลค่าของที่ดินและเพิ่มความปลอดภัยภายในพื้นที่ และสามารถรองรับการใช้งานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ (ดูแผนที่ 5.9 และภาพที่ 5.4 ถึงภาพที่ 5.8 ประกอบ)

## 5.2.3 แนวคิดด้านการเชื่อมต่อระบบพื้นที่เปิดโล่ง

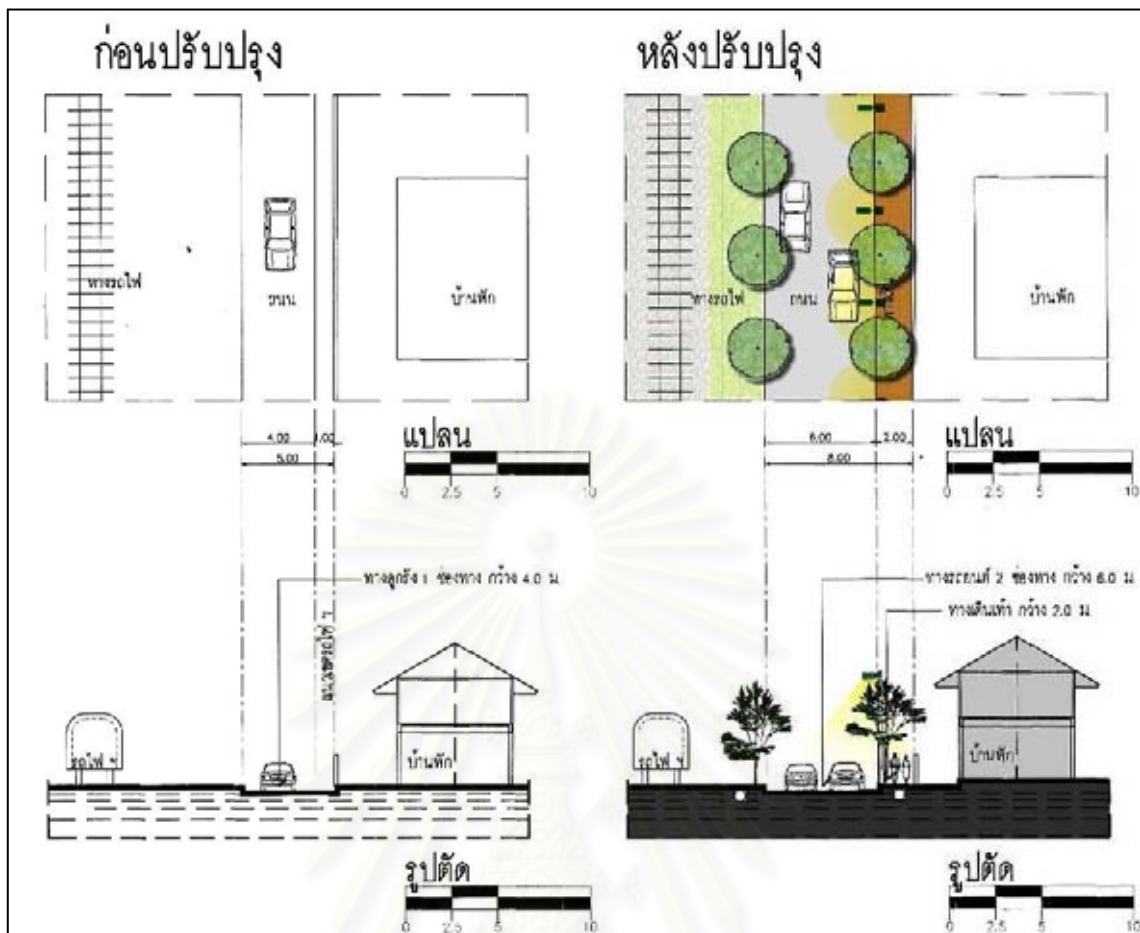
แนวความคิดด้านการเชื่อมต่อพื้นที่เปิดโล่งภายในชุมชนจากการเสนอแนะด้านการออกแบบในครั้งนี้ ได้มีกระบวนการในการวางผังระบบพื้นที่เปิดโล่ง โดยอาศัยข้อมูลด้านกิจกรรมภายในชุมชน และบริบทรอบข้างของชุมชน ซึ่งได้ข้อสรุปว่า รูปแบบของพื้นที่เปิดโล่ง ควรตอบสนองความต้องการและพฤติกรรมของผู้ใช้พื้นที่ทุกประเภท โดยพื้นที่เปิดโล่งแต่ละจุด ควรจะมีความต่อเนื่องจากการเชื่อมโยงด้วยเส้นทางสัญจรทั้งทางรถยนต์และทางเท้า

นอกจากการคำนึงถึงความต่อเนื่องภายในชุมชนแล้ว ยังต้องคำนึงถึงความต่อเนื่องกับภายนอกชุมชนด้วย คือสวนสาธารณะภูมิรักษ์และพื้นที่เปิดโล่งด้านหน้าสถานีรถไฟ โดยรูปแบบของทางเดินเท้าหลักภายในชุมชน จะเป็นเส้นทางที่สามารถกระจายการเข้าถึงพื้นที่กิจกรรมในการใช้ที่ดินต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่อง (ดูแผนที่ 5.10 ประกอบ) โดยพื้นที่เปิดโล่งในการออกแบบครั้งนี้ สามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ

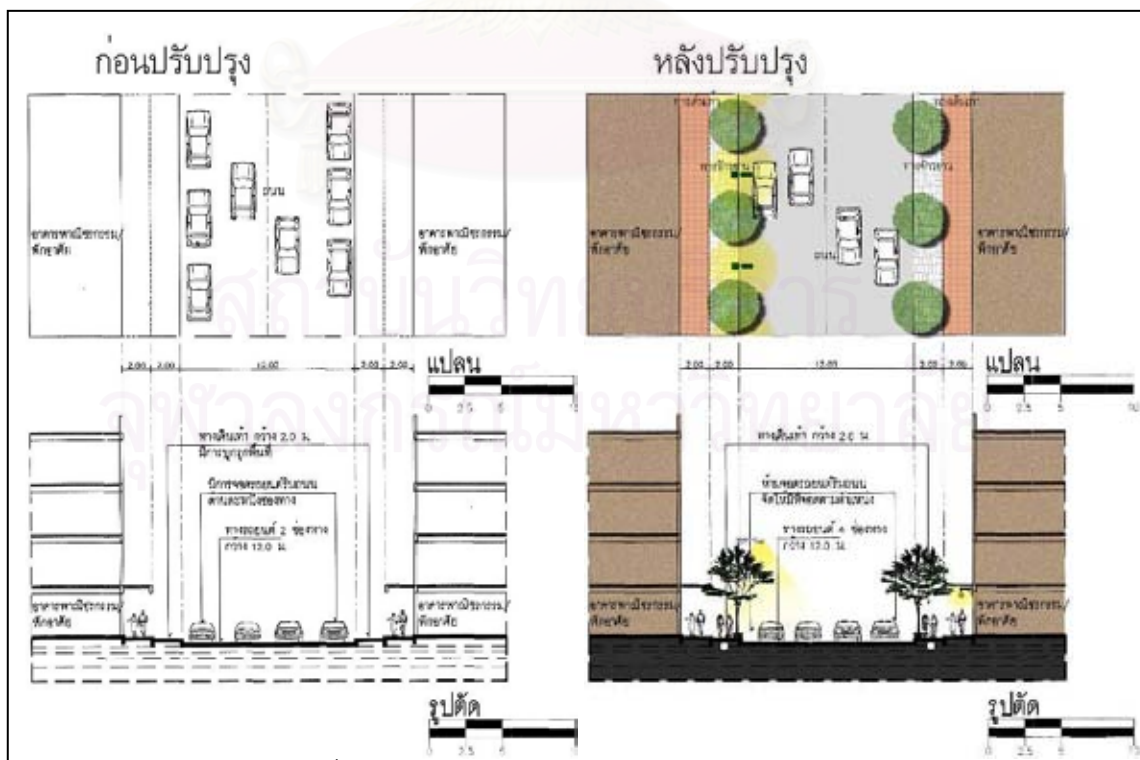
1. พื้นที่เปิดโล่งสำหรับการสัญจร ได้แก่ การสัญจรของรถยนต์และคนเดิน
2. พื้นที่เปิดโล่งเพื่อการนันทนาการ ได้แก่ สวนหย่อม สวนชุมชน สนามเด็กเล่น ลานซ้อมการแสดงลิเกกลางแจ้ง (ดูภาพที่ 5.10 ประกอบ)
3. พื้นที่เปิดโล่งของลานจอดรถ ซึ่งเสนอแนะให้กระจายตัวอย่างทั่วถึง เพื่อรองรับการจอดรถทั้งจากการพักอาศัย การขนถ่ายอุปกรณ์ของคณะลิเก การเดินทางของคณะลิเก รวมถึงการจอดรถของลูกค้าที่มาติดต่อว่าจ้างคณะลิเกและนักท่องเที่ยวที่มายุ่งชุมชนชุมชน



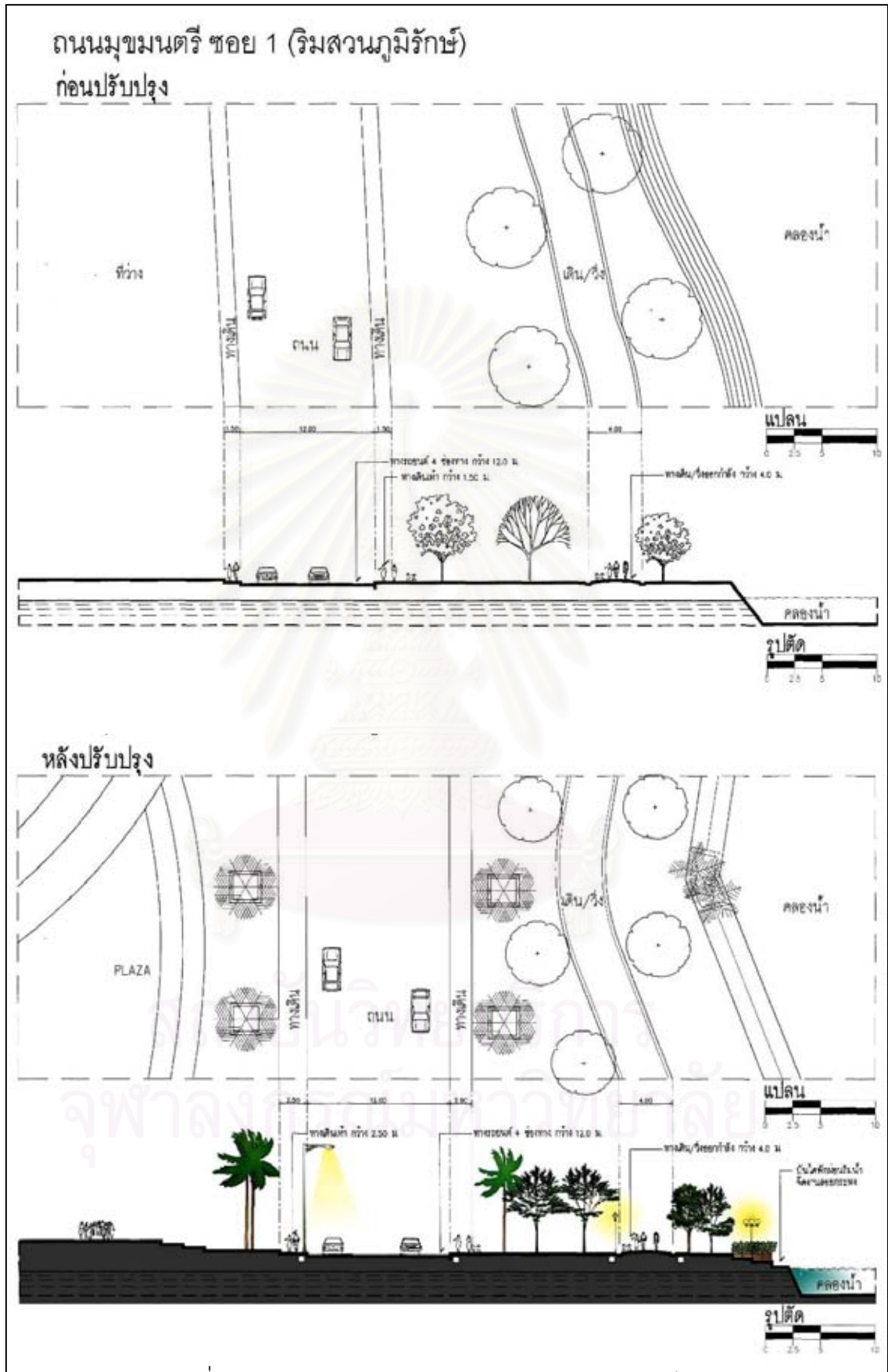




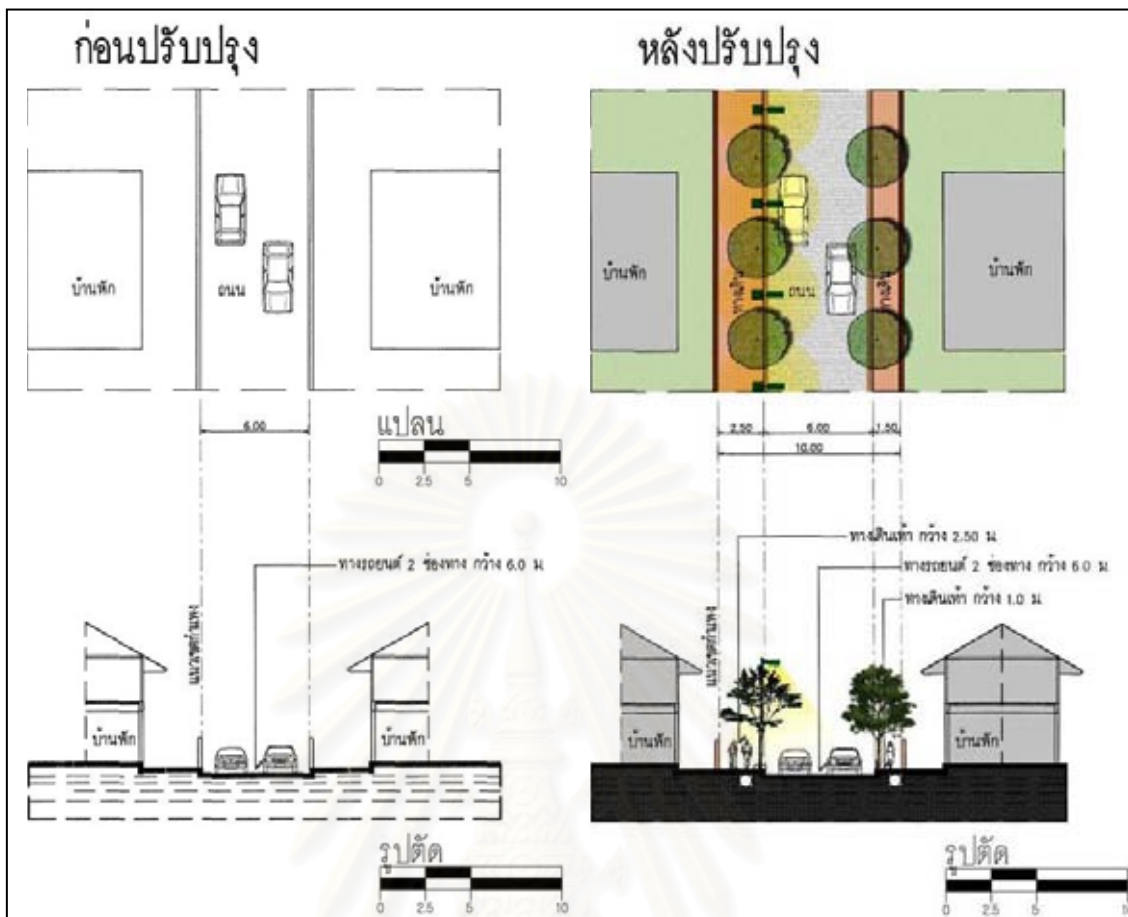
ภาพที่ 5.4 ภาพตัดก่อนและหลังการปรับปรุงถนนริมทางรถไฟ



ภาพที่ 5.5 ภาพตัดก่อนและหลังการปรับปรุงถนนชุมชนตรี



ภาพที่ 5.6 ภาพตัดก่อนและหลังการปรับปรุงถนนชุมชนตรี ซอย 1



ภาพที่ 5.7 ภาพตัดก่อนและหลังการปรับปรุงถนนทั่วไปภายในชุมชน



ภาพที่ 5.8 ทัศนียภาพทางเดินหลักในชุมชน

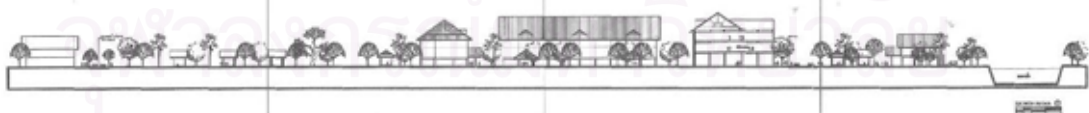
ผังแสดงแนวคิดในการเชื่อมต่อพื้นที่เปิดโล่งด้วยเส้นทางสัญจร





การวางผังระบบการเชื่อมต่อพื้นที่เปิดโล่งในอนาคต



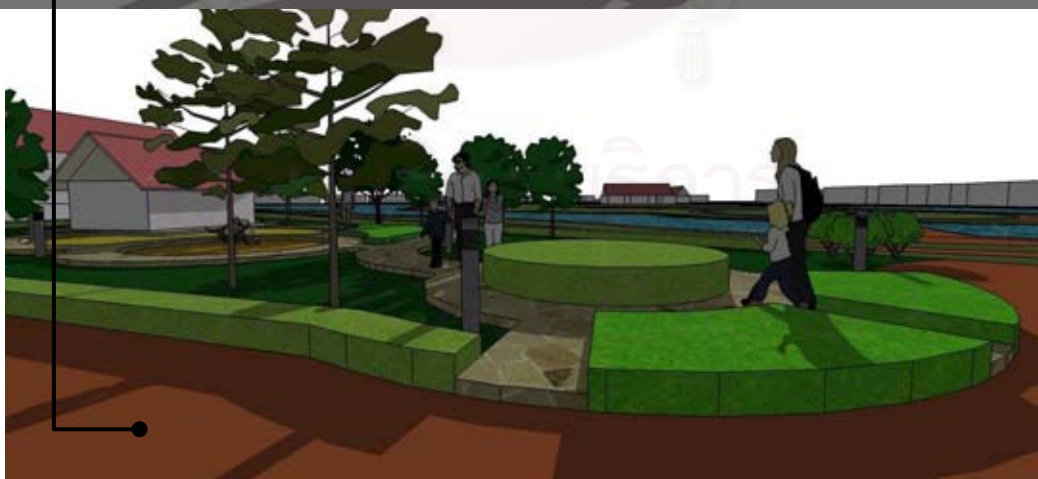
- สวนหย่อมบริเวณลานจอดรถ
- สวนชุมชน
- ลานจอดรถและสวนหย่อมบริเวณคู่มลิเก
- สนามเด็กเล่น
- สวนภูมิรักษ์



รูปตัด แสดงความต่อเนื่องของพื้นที่เปิดโล่งบริเวณสวนชุมชนและสนามเด็กเล่น

	<p>แผนที่ 5.10 การเชื่อมต่อพื้นที่เปิดโล่ง</p>	
<p>การอนุรักษ์ชุมชนลิก กรณีศึกษาชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องจังหวัดนครราชสีมา</p>		

### การวางผังระบบการเชื่อมต่อพื้นที่เปิดโล่งในอาคาร

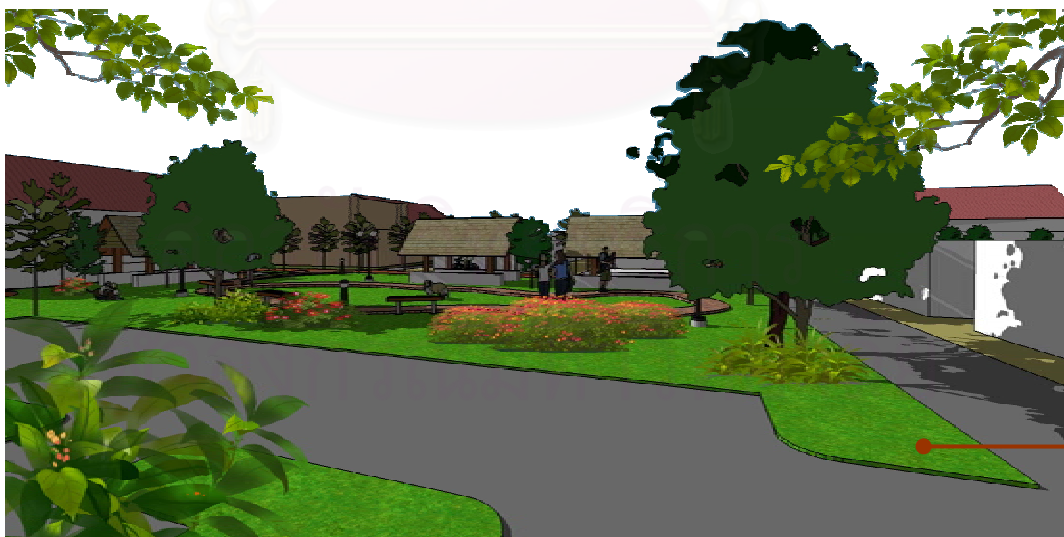
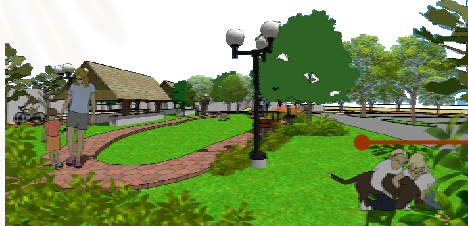


ภาพที่ 5.9 ทักษะภาพบริเวณสนามเด็กเล่นและศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน



การอนุรักษ์ชุมชนชนลิก กรณีศึกษาชุมชนสระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องจังหวัดนครราชสีมา

### การวางผังระบบการเชื่อมต่อพื้นที่เปิดโล่งในอาคาร



ภาพที่ 5.10 ทศนียภาพบริเวณสวนชุมชน



การอนุรักษ์ชุมชนลิก กรณีศึกษาชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องจังหวัดนครราชสีมา

## 5.2.4 แนวความคิดด้านการออกแบบพื้นที่ให้มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

การส่งเสริมพื้นที่ให้เกิดความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ได้อาศัยแนวทางจากการสำรวจพื้นที่จริง ซึ่งพบว่าเอกลักษณ์ของชุมชนสุระวิชัย คือ การรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งหมายถึง การรวมกลุ่มเพื่อซื้อการแสดงลิเก ซ้อมดนตรี เตรียมชุดสำหรับการแสดง และการพบปะสังสรรค์ โดยกิจกรรมต่างๆ ดังกล่าว ทำให้เกิดพื้นที่ในการรวมกลุ่ม ดังนั้น การออกแบบที่คำนึงถึงบริบทของพื้นที่ จึงเป็นสิ่งต้องนำมาพิจารณา

ดังนั้นการออกแบบปรับปรุงชุมชนสุระวิชัยในครั้งนี้ จึงได้อาศัยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ร่วมกับข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง จนกระทั่งนำมาสู่การออกแบบพื้นที่สำหรับรองรับกิจกรรมซึ่งเน้นความเป็นชุมชนลิเก โดยเสนอแนะให้มีความต่อเนื่องของกิจกรรมที่เชื่อมโยงด้วยทางเดินเท้าภายในชุมชน เพื่อเน้นการใช้งานของคนภายในชุมชน โดยพื้นที่ที่มีการออกแบบให้เกิดความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชุมชนลิเก ได้แก่

1. ศูนย์กลางหลักของชุมชน คือ วิถีลิเกและศูนย์การเรียนรู้ด้านการแสดงลิเก ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักในการส่งเสริมการแสดงลิเกให้ได้มาตรฐานและเป็นพื้นที่ที่สามารถรองรับการใช้งานของผู้คนในปริมาณมาก ดังนั้นพื้นที่กิจกรรมภายในบริเวณวิถีลิเก จึงได้เสนอแนะให้มีพื้นที่ที่สามารถรองรับกิจกรรมได้อย่างหลากหลาย และเสนอแนะให้มีลานแสดงกลางแจ้งเพื่อตอบสนองพฤติกรรมการรวมกลุ่มเพื่อการบันเทิง โดยมีจุดหมายเพื่อเพิ่มการรับรู้ให้แก่บุคคลทั่วไปและเป็นจุดนัดหมายที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ ส่วนของวิถีลิเก ได้ประมาณการพื้นที่ที่จะสามารถรองรับนักท่องเที่ยวและผู้สนใจให้ได้มาศึกษาศิลปะการแสดงลิเกที่มีคุณค่าให้ยั่งยืนต่อไป (ดูภาพที่ 5.11 ประกอบ)
2. ศูนย์กลางรองของชุมชน คือ คุ่มลิเก เป็นจุดรวมกิจกรรมของคณะลิเก นักแสดง และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการแสดงลิเก โดยมีแนวความคิดในการออกแบบพื้นที่และอาคารให้มีความเป็นสถาปัตยกรรมและพื้นที่ว่างที่มีความเป็นพื้นที่ถิ่นอีสาน ซึ่งประกอบด้วย ลานซุ้มลิเก อาคารสำนักงานและห้องซ้อมดนตรี ห้องซุ้มการรำ ลานจอดรถ ตลอดจนจุดเปลี่ยนถ่ายอุปกรณ์ในการแสดง โดยพื้นที่คุ่มลิเกจะเป็นเสมือนตัวแทนของชุมชนในการประชาสัมพันธ์ศิลปะการแสดงลิเกที่มีคุณค่า เนื่องจากพื้นที่คุ่มลิเกจะต้องรองรับการมาเยือนของลูกค้าที่เข้ามาติดต่อกว่าจ้าง ซึ่งก่อนว่าจ้างลูกค้าจะสามารถชมการแสดงตัวอย่างจากนักแสดงในลานซุ้มของแต่ละคุ่มได้อย่างสะดวกรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ (ดูภาพที่ 5.12 ประกอบ)

ดังนั้นการออกแบบจึงต้องมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความ เป็นพื้นที่ถิ่นของเมืองนครราชสีมาได้เป็นอย่างดี

ตำแหน่งของวิกิไลเก



ภาพที่ 5.11 ทศนียภาพบริเวณวิกิไลเกและลานแสดงกลางแจ้ง



การอนุรักษ์ชุมชนลิกะ กรณีสึกษาชุมชนสระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องจังหวัดนครราชสีมา



ตำแหน่งของตัวอย่างคุ่มลิเก



คุ่มลิเก เสนอแนะให้มีแนวทางการออกแบบ (Design guideline) โดยเน้นความเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอีสาน มีลานกลางแจ้งและได้ฤกษ์อาคารโถงเพื่อรองรับกิจกรรมอเนกประสงค์ เช่น การช้อปปิ้ง การช้อปปิ้งดนตรี การเตรียมอุปกรณ์สำหรับงานแสดง เป็นต้น



ภาพที่ 5.12 ทศนียภาพบริเวณคุ่มลิเกและลานช้อปปิ้ง



การอนุรักษ์ชุมชนลิเก กรณีศึกษาชุมชนสุระวิชัยและพื้นที่ต่อเนื่องจังหวัดนครราชสีมา

### 5.3 แนวคิดในการวางผังเส้นทางเพื่อรองรับการท่องเที่ยวและศึกษาชุมชน

การศึกษาในครั้งนี้ ได้เสนอแนะแนวทางในการกำหนดเส้นทางของนักท่องเที่ยว และบุคคลที่เดินทางเข้ามาศึกษาพื้นที่ เพื่อส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ชุมชนและนำรายได้เข้ามาสู่ชุมชนจากการท่องเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติ โดยแยกเป็น 3 เส้นทาง ตามรูปแบบของการเดินทางมาถึงชุมชน คือ

1. โดยรถไฟ และเชื่อมต่อด้วยการเดิน (ดูภาพที่ 5.13 ประกอบ)
2. โดยรถโดยสารบนถนน และเชื่อมต่อด้วยการเดิน (ดูภาพที่ 5.14 ประกอบ)
3. โดยรถยนต์ส่วนบุคคล และเชื่อมต่อด้วยการเดิน (ดูภาพที่ 5.15 ประกอบ)



ภาพที่ 5.13 เส้นทางการท่องเที่ยวจากการโดยสารรถไฟ



ภาพที่ 5.14 เส้นทางท่องเที่ยวจากการโดยสารรถโดยสารประจำทาง



ภาพที่ 5.15 เส้นทางที่ท่องเที่ยวจากการโดยสารรถยนต์ส่วนตัว

ทั้งนี้ การนำแผนผังและการออกแบบไปปฏิบัติ จะต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ซึ่งจะได้แสดงรายละเอียดของผู้ที่เกี่ยวข้องในบทต่อไป

## บทที่ 6

### บทสรุปและข้อเสนอแนะ

#### 6.1 สรุปผลการศึกษา

จากลักษณะทางกายภาพของพื้นที่บริเวณชุมชนลิกสุระวิชัยที่เป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ที่เด่นชัด ซึ่งในปัจจุบันการเจริญเติบโตและขยายตัวของเมืองทำให้สภาพพื้นที่ ชุมชนที่เป็นอยู่เดิมมีการเปลี่ยนแปลง อันเป็นผลทำให้การศิลปะการแสดงลิเกได้ลดน้อยลงตามลำดับอันเนื่องมาจากสภาพปัญหาทั้งทางกายภาพที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินที่หลากหลาย มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และไม่มีกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสมมีผลทำให้เกิดกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับลิเกดำเนินไปอย่างไม่เต็มที่ การศึกษาในครั้งนี้ มีเป้าหมายหลักคือแสวงหาแนวทางที่จะพัฒนาพื้นที่บริเวณชุมชนลิกสุระวิชัยให้มีลักษณะทางกายภาพที่ส่งเสริมการอนุรักษ์และการแสดงออกทางด้านลิเกได้อย่างสมบูรณ์แบบและครบวงจร มีการเผยแพร่การจัดแสดงนิทรรศการให้ความรู้ การติดต่อศูนย์ธุรกิจทางด้านลิเก อีกทั้งการอนุรักษ์รูปแบบวิถีชีวิต และความสะอาดสบายของการทำงานในพื้นที่ การออกแบบทางเดินทำให้มีความต่อเนื่องและบรรยากาศที่ดีในการเดินเท้าในพื้นที่ การเข้าถึงที่สะดวก และบริเวณโดยรอบของพื้นที่ชุมชนลิกสุระวิชัย ประกอบไปด้วยย่านที่อยู่อาศัย ย่านพาณิชยกรรม ศาสนสถานและสถานศึกษา จะต้องคำนึงถึงการพัฒนาที่สามารถรองรับและสอดคล้องกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นด้วยอีกทางหนึ่ง เพื่อให้แนวทางการพัฒนาสามารถมีแนวทางร่วมกันได้และเกิดประโยชน์ร่วมกันอย่างสูงสุด

โดยในแนวทางศึกษาได้เริ่มจากการทบทวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ซึ่งก็ได้ข้อสรุปในเรื่องต่างๆ คือ ส่วนของประวัติความเป็นมาของพื้นที่ชุมชนลิกสุระวิชัย และส่วนของแนวคิดทฤษฎีการออกแบบชุมชนเมืองที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ ที่นำมาใช้ได้แก่แนวความคิดการอนุรักษ์ชุมชน แนวความคิดการออกแบบทางเดินเท้า และแนวความคิดด้านเมืองน่าอยู่ แนวความคิดการออกแบบโรงละคร เป็นต้น ซึ่งทฤษฎีต่างๆ ที่ทบทวนนั้นถือเป็นเกณฑ์และแนวทางหลักในการศึกษา ขั้นตอนต่อไปคือการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลทางกายภาพ ได้แก่ การใช้ประโยชน์ที่ดิน ระบบโครงข่ายการสัญจร และมุมมองในพื้นที่ ด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่เกิดขึ้น โดยนำมาใช้เป็นประเด็นสำคัญในการวิเคราะห์ทางกายภาพหลักๆ ได้แก่ ลักษณะเส้นทางการสัญจร พื้นที่กิจกรรม การใช้อาคารและพื้นที่ว่าง เป็นต้น รวมถึงการวิเคราะห์ภาพรวมด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นนั้นสามารถนำไปสู่แนวความคิดในการปรับปรุงและโปรแกรมการออกแบบได้ โดยการนำทฤษฎีมาใช้

เป็นแนวทางหลักในการกำหนดกรอบแนวความคิดในการออกแบบเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนา และได้นำไปสู่การสรุปแนวความคิดในการออกแบบ โดยในแนวทางการพัฒนานั้นเป็นการนำเสนอ แนวทางที่สามารถแก้ปัญหาและส่งเสริมศักยภาพของพื้นที่ในด้านต่างๆ ตามผลของการวิเคราะห์ ให้ออกมาเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน โดยแบ่งการดำเนินงานพิจารณาตามพื้นที่ดังแสดงในแผนที่ 6.1



แผนที่ 6.1 ผังรายละเอียดการนำแผนผังไปปฏิบัติ

1. งานปรับปรุงพื้นที่ลานกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์วิถีแห่งลิเกบริเวณวิกลิเกและศูนย์การเรียนรู้ด้านการแสดงลิเกระดับประเทศ โดยพัฒนาให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ การเรียน การสอนการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ศิลปะการแสดงลิเก โดยมีทั้งลานอเนกประสงค์ที่สามารถรองรับการใช้งานการชมและการแสดงลิเกกลางแจ้งได้ อย่างเต็มประสิทธิภาพ รวมถึงการแสดงภายในวิกลิเกที่เป็นอาคารที่มีมาตรฐานของเวทีแบบสากล
2. งานปรับปรุงพื้นที่บริเวณคุ่มลิเกเดิม โดยพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางการรวมกลุ่มของสำนักงานลิเก ซึ่งกระจายตามตำแหน่งที่ตั้งเดิม ให้มีพื้นที่ที่สามารถรองรับการติดต่อประสานงานระหว่างเจ้าของคณะลิเก ทีมงานนักแสดง ห้องโชว์การแสดง และลูกค้าที่ได้มาตรฐาน ประกอบด้วย ลานจอดรถของลูกค้า ลานจอดรถของคณะลิเก ส่วนรับรอง ลูกค้า และลานช่อมทั้งกลางแจ้งและในร่ม
3. งานปรับปรุงพื้นที่บริเวณพื้นที่พักอาศัยเดิม โดยพัฒนาให้เป็นพื้นที่พักอาศัยที่มีมาตรฐานด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ได้แก่ ถนน ทางเดินเท้า การระบายน้ำ ลานจอดรถ และบ้านพักอาศัยที่ทรุดโทรมให้ดีขึ้น เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนใน

ชุมชนและ ชุมชนสามารถใช้พื้นที่ว่างเปล่าให้เกิดการใช้งานได้เต็มศักยภาพ โดยการปรับปรุงพื้นที่พักอาศัย สามารถใช้แนวความคิดในการจัดรูปที่ดิน (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ค ประกอบ) เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาพื้นที่ให้เกิดการใช้งานอย่างเต็มศักยภาพได้

4. งานปรับปรุงพื้นที่ว่างของชุมชน ให้เป็นสวนชุมชนที่มีองค์ประกอบที่สามารถรองรับการนันทนาการทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ประกอบกับมีศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนภายในพื้นที่
5. งานปรับปรุงระบบถนนในชุมชน โดยเชื่อมต่อกับระบบถนนเดิม เพื่อส่งเสริมให้เกิดความสะดวกในการเข้าถึงแปลงที่ดินแต่ละแปลง และสามารถใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาพื้นที่บริเวณชุมชนลิกเซอร์วิชัยทำให้เมืองมีการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะทางด้านมุมมองของเมือง โดยที่คนจากภายนอกได้เดินทางเข้ามาในพื้นที่ได้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากเดิมที่เป็นลักษณะของอาคารที่อยู่อาศัยและอาคารพาณิชย์ พอเข้ามาในบริเวณชุมชนลิกเซอร์วิชัยทำให้รู้สึกถึงกิจกรรมที่เกิดขึ้น มีการออกแบบทางกายภาพที่ชัดเจนเห็นถึงลักษณะเฉพาะของพื้นที่ที่เป็นชุมชนแห่งศิลปะและเมื่อมองกลับกันจากบริเวณพื้นที่ชุมชนลิกเซอร์วิชัย ออกไปสู่ภายนอกคนในชุมชนที่อยู่อาศัยเดิมอยู่ในชุมชนได้รับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงถึงสภาพแวดล้อมที่ถูกออกแบบมาเพื่อรองรับกิจกรรมที่เกิดขึ้น ทำให้คนในชุมชนปรับเปลี่ยนกิจกรรมเพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่เช่น การรองรับการค้าและการบริการมากขึ้น

## 6.2 ข้อเสนอแนะแนวทางการนำไปปฏิบัติ

การดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ในกรอบการออกแบบปรับปรุงจะขึ้นอยู่กับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมือง โดยเฉพาะหน่วยงานท้องถิ่นของรัฐ คือ สำนักงานเทศบาลนครนครราชสีมา กระทรวงวัฒนธรรม และคนในพื้นที่โดยรอบชุมชนลิกเซอร์วิชัย ที่จะต้องมองเห็นความสำคัญในการพัฒนาพื้นที่ จึงจะเกิดแรงผลักดันในการวางแผนและพัฒนาต่อไป

ในการควบคุมและกำกับดูแลให้เป็นไปตามแผนการพัฒนานั้นยังจำเป็นที่จะต้องอาศัยกฎหมายที่เกี่ยวข้องเช่น กฎหมายผังเมือง พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร เป็นต้น เพื่อให้เกิดผลบังคับใช้และสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องโดยไม่มีตรวนสิทธิของประชาชน ในขณะที่เดียวกันในการออกมาตรการใดๆก็ตามควรจะมีการทำประชาพิจารณ์เพื่อให้มาตรการเหล่านั้นสามารถนำไปปฏิบัติด้วยความร่วมมือของชุมชนและจะทำให้มาตรการเหล่านั้นประสบความสำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์

โดยมีการประสานงานด้านการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่ชุมชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับหน่วยงานต่างๆ ได้เสนอแนะในตาราง 6.1 ดังต่อไปนี้

ตาราง 6.1 แสดงการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ในการปรับปรุงพื้นที่

งานปรับปรุงพื้นที่	หน่วยงาน	
	ภาครัฐ	ภาคเอกชน
1. บริเวณวิกิลีก และศูนย์การเรียนรู้ด้านการแสดงลิเก	<ul style="list-style-type: none"> <li>- เทศบาลนคร นครราชสีมา</li> <li>- ผังเมืองจังหวัด ฝายโยธาและสถาปนิก</li> <li>- กระทรวงวัฒนธรรม</li> <li>- กรมศิลปากร</li> <li>- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย</li> <li>- โรงเรียนเทศบาล 2(วัดสมอราย)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- เจ้าของอาคารที่ถูกรื้อถอน</li> <li>- ผู้นำชุมชนสุระวิชัย</li> <li>- คณะลิเก</li> <li>- ประชาชนในชุมชนสุระวิชัย</li> </ul>
2. บริเวณคุ่มลิเก	<ul style="list-style-type: none"> <li>- เทศบาลนคร นครราชสีมา</li> <li>- ผังเมืองจังหวัด ฝายโยธาและสถาปนิก</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- เจ้าของอาคารที่ถูกรื้อถอน</li> <li>- ผู้นำชุมชนสุระวิชัย</li> <li>- คณะลิเก</li> <li>- ประชาชนในชุมชนสุระวิชัย</li> </ul>
3. บริเวณพื้นที่พักอาศัย	<ul style="list-style-type: none"> <li>- เทศบาลนคร นครราชสีมา</li> <li>- ผังเมืองจังหวัด ฝายโยธา ฝายสถาปนิก และฝายสังคม</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- เจ้าของอาคารที่ถูกรื้อถอน</li> <li>- ผู้นำชุมชนสุระวิชัย</li> <li>- ประชาชนในชุมชนสุระวิชัย</li> </ul>
4. บริเวณศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน	<ul style="list-style-type: none"> <li>- เทศบาลนคร นครราชสีมา</li> <li>- ผังเมืองจังหวัด ฝายโยธา ฝายสถาปนิก</li> <li>- ศึกษาธิการจังหวัด</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- เจ้าของอาคารที่ถูกรื้อถอน</li> <li>- ผู้นำชุมชนสุระวิชัย</li> <li>- ประชาชนในชุมชนสุระวิชัย</li> </ul>
5. บริเวณสวนชุมชน ศูนย์ชุมชนและลานจอดรถรวมของชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> <li>- เทศบาลนคร นครราชสีมา</li> <li>- ผังเมืองจังหวัด ฝายโยธาและสถาปนิก</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- เจ้าของอาคารที่ถูกรื้อถอน</li> <li>- ผู้นำชุมชนสุระวิชัย</li> <li>- ประชาชนในชุมชนสุระวิชัย</li> </ul>
6. ถนนภายในชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> <li>- เทศบาลนคร นครราชสีมา</li> <li>- ผังเมืองจังหวัด ฝายโยธาและสถาปนิก</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- เจ้าของอาคารที่ถูกรื้อถอน</li> <li>- ผู้นำชุมชนสุระวิชัย</li> <li>- ประชาชนในชุมชนสุระวิชัย</li> </ul>

(ที่มา: การวิเคราะห์โครงการ, 2548)

### 6.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ มุ่งไปที่การอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการพัฒนาพื้นที่ทางกายภาพของชุมชนลิกเก ซึ่งเกี่ยวข้องกับกิจกรรมผู้ใช้และพื้นที่ต่างๆ ในแต่ละช่วงเวลา โดยอาศัยข้อมูลทุติยภูมิบางส่วนและการลงสำรวจพื้นที่ภาคสนามเป็นกรอบความคิด ซึ่งการศึกษาพื้นที่บริเวณชุมชนลิกเกสุระวิชัย เป็นพื้นที่ที่มีความซับซ้อน หลายมิติ ทั้งในแง่ของผู้ใช้ที่มีความหลากหลาย โดยมีปัจจัยที่จะทำให้เกิดความแตกต่างกัน ได้แก่ ลักษณะของวันทำงานและวันหยุด วันเทศกาลต่างๆ ช่วงปิดเทอม และช่วงที่มีการจ้างงานเทศกาลประเพณีต่างๆ ของจังหวัด ตลอดจนพื้นที่ศึกษาที่มีขนาดใหญ่มีลักษณะความสัมพันธ์ของธุรกิจการแสดงลิกเก ที่มีอาณาบริเวณกว้าง มีความแตกต่างกันในต่างช่วงเวลา ทั้งช่วงเช้า กลางวัน และกลางคืน ทั้งนี้อาจทำให้ศึกษาได้ไม่ครบถ้วนในทุกประเด็นนัก จึงทำให้การเสนอแนวทางเพียงในเรื่องของการออกแบบในบริเวณที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์ชุมชนลิกเกเท่านั้น ยังไม่ลงถึงรายละเอียดความสัมพันธ์ของกิจกรรมในแต่ละจุดระหว่างการอยู่อาศัย การติดต่อธุรกิจตลอดจนการใช้งานของผู้ที่เกี่ยวข้องกับคณะลิกเก

การออกแบบพื้นที่โครงการนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ยังไม่ได้ปฏิบัติถึงขั้นตอนการสอบถามความคิดเห็นหรือการทำประชาพิจารณ์ของคนในชุมชนเพื่อทราบความเห็นความต้องการของประชาชนในพื้นที่ศึกษา และในการควบคุมและกำกับการดูแลให้เป็นไปตามแผนการพัฒนานั้นยังจำเป็นที่จะต้องอาศัยกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมายผังเมือง เป็นต้น เพื่อให้เกิดผลบังคับใช้และสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและได้รับความร่วมมือร่วมใจของชุมชนซึ่งจะทำให้มาตรการเหล่านั้นประสบความสำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์

สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



## รายการอ้างอิง

### ภาษาไทย

- กำธร กุลชล. (2545). การออกแบบชุมชนเมืองคืออะไร การติดตามหาคำตอบในรอบ 40 ปี.  
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2545). โครงการจัดทำเครื่องชี้วัดการพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่.  
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดารณี ถวิลพิพัฒนกุล. (2539). กระบวนการเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศ  
กำลังพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดิเรกพันธ์ อนวัชศิริวงศ์และคนอื่นๆ. (2546). สุนทรียนิเทศศาสตร์: การศึกษาสื่อสารการแสดงและ  
สื่อจินตคดี. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุษบง ชัยเจริญวัฒน์. (2528). การศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาจังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์  
ปริญญาโทมหาบัณฑิต. ภาควิชาการวางแผนภาคเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิ. (2540). การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน. ใน เอกสารประกอบการ  
สัมมนาทางวิชาการ. 23-26 เมษายน 2540 ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย  
กรุงเทพมหานคร.
- โยธาธิการและผังเมือง, กรม. (2549). การจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่[Online]. แหล่งที่มา :  
<http://www.dtcp.go.th>: [25 เมษายน 2549]
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2531). พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530. กรุงเทพฯ: วัฒนา  
พานิช.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2543). ความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย: ท้องถิ่นวัฒนา. ใน เอกสาร  
ประกอบการสัมมนาทางวิชาการ. ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2523). วรรณกรรมประกอบการเล่นลิเก. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการ  
คณะรัฐมนตรี.
- สนธยา พลศรี. (2545). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: โอเนนสตรี.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2546). โรงละคร: แนวคิดในการออกแบบ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรียา สมทศุบัติ. (2541). แต่งองค์ทรงเครื่อง: ลิเก ในวัฒนธรรมประเทศไทย. นครราชสีมา:  
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.

สุวัฒนา ธาดานิติ. (2533). ทฤษฎีและแนวปฏิบัติกรอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี. กรุงเทพฯ: หิรัญพัฒน์.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2539). ลึเก. กรุงเทพฯ: ครูสภาลาดพร้าว.

### ภาษาอังกฤษ

Bernard, M. F. (1993). Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites. Rome: ICCROM.

Poplin, D. E. (1975). Communities; A survey of theories and methods of Research. New York.

Robert, P. and Sykes, H. (2000). Urban Regeneration A Handbook . London: SAGE Rublication.

Sanoff, H. (1978). Designing with community participation. New York: Mc Graw Hill.

Schulz, N. (1971). Existence Space and Architecture. New York: Praeger.

Schulz, N. E. (1971). Space and Architecture. New York: Praeger.

สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



ภาคผนวก ก

ประวัติของลิเกในนครราชสีมา

สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

## ประวัติของลิเกในนครราชสีมา<sup>1</sup>

สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2539: 69 – 70)

นครราชสีมาเป็นจังหวัดที่มีลิเกแบบภาคกลางตั้งรกรากอยู่เป็นอันมาก ลิเกเหล่านี้เท่าที่ได้ สอบถามตอน พ.ศ. 2518 พบว่าเมื่อไปเล่นในพื้นที่ที่มีคนภาษาอีสานก็เล่นตลกเป็นภาษาถิ่น ขับลำนำแบบหมอลำกลอนผสมกันบ้างให้คนดูติดใจและเข้าใจได้ง่าย เรื่องที่แสดงเป็นเรื่องสมัยใหม่ก็มี เป็นเรื่องจากบทละครนอกก็มี แต่ที่นิยมเล่นนั้นเป็นวรรณคดีพื้นบ้านของอีสาน เช่น ชูฉันทอ้ว ทำวป่าจิตต์นางพิมพ์ หรือนิทานพื้นบ้าน เช่นนางพญาหมาขวา สำหรับวิธีการเข้าออกและการดำเนินเรื่องเหมือนลิเกภาคกลาง

**พ.ศ. 2485**

คณะนายเต็ก เสือสง่า ได้ชื่อว่าเป็นลิเกกรุงเทพฯ เพราะนายเต็ก เสือสง่า เดินทางมาจากกรุงเทพฯ มาอยู่เมืองโคราชเมื่อ พ.ศ. 2485 โดยนายประสงค์ เกษมราช ผู้แทนราษฎรจังหวัดนครราชสีมาขณะนั้นเป็นผู้ติดต่อมาแสดงเพื่อประกวดกับลิเกคณะต่าง ๆ ที่วิกเฉลิมวัฒนาปรากฏว่าคณะนายเต็ก เสือสง่า ชนะเลิศจากจอกพล ป. พิบูลสงครามในเรื่อง “ราชาธิราช” จึงอยู่แสดงลิเกในจังหวัดนครราชสีมาเรื่อยมาจนถึงแก่กรรม

**พ.ศ. 2487**

แม่เสงี่ยมเป็นโต้โผจัดลิเกที่มีชื่อเสียงที่สุด ทุมทูนจัดหาเครื่องประกอบฉากประกอบเรื่องให้ดูสมจริง และขยันสรรหาตัวผู้มาแสดงมาร่วมคณะได้บ่อย ๆ แม่เสงี่ยมเองก็ลงทุนเดินทางไปกลับกรุงเทพฯ – โคราชเป็นประจำเพื่อชักนำดาราลิเกที่มีชื่อเสียงจากเมืองกรุงมาร่วมงานกันที่โคราช พวกลิเกที่ขึ้นรถไฟตามแม่เสงี่ยมมาโคราชนั้น ส่วนใหญ่มาด้วยความเต็มใจ

**พ.ศ. 2493 – 2494**

ครูบุญยัง เกตุคง ครูบุญยงค์ เกตุคง และพรรคพวกมาเปิดแสดงลิเกที่วิกแม่เสงี่ยม รวมทั้งแสดงวิชาปีพาทย์ให้ชาวโคราชได้ประจักษ์ ครูบุญยังแสดงลิเกที่วิกและเรียนวิชาจากครูเด็กได้ประมาณสองปีเศษก่อนที่จะลากลับกรุงเทพฯ (อานันท์ นาคคง 2541: 245 – 46)

**ก่อน พ.ศ. 2500**

<sup>1</sup> สุรียา สมุทคุปต์. แต่งองค์ทรงเครื่อง: “ลิเก” ในวัฒนธรรมประชานิยมไทย: รายงานการวิจัย. (นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2541), หน้า 138-145.

รายชื่อของคณะลิเกโคราชที่สำคัญในสมัยนั้น ได้แก่ คณะนายเขียวแห่งบ้านต่างตา คณะเหรียญทองแห่งบ้านลำตะคอง คณะสุรินทร์ หนูทอง คณะดาวเรือง สกุลไทย คณะหินยวน คณะหมวดสมศักดิ์ คณะจำพยอม และคณะต่าง ๆ ที่แสดงประจำที่วิกแม่เสี้ยม

#### หลัง พ.ศ. 2500

คณะลิเกโคราชที่สำคัญในราว พ.ศ. 2500 ได้แก่ คณะเสมา นิรมิต คณะสมส่วนศิลป์ คณะ ส.ส. ปราณีศิลป์ คณะพยุงศิลป์ คณะเฉลิมศิลป์ คณะประเสริฐสุข คณะ ส.ศรกายสิทธิ์ และคณะสุรินทร์ หนูทอง ทุกคณะมีที่ทำการอยู่ในย่านหัวรถไฟ-สวายเรียง ยกเว้นคณะสุรินทร์ หนูทอง ซึ่งตั้งอยู่ที่หนองไผ่ล้อม

#### พ.ศ. 2503-2504

ครูบุญยัง เกตุคง ย้อนกลับมาแสดงที่วิกแม่เสี้ยมและเรียนวิชาเพิ่มเติมจาก ครูเต็ก เสือสง่า ครูบุญยัง เกตุคง กลับมาโคราชคราวนี้กลับจากที่ทำงานร่วมกับพี่ชายและชาวคณะ “เกตุคง ดำรงศิลป์” ชนะเลิศการประกวดนาฏดนตรีทางวิทยุ พ.ศ. 2501 ท่านมีชื่อเสียงแล้ว แต่ยังต้องการความรู้และประสบการณ์จาก ครูเต็ก เสือสง่า ครูบุญยังปวารณาตัวดูแล ครูเต็ก เสือสง่า ในบั้นปลายของชีวิตและดูแลวิก แม่เสี้ยมในระยะสุดท้ายแทน (อานันท์ นาคคง 2541: 246)

#### พ.ศ. 2509-2510

ชุมชนลิเกถนนมุขมนตรีบริเวณสมอราย-สวายเรียง เพิ่มจำนวนมากขึ้นเพราะ คณะลิเกจากจังหวัด ทางภาคกลางเข้ามาหากินในเขตนครราชสีมาแล้วใช้พื้นที่ถนนมุขมนตรีเป็นที่อยู่อาศัย เพราะค่าเช่าราคาถูก คณะลิเกเหล่านี้เป็นทางเลือกของผู้ชมที่อยู่รอบนอกเมืองนครราชสีมาที่ไม่มีโอกาสเข้ามาชมลิเกที่วิกแม่เสี้ยม

#### พ.ศ. 2513-2515

คณะลิเกจากภาคกลางและภาคเหนือตอนล่างหลังไหลเข้ามาทำมาหากิน ในเขตนครราชสีมามากขึ้นและเช่าห้องแถวริมถนนมุขมนตรีนับร้อยคณะ พื้นที่ของคณะลิเกในภาคกลางส่วนใหญ่มาจาก อยุธยา อ่างทอง นครสวรรค์ ฯลฯ ชาวลิเกเล่ากันว่าปากต่อปากว่า มาอยู่โคราช เล่นแก้บนทำวสุรนารี งานประจำปีจังหวัด หรืองานวัดต่าง ๆ (อานันท์ นาคคง 2541: 256)

#### พ.ศ. 2515-2518

ช่วงนี้เป็นยุคทองของชุมชนลิเกบนถนนมุขมนตรี เล่ากันว่าลิเกในโคราชมี่งานกันชุกชุมทุกคณะตลอดทั้งปี ทั้งงานหา งานประชัน งานออกวิทยุท้องถิ่นของสถานีวิทยุโคราช ช่วงนี้ลิเกได้รับความนิยมไปทั่วภาคอีสานและมีโอกาสไปแสดงถึงประเทศลาว (อานันท์ นาคคง 2541: 257)

#### พ.ศ. 2522

ผลการสำรวจลิกโคราชพบว่าทั้งจังหวัดมีมากกว่า 200 คนะ เฉพาะที่ตั้งลิกถนนมุขมนตรีมีจำนวน 62 คนะ จากการสำรวจครั้งนั้น นครราชสีมาเป็นจังหวัดที่มีคนะลิกมากที่สุด รองจากกรุงเทพฯ (ผอบ โปษะภฤษณะ และสุวรรณี อุดมผล 2523: 6)

**พ.ศ. 2534**

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติให้นายบุญยัง เกตุคง เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ลิก) เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2534 (โปรดดู “ประวัติชีวิตและผลงาน นายบุญยัง เกตุคง ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (ลิก)” ใน บุญยัง ทัมยอด

**พ.ศ. 2538**

ศศิธร ัญญลักษณานันท์ และคนะ (2538: 218-219) สำรวจรายชื่อคนะลิกถนนมุขมนตรีได้ทั้งหมด 53 คนะ อีกประมาณ 2 ปีต่อมาอานันท์ นาคคง และคนะสำรวจจำนวนคนะลิกถนนมุขมนตรีพบว่า มี 53 คนะเท่าเดิมแต่มีแนวโน้มที่จะลดจำนวนลงเรื่อย ๆ (2541)

**พ.ศ. 2540 (22 สิงหาคม)**

ครูบุญยัง เกตุคง ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (ลิก) และบรมครูของวงการปีพาทย์และลิกของเมืองโคราชเสียชีวิตด้วยโรคหัวใจล้มเหลว รวมอายุ 73 ปี

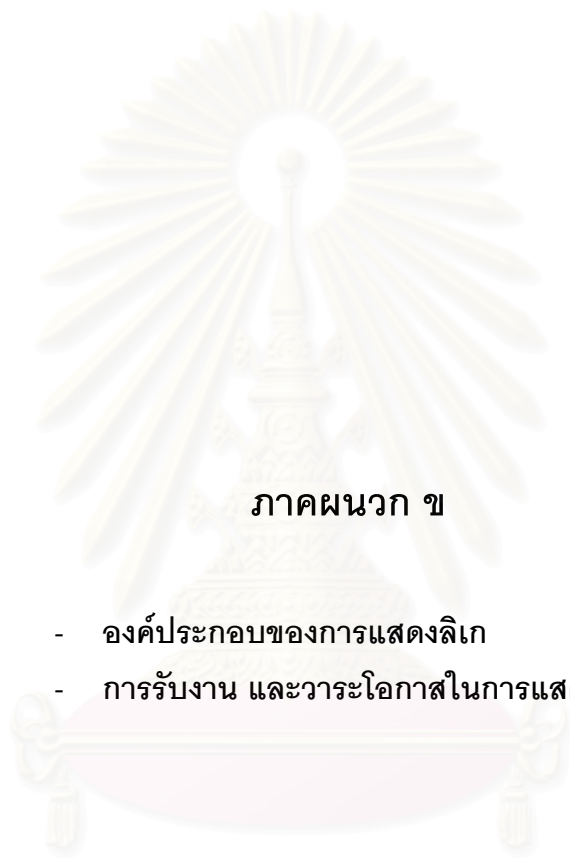
**พ.ศ. 2541 (13 มกราคม)**

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธานในพิธีพระราชทานเพลิงศพครูบุญยัง เกตุคง ที่เมรุวัดโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

**พ.ศ. 2548 (7 มกราคม)**

ผู้ทำวิจัยทำการสำรวจภาคสนาม คนะลิกถนนมุขมนตรีได้ทั้งหมด 40 คนะ มีแนวโน้มที่จะเพิ่มและลดลงตามสภาพของเศรษฐกิจเพราะถ้าเศรษฐกิจดีเจ้าภาพก็มีเงินมาว่าจ้างมาก สมาชิกในคนะลิกก็แยกออกมาทำงานเอง

สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



### ภาคผนวก ข

- องค์ประกอบของการแสดงลิเก
- การรับงาน และวาระโอกาสในการแสดง

สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



## 1. องค์ประกอบของการแสดงลิเก

### 1) การออกแขก

เป็นการแสดงเบิกโรงของลิเกก่อนที่จะเริ่มแสดงเป็นเรื่องหรือลงโรง การออกแขกในปัจจุบันสามารถจำแนกได้ 3 ประเภท คือ

- การออกแขกหลังโรง เป็นการร้องออกแขกด้วยทำนองซุ้มเซ ที่ขึ้นต้นด้วย “เฮ เเห่ เฮ เฮ” แล้วร้องต่อด้วยเพลงประจำคณะ
- การออกแขกประกอบรำเบิกโรง เป็นการออกแขกวิธีเดียวกันกับวิธีที่ 1 แต่เพิ่มการรำหรือระบำเบิกโรงอีกชุดหนึ่งก่อนลงท้ายด้วยเพลงซุ้มเซ การรำหรือระบำที่ใช้มักเป็นการแสดงชุดสั้นๆ ที่แสดงโดยลูกหลานลิเกที่เป็นเด็กๆ เพื่อเป็นการฝึกเด็กให้ชินกับเวที
- การออกแขกอวดตัว เป็นการออกแขกวิธีเดียวกันกับวิธีที่ 2 แต่เปลี่ยนจากการรำหรือระบำเป็นการอวดตัวแสดงทั้งโรง พอถึงตอนอวดตัวแสดงลิเกทุกคนจะออกมาร้องเพลงประจำคณะ

ซึ่งการออกแขกถือเป็นลักษณะดั้งเดิมจริงๆ ของลิเกเท่านั้นที่เหลืออยู่ในลิเกปัจจุบัน

### 2) การขอขมา

โดยผู้ที่อาวุโสที่สุดจะเป็นผู้ทำพิธีไหว้ครู ซึ่งกระทำระหว่างปีพาทย์ทำเพลงสาธุการตอนเริ่มใหม่โรง เมื่อจบเพลงสาธุการแล้วจะไชโยขึ้น 3 ครั้งเป็นการเอาฤกษ์เอาชัย

การลงโรง คือ การออกตัวครั้งแรกของแต่ละคน นอกจากลิเกจะไหว้พ่อครูฤกษ์ที่ตั้งอยู่หลังโรงแล้ว ยังต้องขอขมาผู้อาวุโสกว่า ผู้รับการขอขมาจะให้ศีลให้พร การที่ต้องมีการขอขมาเพราะการเล่นลิเกมีการถูกเนื้อต้องตัว ตีหัวเตะถีบกันเสมอ ตัวตลกมักจะได้โดนตีบ่อยที่สุด ตัวตลกมักอาวุโสมากกว่าใครในโรง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการขอขมากันเสียก่อน นับว่าเป็นประเพณีที่ดีงามและทำให้ลิเกเป็นคนอ่อนน้อมรักใคร่กลมเกลียวกัน

### 3) การหัดลิเก

ลิเกส่วนใหญ่ต้องหัดรำและหัดร้องก่อนต่อจากนั้นจึงจะหัดदनกลอนสด การหัดร้องและหัดรำนี้ส่วนใหญ่หัดไปพร้อมๆ กัน บทแรกที่จะต้องหัดคือ การรำเพลงช้าและเพลงเร็ว ซึ่งจะเป็นการหัดรำตามมาตรฐานของนาฏศิลป์ไทย เมื่อรำได้คล่องแคล่วดีแล้วก็จะหัดรำแม่บทเล็กและต่อด้วยการรำใช้บทคือการศึกษาถึงการให้ทำรำประกอบการร้องเพลงและบทเจรจา ขึ้นสุดท้ายคือการหัดรำหน้าพาทย์ เช่น รำเพลงเสมอ จึงจะถือว่าเป็นการสิ้นสุดกระบวนการหัดการรำ

ในด้านการหาร้องเพลง จะเริ่มด้วยการหาร้องเพลงไทย ในอัตราสองชั้นอย่างง่าย ๆ ที่ใช้กันเป็นประจำในการร้องลิเก เช่น ตะลุ่มโปง หงส์ทอง สองไม้และวานีเกลิง โดยหัดออกเสียงให้ชัดเจน รู้จังหวะการถอนหายใจ และทอดเสียงไม่ให้ขาดเป็นห่วงๆ เมื่อได้ฝึกการร้องและการจำจนใช้การได้แล้ว ก็จะถึงขั้นตอนการหัดต้นกลอนสด จึงจะถือว่าจบกระบวนการหัดลิเก

#### 4) การร้องและการเจรจา

การร้องและการเจรจาของลิเกมีลักษณะพิเศษ คือ ลิเกจะร้องด้วยเสียงดังเต็มที่ ทำให้มีเสียงค่อนข้างสูงคล้ายการตะเบ็งเสียง นอกจากนั้นยังต้องมีการเอื้อน ซึ่งลักษณะพิเศษอีกอย่างหนึ่งของการร้องลิเก คือ การร้องสลัปปี่พาทย์ เป็นการร้องเพลงสองชั้นที่ลิเกร้องคำหนึ่งแล้วปี่พาทย์บรรเลงรับท่อนหนึ่งสลัปกันไปจนกว่าจะหมดคำร้อง

#### 5) การรำ

แรกเริ่มนั้นลิเกไม่มีการรำมีแต่การร้องและการเจรจาเป็นหลัก ต่อมาในปลายรัชกาลที่ 5 ลิเกเริ่มเอียงเข้าหาละครเอาเนื้อเรื่องของละครมาเล่น เอาปี่พาทย์มาบรรเลงเลยเอาการรำอย่างละครมาเล่นด้วย การรำของลิเกไม่ใช่การยึดแบบตามแผน ทำรำท่าหนึ่งที่เป็นท่าของลิเกแท้ คือ ท่าเหยียบจีบผ้านุ่งให้คงรูปอยู่เสมอ ลิเกในปัจจุบันมีการรำน้อยมาก เนื่องจากการมีเพลงลูกทุ่งเข้ามาแทรกในลิเก ทำให้ความจำเป็นในการใช้ท่ารำพลดน้อยลง ชำร่ายเมื่อลิเกต้องเล่นให้ทันใจคนดูสมัยใหม่ทำให้ศิลปะในการรำหดหายไปทุกที

#### 6) การต้นกลอนสด

กลอนสดโดยปกติเป็นกลอนหกซึ่งเหมาะสมที่สุดกับการใช้ร้องกับทำนองเพลงหงส์ทองและทำนองเพลงวานีเกลิง กลอนหกนั้นในวรรคหนึ่งจะมี 6 คำ แต่บางครั้งอาจมี 5 คำหรืออาจมากถึง 8 คำแล้วแต่ความสามารถของผู้ร้อง

#### 7) เพลง

เพลงที่ใช้สามารถแบ่งได้ ดังต่อไปนี้

##### เพลงตามจารีต

- 1) เพลงโหมโรง เป็นการบรรเลงเพื่อสักการบูชา และเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์
- 2) เพลงออกแขก คือ เพลงที่ลิเกร้องขึ้นต้นด้วย เห่ เฮ เฮ ซึ่งเป็นทำนองเพลงซุ้มเว
- 3) เพลงร้องดัน เป็นเพลงที่ร้องเพื่อดำเนินเรื่องให้รวดเร็ว
- 4) เพลงกริยา คือ เพลงที่ใช้ประกอบกริยาต่างๆ

เพลงตามแม่บท เป็นเพลงร้องซึ่งเป็นเพลงไทยเดิมในอัตรา 1 ชั้น หรือ 2 ชั้น ใช้ร้องส่งบทโคก บทรัก บทโกรธ และบทอื่นๆ แล้วแต่ว่าท้องเรื่องจะเป็นอย่างไร

เพลงตามใจ เป็นเพลงที่ตัวลิเกหรือปี่พาทย์นำมาใช้ในลิเกตามใจชอบและใช้ด้วยเหตุผลต่างๆ กัน ช่องทางที่จะนำมาใช้ได้นั้น ได้แก่ การบรรเลงแทรกในเพลงชุดใหม่โรง การบรรเลงเสริมท้ายเพลงชุดใหม่โรง การบรรเลงรับเพลงวานีเกลิง การร้องส่งหน้าเตียง การร้องเพลงลูกทุ่ง เพลงลูกกรุงและเพลงอินเดีย เป็นต้น

## 2. การรับงาน และวาระโอกาสในการแสดง

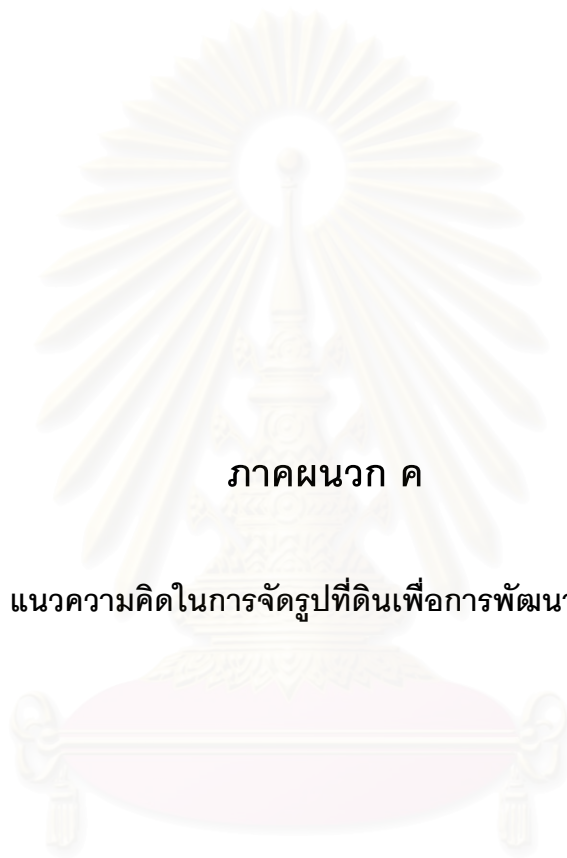
โดยทั่วไป คณะลิเกแสดงในงานสำคัญ 2 อย่าง ได้แก่ งานปลีกกับงานออกวิก (บางครั้งก็เรียก “เปิดวิก” หรือ “ปิดวิก”)

**งานปลีก** หมายถึง งานที่มีเจ้าภาพมาว่าจ้างให้ไปแสดงเนื่องในวาระโอกาสต่าง ๆ เช่น งานศพ งานบรรจุอัฐิ งานบวชนาค งานบุญประจำปี งานฉลอง งานแก้บน งานไหว้ครู งานฝังลูกนิมิต งานยกช่อฟ้าอุโบสถ งานฉลองพัทยศ งานวิวหรืองานฉลองศาลเจ้าของคนไทยเชื้อสายจีน เป็นต้น คณะลิเกแสดงทั้งในงานมงคลและอวมงคล แต่มีงานมงคลอยู่งานหนึ่งที่เป็นงานต้องห้ามสำหรับคณะลิเกก็คือ งานแต่งงานหรือพิธีมงคลสมรสชาวลิเกบอกว่างานนี้เป็นมงคลสำหรับคู่บ่าวสาวและญาติพี่น้อง แต่พ่อแก่ฤๅษีที่ชาวลิเกเคารพนับถือไม่ชอบและไม่ยินยอมให้ศิลปะการแสดงแขนงนี้ไปแสดงเพื่อเฉลิมฉลองให้คู่บ่าวสาว การแต่งงานในความหมายหนึ่งก็คือพิธีกรรมที่อนุญาตให้การมีเพศสัมพันธ์ของคู่หนุ่มสาวเป็นไปตามครรลองประเพณี แต่ชาวลิเกถือว่าพ่อแก่ไม่โปรด ถ้าคณะลิเกใดฝ่าฝืนไปเล่นในงานแต่งงานก็มักจะมีอันเป็นไปต่างๆ นานา จนต้องสลายคณะไปในที่สุด

คณะลิเกโคราชมักจะกำหนดอัตราค่าแสดงของตนโดยพิจารณาจากระยะทางใกล้ไกลของสถานที่ที่จะต้องเดินทางไปแสดง ถ้าแสดงในโคราชอัตราค่าจ้างจะอยู่ระหว่าง 20,000-30,000 บาทต่อคืน ถ้าอยู่ต่างจังหวัดห่างไกลออกไปก็ตกประมาณ 30,000-40,000 บาทต่อคืน คณะลิเกที่มีขนาดใหญ่และมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั่วไปมักจะเรียกว่าค่าแสดงสูงกว่าคณะลิเกขนาดเล็ก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระยะทางใกล้ไกล

งานปลีกที่กล่าวมาข้างต้นแทบงานจะเริ่มต้นจากการติดต่อของเจ้าภาพกับได้โฝ หัวหน้าคณะหรือคนรับงานที่สำนักงาน เจ้าภาพอาจโทรศัพท์เข้ามาติดต่อกัน เมื่อตกลงกันได้ก็จะนัดวันเซ็นสัญญาและวางเงินมัดจำกันประมาณ 10-20% ของค่าจ้างทั้งหมด

**งานวิก** ชาวลิเกเรียกงานวิกว่า “ออกวิก” “เปิดวิก” และ “ปิดวิก” ทั้งสามชื่อนี้มีความหมายอย่างเดียวกัน งานวิกเป็นงานที่ลิเกออกเร่เปิดการแสดงตามมหรณตลาคหรือชุมชนในช่วงที่ว่างงานปลีก โดยเฉพาะในช่วงเข้าพรรษา ได้โฝคณะลิเกโคราชหลายท่านบอกว่า งานวิกช่วยให้คณะลิเกนอกฤดูของงานปลีกอยู่รอดได้



ภาคผนวก ค

แนวความคิดในการจัดรูปที่ดินเพื่อการพัฒนาพื้นที่

สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

## การจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่<sup>1</sup>



ปัญหาที่ดินว่างเปล่าในเมือง ไม่ได้  
รับการพัฒนาที่ดินในชุมชนที่ไม่เป็นระเบียบ  
ทางผังเมือง หรือพื้นที่ซึ่ง ประปา ไฟฟ้า  
โทรศัพท์ ฯลฯ เข้าไม่ถึง ตลอดจนที่ดินตาบอด  
ไม่มีทางเข้าออก หรือรูปแปลงที่ดินบิดเบี้ยว  
ใช้ประโยชน์ได้ไม่คุ้มค่าสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็น  
ปัญหาที่สะสมกันมาตั้งแต่อดีตที่เกิดจากการ  
พัฒนาเมืองอย่างอิสระเสรี ซึ่งนับวันจะเพิ่มขึ้น  
เรื่อยๆ จนยากแก่การแก้ไข



หากมีการนำวิธี “การจัดรูปที่ดิน” มาเพื่อแก้ปัญหา  
ดังกล่าว จะทำให้พื้นที่บริเวณที่ได้รับการจัดรูปที่ดินใหม่  
สามารถใช้ประโยชน์ ที่ดินได้อย่างคุ้มค่า และแปลงที่ดินที่ได้รับการ  
จัดแปลงใหม่ จะมีมูลค่าสูงขึ้นด้วย

### การจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่คืออะไร?

การจัดรูปที่ดิน คือ การนำแปลงที่ดินหลายๆ แปลงมารวมกัน เพื่อจัดรูปแปลงรวมกัน เพื่อ  
รูปแปลงที่ดินใหม่ ให้มีระเบียบและสวยงาม พร้อมทั้งจัดให้มีระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และ  
บริการสาธารณะต่างๆ ที่ได้รับมาตรฐานอย่างครบถ้วนและเพียงพอ เมื่อจัดเสร็จแล้ว จะทำให้ที่ดิน  
แปลงเดิมมีรูปแปลงใหม่ที่สวยงาม พร้อมมีถนนทางเข้าออกสะดวกทุกแปลง และมูลค่าที่ดินจะเพิ่มขึ้น  
ด้วย การจัดรูปที่ดินจะสามารถดำเนินการได้ก็ด้วยความร่วมมือของเจ้าของที่ดิน โดยทางรัฐจะเป็นผู้ให้  
การสนับสนุน ซึ่งเป็นการประสานการพัฒนาชุมชน โดยภาครัฐและเอกชน

<sup>1</sup> โยธาธิการและผังเมือง, กรม. การจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่[Online]. แหล่งที่มา : <http://www.dtcp.go.th>  
[25 เมษายน 2549]

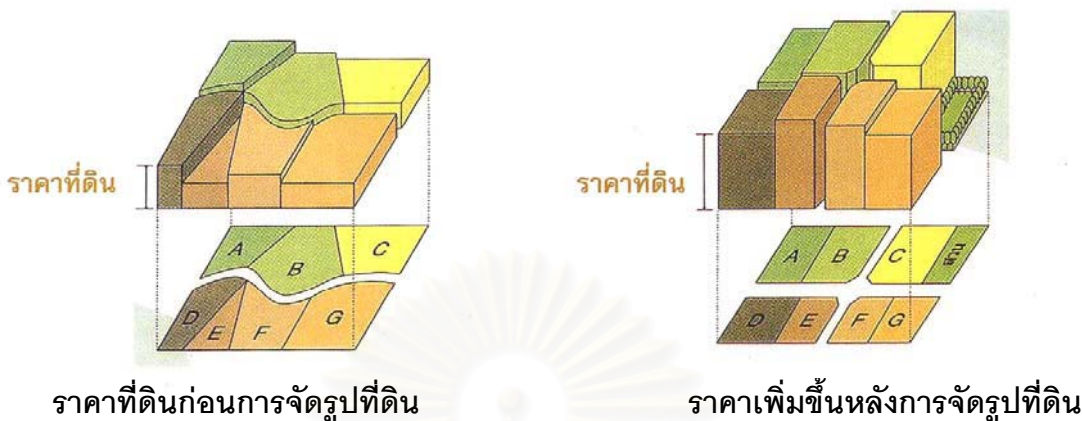
การพัฒนาพื้นที่โดยการเวนคืนที่ดิน กับการจัดรูปที่ดิน



เปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างแปลงที่ดิน ก่อนการพัฒนา กับการพัฒนาด้วยการเวนคืนที่ดิน ซึ่งเวนคืนที่ดินเพื่อก่อสร้างถนนจะได้รับประโยชน์ เฉพาะแปลงที่ดินที่ติดถนนเท่านั้น ส่วนที่ดินตอนใน ยังคงมีปัญหาเช่นเดิม แต่การจัดรูปที่ดินจะทำให้ที่ดิน ทุกแปลงได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันและทั่วถึงกัน

การเวนคืนที่ดิน	การจัดรูปที่ดิน
ก. ที่ดินว่างบางแปลง ยังคงเป็นพื้นที่ตาบอด (ไม่ติดถนน) บางแปลง ถูกเวนคืนหายไป (แปลงที่ 9, 10 บางส่วน)	ก. ที่ดินทุกแปลงติดถนนมีทางเข้าออก สะดวกและรูปแปลงที่ดินสวยงาม เป็นระเบียบ
ข. เกิดทางแยกอันตราย	ข. เกิดทางแยกที่ได้มาตรฐานเป็นระเบียบ
ค. ถนนที่ไม่ได้มาตรฐานและ ถนนที่คดเคี้ยว ยังคงเหมือนเดิม	ค. ถนนทุกสายได้มาตรฐาน และปรับแนวฉากได้
ง. เกิดรูปแปลงที่ดินที่เป็นเศษเสี้ยว หรือบิดเบี้ยว	ง. มีที่ดินส่วนกลาง สามารถ จัดเป็นสวนสาธารณะ และสนามเด็กเล่น เพื่อการพักผ่อน เป็นต้น

### ภาพแสดงมูลค่าที่ดินเพิ่มขึ้นหลังการจัดรูปที่ดิน



### ขั้นตอนการดำเนินโครงการจัดรูปที่ดิน

วิธีดำเนินโครงการจัดรูปที่ดิน ควรจะเริ่มจากเจ้าของที่ดินในบริเวณที่จะพัฒนารวมตัวกัน และประสานกับภาครัฐหรือท้องถิ่นร่วมกันพัฒนา ให้มีโครงการพื้นฐานที่ดีมีมาตรฐาน และมีสภาพแวดล้อมดีกว่าเดิม การจัดรูปที่ดินมีขั้นตอนสำคัญที่แสดงให้เข้าใจอย่างง่ายๆ โดยสรุป ดังนี้

1



2



3



4



5



วางแผนจัดแปลงที่ดินใหม่

6



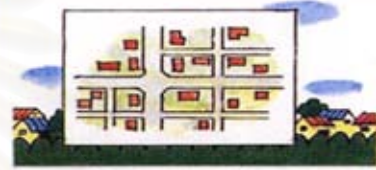
กำหนดที่ตั้งแปลงที่ดินใหม่(ชั่วคราว)

7



ทำการก่อสร้างบริการพื้นฐาน ได้แก่ ถนน ประปา ไฟฟ้า ระบบระบายน้ำ โทรศัพท์ ฯลฯ

8



จัดเลขที่แปลงที่ดิน และเลขที่บ้าน

9



รับฟังความคิดเห็นจากเจ้าของที่ดิน

10



กำหนดการจัดแปลงที่ดินใหม่

11



จดทะเบียน ทำนิติกรรม ออกโฉนดที่ดิน

12



ชำระเงินส่วนต่างมูลค่าลด หรือมูลค่าเพิ่มและส่งมอบโฉนดใหม่



## สาระของการจัดรูปที่ดิน

**โครงการจัดรูปที่ดิน (LR)** คือมาตรการหนึ่งของการพัฒนาที่ดินในเมือง จะดำเนินการโดยการจัดรูปแปลงที่ดินใหม่ ซึ่งเอกลักษณ์ของแนวความคิดของการจัดรูปที่ดิน ก็คือ การจัดรูปแปลงที่ดินใหม่ (Replotting) ให้ที่ดินทุกแปลงติดถนน มีสภาพแวดล้อมและใช้ประโยชน์ดีขึ้น ละการสละที่ดิน (Contribution) เพื่อใช้ก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในโครงการ

**กรอบแนวความคิดของการจัดรูปที่ดิน** ได้แสดงไว้ในรูปข้างต้นแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าเจ้าของที่ดิน หรือผู้มีสิทธิในที่ดิน ได้สละที่ดินบางส่วนของตนให้กับโครงการจัดรูปที่ดิน ดังนั้นขนาดของแปลงที่ดินเดิมก่อนโครงการฯ แม้ว่าขนาดของแปลงจัดรูปจะเล็กกว่าเดิม แต่จากโครงการจัดรูปที่ดิน พื้นที่ในโครงการฯ ได้รับการพัฒนาสาธารณูปโภคต่างๆ (ถนน สวนสาธารณะ ฯลฯ) ส่งผลให้มูลค่าของที่ดินที่พัฒนาแล้วและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีกว่าเดิม “มูลค่าจากการใช้ประโยชน์ที่ดินเพิ่มขึ้น” ระหว่างแปลงที่ดินเดิมก่อนโครงการกับแปลงจัดรูปที่ดินใหม่ (Replot)

## คุณลักษณะของการจัดรูปที่ดิน

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะของการพัฒนาเมืองด้วยวิธีการจัดรูปที่ดินกับ การเวนคืนที่ดิน และวิธีการพัฒนาอื่นๆ สามารถสรุปได้ดังนี้

### 1. สามารถพัฒนาเมืองได้สมบูรณ์

การจัดรูปที่ดินเป็นมาตรการในการพัฒนาผังเมือง ที่จะใช้ก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ของเมือง อาทิ ถนน สวนสาธารณะ และสาธารณูปโภค อีกทั้งยังรวมถึงการพัฒนาแปลงที่ดินในพื้นที่โครงการให้อยู่ในสภาพที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ดีขึ้นกว่าเดิม และสามารถประยุกต์มาตรการการจัดรูปที่ดินได้อย่างหลากหลายวัตถุประสงค์ ขนาดพื้นที่ และระดับของการพัฒนา จึงเป็นที่นิยมใช้อย่างกว้างขวาง

### 2. สามารถกระจายประโยชน์และต้นทุนในการดำเนินการได้อย่างเป็นธรรม

ในการดำเนินการเจ้าของที่ดินหรือผู้มีสิทธิอื่นๆ ในที่ดินจะต้องสละที่ดิน เพื่อใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ในโครงการ เช่นเดียวกัน ผลประโยชน์ที่เกิดจาก

การพัฒนา ก็จะต้องกระจายเข้าร่วมโครงการทุกรายอย่างเป็นธรรมเช่นกัน หลักการสำคัญประการหนึ่งของโครงการจัดรูปที่ดินก็คือ จะต้องเป็นโครงการที่พึ่งตนเองได้

### 3. เจ้าของที่ดินสามารถคงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน

ภายใต้โครงการจัดรูปที่ดิน สิทธิในที่ดินก่อนโครงการจะถ่ายโอนไปยังแปลงที่ดินใหม่ (Replots) ดังนั้นสิทธิในแปลงที่ดินจะถูกรักษาไว้ระหว่างโครงการ เพื่อเป็นการรักษาสภาพแวดล้อมชุมชนไว้

### 4. ดำเนินการภายใต้ความยินยอมของเจ้าของที่ดิน

การจัดรูปที่ดินจะดำเนินการแบบประชาธิปไตย เจ้าของที่ดินหรือผู้มีสิทธิในที่ดินสามารถที่จะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการฯ ได้

#### ลักษณะพิเศษของการจัดรูปที่ดิน



## 5. กระบวนการชัดเจน และยุติธรรม

การจัดรูปที่ดินระเบียบการดำเนินการชัดเจน โปร่งใส ในกรณีที่โครงการดำเนินการโดยท้องถิ่น จะจัดให้มี ผู้แทนจากเจ้าของที่ดิน หรือผู้ที่มีกรรมสิทธิ์อื่นติดตามและตรวจสอบการดำเนินการโครงการ หากดำเนินการโดยสมาคมจัดรูปที่ดิน ก็จะจัดให้มีการประชุมร่วมกันกับเจ้าของที่ดิน

### ผลที่ได้จากการจัดรูปที่ดิน

#### เพื่อชุมชนยุคใหม่ที่มีสภาพแวดล้อมดีขึ้น



ชุมชนในอนาคต จะมีระเบียบสวยงาม และมีสภาพแวดล้อมที่ดี เพียบพร้อมด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกที่ได้มาตรฐาน ได้แก่ ถนน ประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ ระบบระบายน้ำ โรงเรียน สวนสาธารณะ สนามเด็กเล่น สถานพยาบาล ย่านการค้าและบริการ

ในชุมชน หรือบริเวณพื้นที่ที่ได้รับการจัดรูปที่ดินจะถูกจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่จำเป็นทางผังเมืองอย่างสมบูรณ์ มีสัดส่วนของพื้นที่โล่งที่เหมาะสม สร้างบรรยากาศที่ดีให้ชุมชน

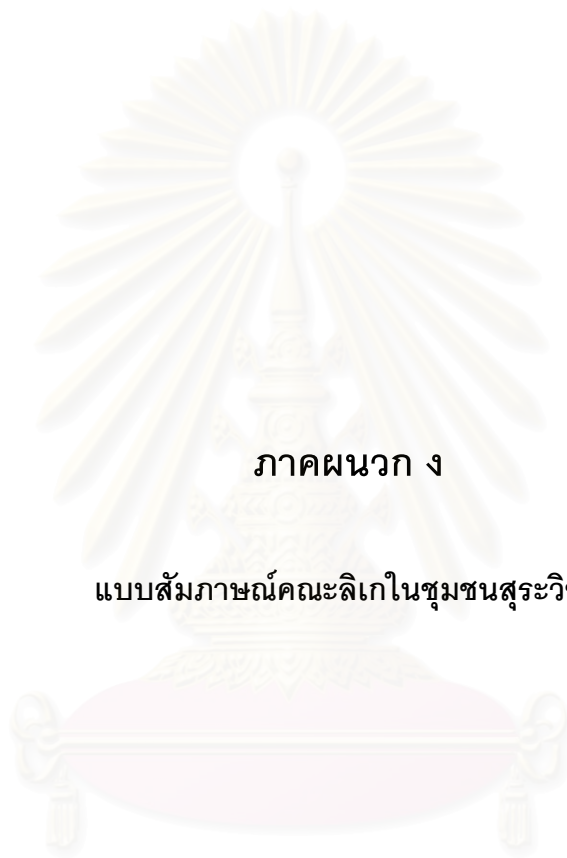


#### มีสภาพแวดล้อมที่ดี



มีสวนสาธารณะที่สวยงาม





ภาคผนวก ง

แบบสัมภาษณ์คณะลิเกในชุมชนสุระวิชัย

สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



- ถ้าพักอาศัยใครเป็นคนพักอาศัย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ( ) หัวหน้าคณะ ( ) นักแสดงในคณะ  
( ) นักดนตรี ( ) คนงาน/คนขับรถ  
( ) อื่นๆระบุ.....
12. ระยะทางจากที่พักของท่านกับสำนักงาน ประมาณ..... กม.
13. ท่านเดินทางจากที่พักมาสำนักงานโดยวิธีใด ( ) รถยนต์ส่วนตัว ( ) รถจักรยานยนต์  
( ) รถโดยสารประจำทาง ( ) เดิน  
( ) อื่นๆระบุ.....
14. เวลาเปิดทำการสำนักงานคณะลิเก ..... วันทำการ ..... วันหยุด .....
15. คณะของท่านมีงานแสดงประมาณปีละ..... ครั้ง  
งานว่าจ้าง ..... ครั้ง ช่วงเดือนไหนของปี .....
- งานปิดวิก ..... ครั้ง ช่วงเดือนไหนของปี .....
16. คณะของท่านมีงานแสดงสัดส่วนระหว่าง จังหวัดนครราชสีมา ..... ครั้ง  
ใกล้เคียงติดจังหวัดนครราชสีมา ..... ครั้ง  
ต่างจังหวัด (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ..... ครั้ง  
ต่างจังหวัด (ภาคเหนือ) ..... ครั้ง  
ต่างจังหวัด (ภาคใต้) ..... ครั้ง  
ต่างจังหวัด (ภาคกลาง) ..... ครั้ง  
อื่นๆระบุ.....
17. ราคาในการแสดงแต่ละครั้งประมาณ จังหวัดนครราชสีมา..... บาท ช่วงเวลาที่แสดง .....
- ติดจังหวัดนครราชสีมา..... บาท ช่วงเวลาที่แสดง .....
- ต่างจังหวัด (ภาคอีสาน) ..... บาท ช่วงเวลาที่แสดง .....
- ต่างจังหวัด (ภาคเหนือ)..... บาท ช่วงเวลาที่แสดง .....
- ต่างจังหวัด (ภาคใต้)..... บาท ช่วงเวลาที่แสดง .....
- ต่างจังหวัด (ภาคกลาง)..... บาท ช่วงเวลาที่แสดง .....
- อื่นๆระบุ.....
18. นักแสดงในคณะของท่านมีการฝึกซ้อมการเล่นลิเกอย่างไร.....  
( ) สถานที่ฝึกซ้อมเล่นลิเก.....  
( ) สถานที่ฝึกซ้อมดนตรี .....
19. นักแสดงในคณะของท่านช่วงเวลาที่ไม่มีงานแสดง จะประกอบอาชีพอะไร.....  
นักดนตรีในคณะของท่านช่วงเวลาที่ไม่มีงานแสดง จะประกอบอาชีพอะไร.....
20. ที่ผ่านมามีกิจกรรมที่ทางคณะลิเกที่ทำร่วมกันจัดขึ้นหรือไม่  
( ) มี คือ กิจกรรม.....สถานที่ .....
- ( ) ไม่มี
21. ที่ผ่านมามีท่านร่วมกิจกรรมที่ทางจัดขึ้นหรือไม่  
( ) เคย คือ กิจกรรม..... ( ) ไม่เคย เพราะ ( ) ไม่ทราบข่าว  
เข้าร่วมเพราะ

- ( ) เป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อตัวเอง/ชุมชน ( ) ไม่มีเวลา  
 ( ) บุคคลในครอบครัวชักชวนให้เข้าร่วม ( ) ไม่ต้องการเข้าร่วม  
 ( ) อื่นๆ ระบุ..... ( ) อื่นๆ ระบุ.....

22. ท่านคิดว่าควรจะมีการพัฒนาแก้ไขในด้านใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ( ) มีการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนมากขึ้น ( ) มีการจัดพื้นที่เพื่อพักผ่อน/นันทนาการเพิ่มขึ้น  
 ( ) มีศูนย์รวมการทำกิจกรรมร่วมกันของลิเก ( ) มีโรงเรียนสอนการเล่นลิเกที่ถูกต้อง  
 ( ) อื่นๆ ระบุ.....

23. ท่านต้องการให้ชุมชนลิเกของท่านพัฒนาไปเป็น

อย่างไร.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณท่านที่กรุณาใช้เวลาให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา

โดยนายปราโมทย์ เดิมทรัพย์ สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ  
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

## ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายปราโมทย์ เต็มทรัพย์ เกิดวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2511 ที่อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ในปีการศึกษา 2540 และเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโท สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2546



สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย